

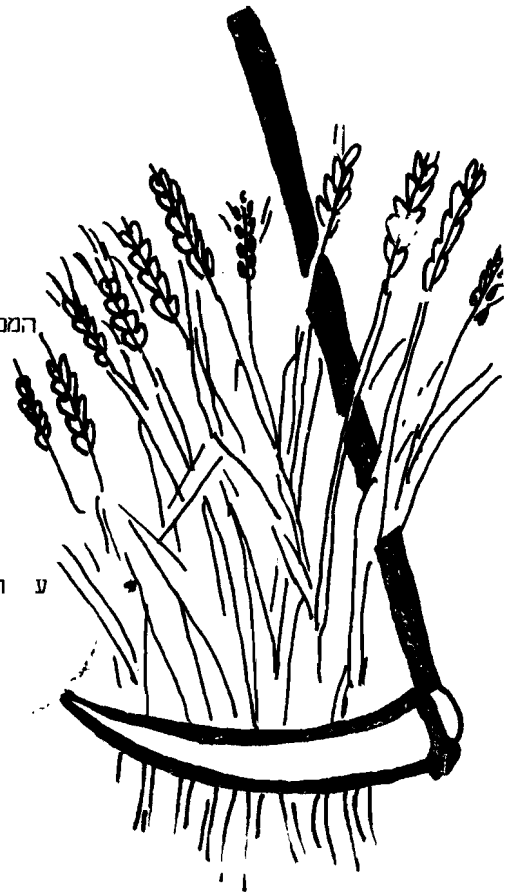
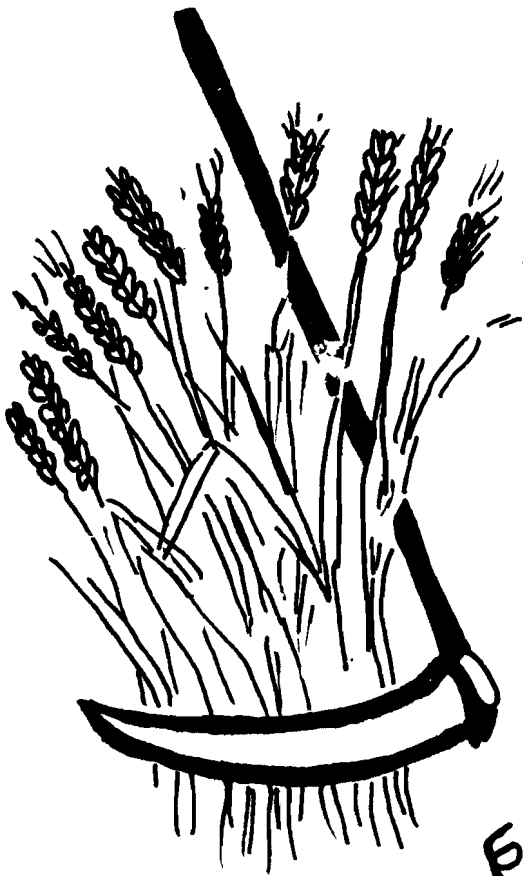
מדינת ישראל - משרד החינוך והתרבות

המכללה לחינוך ע"ש א"ד גורדון בחיפה
(לשעבר הסמינר גורדון)

ע ר ב י ם ב י ה ד ר ת

ח ג ה ש ב ר ע ר ת

ליקט וערך יעקב היכרמן

ת ר כ ן ה ע נ י ר נ י ם

1 - 2	שמותיו ומזהותו של החג	(1)
3 - 6	חג הביכורים או זמן מתן תורתנו - פינחס פלאי	(2)
7	ערב מתן תורה - יהואש	(3)
8 - 10	מצות החג לפי התורה ובעית מתן תורה - הרב יששכר יעקובסון	(4)
11 - 15	חג השבועות - הרב מרדכי הכהן	(5)
16	טעמי המנהגים	(6)
17	הגיגים לחג השבועות - יעקב הוכרמן	(7)
18 - 20	לקט דברי תורה לשבועות - י. ה-ן	(8)
20 - 22	הבה בעיין - י. ה-ן	(9)
22	קציר (שיר) - זרובבל גלעד	(10)
23	הר סיני - אברהם כהנא	(11)
24 - 25	שיר האקדמות לשבועות ומחברו - אפרים טויבנהויז	(12)
26 - 28	אקדמות - תרגום ש"ש קנטורוביץ	(13)
29 - 31	כתובת התורה לחג השבועות	(14)
32 - 33	בחג השבועות - י"ד ברקוביץ	(15)
34	דרשת הבאת הביכורים	(16)
35	ביכורים - א.א. יוסקוביץ	(17)
36	גרות וגירור	(18)
37	הגירור המקראי באספקלריה הלכתית-היסטורית - ד"ר צ' צמירון	(19)
38	דרך האהבה שבנפש - הרב יחיאל יעקב וייזנברג	(20)
39 - 40	הירידה מן הארץ במדרשי מגילת רות - אריה סטריקובסקי	(21)
41	נעמי - יעקב פיכמן	(22)
42 - 44	הגירור בימינו - פרופ' דוד פלוסר	(23)
45 - 46	גרים - חיים הזז	(24)
47 - 48	מגילת ערפה - ח"נ ביאליק	(25)
49	מה ניתן לצפות ממנהיג רוחני (נספח) - ד"ר צ' צמירון	(26)

שמרתיו ומנהגותיו של החג

שבעה שבעת תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבעות:
ועשית חג שבעות לה' אל-היך מסת גדבת ירך אשר תתן כאשר
יברכך ה' אל-היך: ושמחת לפני ה' אל-היך אתה ובגך ובתך
ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר
בקרבתך במקום אשר יבחר ה' אל-היך לשכון שמו שם: וזכרת
כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית את החקים האלה:

(דברים טז)

חג שבעות : "וחג שבעת תעשה לך בכורי קציר חטים" (שמרת לד).

על שם שבעת השבועות (=49 ימים), שסופרים מיום
ראשון של חול המועד פסח (=ט"ז ניסן) - יום הקרבן
העומר מביכורי קציר שעורים - עד החג הזה -
בו מקריבים מביכורי קציר חטים - אשר מועדו נקבע
ביום החמישים מהעומר בסיום שבעת השבועות, ולא
ביום מסוים לחדש כשאר החגים.

שבועות, אפשר גם לקרא בשוא תחת השין (- שבועות) לשון רבים של שבועה,
היינו חג שבשבעו בו שתי שבועות, אחת שבשבע לבו הקב"ה שלא ימיר אותנו
באומה אחרת, והשניה שבשבענו אנחנו להקב"ה שלא נחליפנו ולא נמיר אותו
באל אחר.
(אור החיים)

יום הבכורים : "ויניום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתכם
מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו" :
(במדבר כח)

על שם, לחם הביכורים, שמקריבים קרבן ממחה בבית המקדש.
מגביכורי קציר חטים, שמקריבים קרבן ממחה בבית המקדש.

ועל שם עונת הביכורים המתחילה בחג השבועות, בה כל אחד
מצווה להביא את ביכורי פירותיו של שבעת המינים לפני ה'
בבית המקדש, (כפי שבאמר בדברים כו).
(רש"י)

חג הקציר : "וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה" : (שמרת כג)

על שם עונת קציר החטים שחג השבועות חל בה, שמהם מקריבים
את שתי הלחם, ראשית כל ביכורי הפירות.

זמן מתן תורה : "יום חג השבועות זמן מתן תורתנו מקרא קדש" :
(בתפילת החג)

- למה לא נזכר בתורה בפירוש כי יום זה הוא יום
מתן תורה ?

כי לא רצה ה' להגביל יום ידוע, לפי שצריך האדם שיהיה דומה לו בכל יום ויום מכל ימות השנה כאילו באותו יום קיבלה מהר סיני, כמו שאמרו חז"ל: , בכל יום יהיו בעיניך כחדשים', ואם כן, כל יום הוא זמן מתן תורה אצל ההוגים בה.

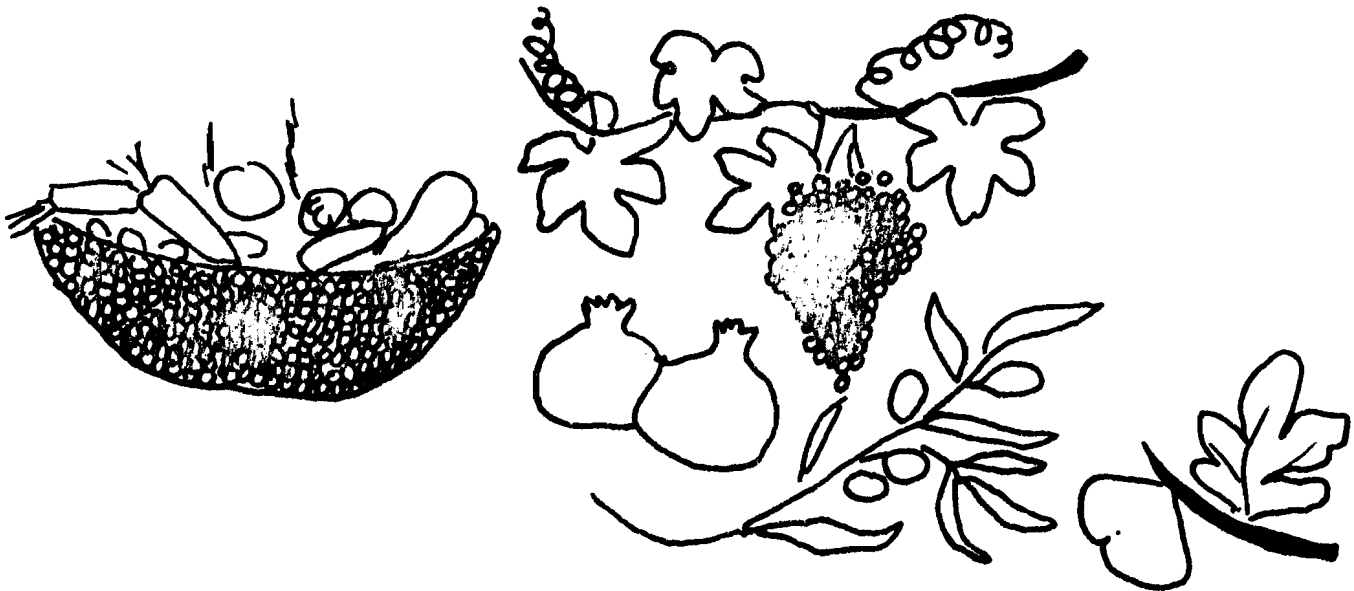
(ספר כלי יקר)

עצרת : בקרא כך בפי חז"ל במשנה ובתלמוד.

בעצרת (העולם נידון) על פירות האילן.
(משנה ראש-השנה)

מפני שאין בו נחג זה מצוה שהיא מיוחדת לחג הזה כמו שיש בפסח ובסוכות, אלא הוא יום-סוד בזה לבד שנעצרים בו מעשיית מלאכת עבודה.

ועוד, מפני שהוא המשכו של חג הפסח כשמיני עצרת לחג הסוכות, וימי הספירה שבינתים הם כחולו של מועד, וחג מתן תורה הוא העצרת וסיומו של חג הגאולה והחירות. כי כל עיקרה של גאולת מצרים היא קבלת התורה כמו שבאמר (שמות ג)
"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את הא-להים על ההר הזה".
והגלות לא בשלם אלא בשרבם אל מקומם ואל מעלת אבותם, וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין בחשבו גולים, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן, ושב הקב"ה והשרה שכיבתו ביניהם, אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד א-לונה עלי אהליהם, והם הם המרכבה...
ואז נחשבו גאולים.
(רמב"ן)

פנחס פלאי

וג-הביכורים או זמן מתן-תורה ?

(מתוך "ידיעות אחרונות"
ערב חג השבועות תשל"ז)

יותר מכל החגים משמש חג-השבועות דוגמה אופיינית ללבטים של הדור המתחבט בין הנסיון לייחוד עצמו כ"עם עברי-ישראלי" לבין ייסורי "התודעה היהודית" שאי-אפשר לו להשתחרר מהם, לאמיתו, של דבר. אירע בשבועות מה שאירע ביתר החגים, אלא שכאן בא הדבר לידי ביטוי קיצוני חריף יותר: החג הפשט לגמרי נקדושתו הדתית ונעשה חולין. ואם בפסח הודגשה החרות, מבלי "ויוציאונו ה' ממצרים" ונשמרה המיסגרת החיצונית של "ההגדה" עם השמטת שם ה', הרי בשבועות נתבטל לגמרי אחד העמודים שהחג הזה נשען עליו. לא יותר "עצרת", לא יותר "זמן מתן תורתנו" אלא "חג-הביכורים" בלבד, הגדילו 'לשנות אלה שהביאו את "הביכורים", קלחי גזר ושאר ירקות, יונים צחורות בסלים קלועים ל... חצר בית הקרן הקימת לישראל, כביכול מעשה אבותיהם בידיהם, שהעלו ביכורים לחצרות בית ה' בירושלים.

לפני שאנו באים לקטוג, עלינו להבין "ביתוח" זה שנעשה בגופו של החג לפני כשנות דור ודור... דורות ראשונים שמרדו מרד גדול בבית-אבא, עלו ארצה נדחפים על-ידי מביעים בפשיים-רעיוניים עמוקים מתוך כוונה לבנות כאן חיים חדשים בארץ חדשה. חיים אלה בוודו להיות חדשים ומתחדשים הן מבחינת הצדק הסוציאלי הפהור שישרור בהם והן מבחינת ערכי התרבות העברית החדשה שתצמח כאן באוויר המולדת החופשית ללא מעצורים של גלות וגלותיות, משיצאו צעיריט דלוקי-חזון אלה מבית-אבא וסגרו אחריו: את הדלת בקול-רעש, הם השאירו אחריהם בשאט-נפש לא רק אבות כפופי קומה ומפוחדים, המתקיימים בגם מטרנסות אוויר, לא רק חיי גיוון וביצול, עוני ודלות, לא רק סימטאות חשוכות ומעוקלות, אלא גם את כל דרך-החיים, ההווי והערכים שהיו מנת-חלקם של אבותיהם. הם מרדו בקיים על-מנת ליצור במקומו חיים פרודוקטיביים וארציים, בתוך מרחבי שדות מולדת בהם יגדל דור בניהם, נערים ונערות בריאים בגוף וברוח.

אמונה בנפידו:

עקירתם מקרקע-גידולם ומבית-חיהם לא היתה עקירה של קלות-דעת, גודלו של וחזון, שמילא אותם והמאור שבו, הם שבתנו בהם אומץ להיקרע באכזריות רבה מכל הקשור בדרך-החיים שהורגלו בה, שעם כל מרירותה היתה בהם גם מתקות רבה ועם כל החשיכה שבה היו בה הרבה נקודות-אור, כלל לא קל תיה להתגבר על הניתוק המוחלט מהווי של שבת וחג, אנוירתם וריתותיהם להם הסכיבו מימי הילדות, אבל השיכרון שב"חדש", עצם החיפושים והאכספרמנטים בצורות חיים בתוליות, חיפה על החלל שנוצר בלב ודחה את הגעגועים הטבעיים לעולם-הילדות היהודי עם חגיו ומועדיו, מינהגיו ומסורותיו.

החדש ביקש להיות חוש לגמרי, ללא כל קשר עם העבר.

הדור החדש שנוולד וגדל בארץ הזאת לא ביתנה לו האפשרות להתמודד עם מורשת היהדות. הוריו דאגו לכך, כי מורשת זאת תישאר זרה לו, כשם שחם רצו להציל את ילדיהם מן היסורים הפיזיים שהם סבלו בילדותם והקימו להם גני-ילדים מרופדים ובתי-ספר בוחים והקריבו למען הנוחיות הזאת של הבננה'לה הידועה קורבנות רבים, כך גם שיריינו את הבנים מן ההתמודדות האנושית והלאומית יהודית שבין האדם לאלוקים, התמודדות זאת שהיהדות תרמה לח תרומה נח-נכבדה ושהיא בעשתה כמעט לעצם הווייתה מן התנ"ך ועד לאחרון ספרי חסידות והמסר שבדור הזה. גדל בארץ דור שלא ראה מימיו ספר-תורה, שלא עברו רגליו על מסתנו של בית-אלוקים, שלא נפתחו שפתיו מימיו בתפילה כלשהי, דור שמלכתחילה נאטמו אזניו מלהבחין בקול-חקורא ממעמקי הנבכים של עמו.

ואת זאת עשו יחד עם לימוד היסטוריה יהודית, יחד עם קירבה לתנ"ך ולנביאים, יחד עם מעשים של מסירות נפש בשביל יהודים ויהדות.

איך עלו שני הדברים בקנה-אחד?

באמת לא קלה היתה הדרך. צריך היה לאמונה גדולה בכפירה כדי להגיע לידי כך. צריך היה למידה גרושה של שינאה עצמית, ובוז עצמי כדי להעביר קו על כל אורח-החיים המסורתי המקובל של העם הזה. צריך היה להרבה סמים משכדים כדי להקהות את החושים מלאות את ההוד והעוז שבשבת וחגי ישראל כמות-שהם וכפי שמסרו לנו מדור לדור.

נדמה, שלגבי חג-השבועות היתה מלאכה קלה, שהרי במשך הדורות האחרונים כמעט ונשכח היסוד הארצי-החקלאי של החג בהיותו רחוקים מעל אדמתנו (אם כי לא נשכח כלל במינהגים הרבים של החג של החג); במשך דורות אחרונים הובלט ביותר חג-השבועות כחג מתן-תורה. גבר היסוד הרוחני על היסוד הארצי, ועכשיו, שחזרנו לאדמתנו, ראו חלוצים ראשונים לראוי להגביר את הצד הארצי-החקלאי על הצד הרוחני-התורני. הסקולאריזציה של חג-השבועות היה לה, לכאורה, במה להיאחז, הדגשת חג-השבועות כתג הביכורים היה בה לדעת אבירי התרבות העברית החילונית מעין "חזרת עטרה ליושנה" וחדירה למהותו האמיתית של החג.

למעשה, לא זאת בלבד שלא היה בכך מסימני "התקדמות", אלא הוכחה כאן התעלמות במזיד או בשוגג ממהותו האמיתית של החג ומדרך הצמיחה של חגי-ישראל. אומנם כן, חג-השבועות הוא חג חקלאי, עמים רבים תגנו ועוד חוגגים חג-הקציר. חג-השבועות הוא גם חג-הקציר, אבל לא כל חג קציר הוא חג-השבועות. השימחה על ראשית-בכורי-האדמה היא סבעית לאיש האדמה, אך בתג הביכורים בוסף משהו יהודי ספציפי "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך... ועבית ואמרת לפני ה' אלקיך". הווידוי של הבאת ביכורים הפותח ב"ארמי אובד אבי" ומסיים ב"וריתן לנו את הארץ הזאת", הוא שעושה את חג הקציר והביכורים הבאים בו לחג יהודי. שכן, זהו סימנו של כל חג יהודי, שהוא קשור לעונה חקלאית מסוימת בשנה, אבל ממדו הוא מימד-הנצח. בחג יהודי אין אנו חוגגים את יום החג בלבד, אלא באספקלריה של יום זה משתקף הבצח כולו. החג הוא כידוע תורני בזמן אבל לא בזמן חגיגתו המוגדר בלבד, אלא בזמן כערך קיים ובמשך מדור אל דור.

הפיכתו של חג-השבועות לחג-ביכורים חילוני לא זאת בלבד שחצתה את החג לחצאין בהורידה ממנו את ערכו כ"זמן מתן תורתנו", שאף הוא בא לציין ולחיות מחדש החויה החד-פעמית של מעמד הר-סיני אלא אף חג ביכורים ישראלי לא עשתה אותו ולא היתה כאן כל "החזרת עטרה ליושנה". חג מחודש זה, הוא תג ליומו בלבד, לזמנו ומקומו המצומצמים והמסויגים. אין בו "נימים ההם", אלא רק "בזמן הזה" בלבד, והא נעשה בהכרח למשהו ערסילאי, תולף, חסר שורשים ובוף.

הסקולאריזציה של החג לא פגעה בצד הדתי בלבד, אלא אף בתודעה ההיסטורית הישראלית. כי מה הם ביכורים בלי הווידוי של "ארמי אובד רבי" וכל ההשתלשלות עד ליציאת מצרים וביאת הארץ, כמוהם כמו ההתכחשות למעמד הר-סיני, מעמד שנחרת בתודעה של העם הזה ("וכל העם רואים את הקולות") כחוויה של ראייה-משש, של התגלות העוברת במסורת מדור לדור. "משה קיבל תורה מסיני ומסרה"...

העמדת עצמנו ומעשינו במרכז ההויה וההיסטוריה מציבת את הטקס הטפל של הגשת פרי אדמתנו "העגבניות העבריות הראשונות" למשרדי הקרן הקיימת כתחליף ל"הבאת ביכורים" ומביאה בדומה לכך לכינויו של כיבוד צבאי-זמני של ג'בל מוסא בתור "מעמד הר סיני". התלהבות באיבית זאת שהיתה הולמת אולי דור חלוצים ראשונים נראית לנו עתה מגוחכת מתוך פרספקטיבה היסטורית ולאומית כוללת.

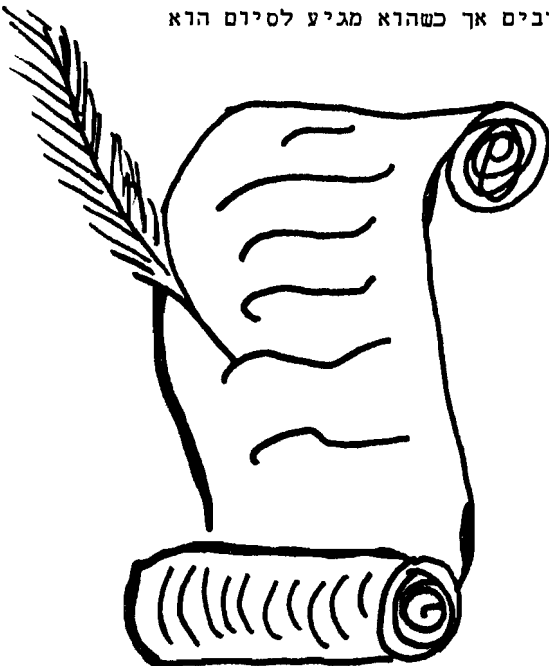
הסופרים והמתנכיים

אין כל רע בחידוש זכר להבאת ביכורים, אדרבא, יש לעודד כל חידוש בכיוון זה. אבל, כל חידוש מוכרח להיות משולב במסורת ולצמח מתוכה, אחרת הוא אינו אלא כנועה על פני המים. האם כדי להדגיש את המומנט של ביכורים, לאחר שזכינו ויש לנו עתה איכרים עבריים השמחים בכל הטוב ופרי הארץ הטובה - יש צורך להשליך אחר-גורנו את המשמעויות האחרות של החג? האם המשמעות הנוספת של מתן-תורה מפחיתה מערך הביכורים או אינה אלא מעמיקה את החוויה של שמחת התג המשולבת קדושת תורה נדיח האדמה? לא לדלדל את חגיגתו צריכה להיות המטרה של "החידושים", אלא להעשירם. לא בסיגה אל תג הביכורים הפרימיטיבי, אלא קציר כל היבול הרב שעלה בשדותנו משך אורך חיינו הלאומיים מימי היותנו לעם ועד היום הזה.

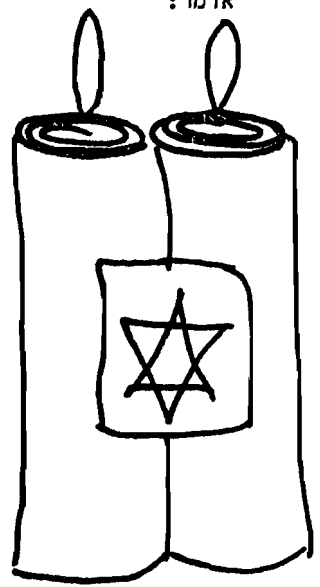
אין זה סוד. שפעם כל הטיקסיות המחודשת בחגים ובייחוד בהבאת ביכורים, טרם נתגבשה צורה מסוימת של חג חדש. רבים הלבטים בהתיישבות העובדת (זה החלק החרד לצורות חייר, שלא כמרבית בני הערים שבהפקרא ביחא להם) לעיצוב פני החג. ואם כי ההווי הישן של החג עדיין עומד במלוא זיוו ואף זכה לתיאורים מרהיבים בספרות החדשה מעטם של דור הסופרים שעוד זכו לחווית חג יהודי בילדותם, יש בכל זאת רתיעה חזקה ומעין פחד גלוי ונסתר לשוב לצורות המסורתיות

של החג היהודי, עתה, לאחר חמישים שנה של ביתוק קשה מאוד להפריד את האורות הזוהרים שבחיי המסורת ממיכלול ערכי-העבר שנפסלו בלהט "המרד הגדול" של דור החלוצים הראשונים. רתיעת פחד זו מובנת, שכן עם שיבה לחגי המסורת נוסח בית-אבא עלולים להתמוטט כמה וכמה מיסודות "החיים החדשים", שאנשים רבים הקריבו חייהם למענם ושעתה נוח להם יותר להתעלם מן העובדה, כי נתגלו בהם בקיעים רציניים.

הדור הצעיר אינו יודע כלל מה אבד לו, אבל גם הוותיקים, היודעים מה היו השבת והחגים היהודיים, אלה המתרפקים בגעגועים על "חגי ישראל הריחניים" - חסר להם אומץ-הלב להודות כי אין "תחליף" לחג יהודי. וכדי להצדיק את ההתחמקות מהודאה זו, יש לטפח את השיבאה והבוז אל העבר, עד שהמשורר אינו נמנע אפילו מלהשתמש בארגומנט אנטישמי ממש. אומנם הדור-נאה חג-השבועות, בבית אמא ואבא והוא מתארר בשפעת צבעים מרהיבים אך כשהוא מגיע לסיום הוא אומר:

אין בלבם אלקים, ואין להם תורה. והיה למו חג מתן-תורה, לפחות, חג-עצרת - לפחות! אנה נחמה ואדלי בגלע אנחנו? וישא שמו משלו אז, זה שמו אשר לו: הנה לפנים: "חג הבפונים" או "חג קציר-החטים". אשרינה ואשריו הזוכה לכך! והיה אז סימן בידיו, אשר פבר הכשר הדור וגם הארץ בגאלה. זו היא פרשת התג, הריחני בכולם, חג השבועות הזמן מתן-תורתנו עצרת. פנה ישאר לכל... מפיקעי השער, וספסודים, לכל עליקות-האדם החרפתנו בגוים (שארל טשרניחובסקי, "חג השבועות").

כך נכרכה החדשנות שבהדגשת "חג הביכורים" לא רק כסימן כי "הוכשר הדור וגם הארץ בגאלה". אלא גם בהדבקות תו של "עלוקות האדם" למצח אבותינו הקדושים, אבל, דווקא בהמשך השנים, כאשר קם כבר דור שני ושלישי לאיכרים עבריים היוצאים לקציר החטים כדבר טבעי בלא דחילו-ורחימו של "בחור ישיבה" מן הגיטו, דווקא אז התחילה לפוג גם ההתלהבות המיליטנטית שבהשנאה עצמית וטיפוח הברז לערכי היהדות המקודשים, שכל חטאם היה בזה שהם נתקדשו בקדושת הדורות, שקיימו אותם וחיו אותם.

וראשונים לשינוי-היחס: המחנכים.

לפני שלושים שנה, עוד בטרם התחילו אצלנו הוויכוחים על "התודעה היהודית", בזעקו מספר מחנכים לא-דתיים ותיקים וידועי-שם, האחראים במידה רבה לרמותו של הרור הצעיר שגדל בארץ ובינהם ד. לוויין, דוד שמעוני (אז עדיין שמעונוביץ), ב. דינור (א: דינבורג), ס. חסקינה, י. דמיאל (א: שוויגר) ויחזקאל הן, ופירסמו כרוז לחבריהם המחנכים שבו נאמר: "לפני חג השבועות הבא לקראתנו פונים אנו אליכם חברותינו וחברינו, בבתי-הספר ובגנים, בשורות מעטות אלו:

"עם התחדשות חיינו בארצנו שבנו והחיינו בחג השבועות, לפי הצו הפנימי והנפשי שלנו, את 'הבאת הבכורים' אשר הווייתנו הגלותית על אדמת נכר השביטה מלבנו את זכרה החי. אולם, חג-השבועות הוא 'חג מתן תורתנו' ובמהותו ובדמותו זו בעיקר חי החג בהכרתו ובהרגשתו של ישראל אלפיים בשנים, והייתכן שאנו בארצנו נתעלם מן התוכן הזה ונדחקנו?

"אם יהיה זה עם לבבנו, במצא בודאי בעזרת אמנינו ומשוררינו גם לתוכנו זה של החג ביטוי אמנותי הולם. אך אל נחכה ואל נדחה: תשמשה עוד השנה חגיגות השבועות בכל ישובינו בארץ, בעיר ובכפר, בבת-הספר ובגנים, גם זכרון למעמד הכבוד והיחוד שלנו בעולם - מעמד הר סיני."

"על הפרטים תדונו נא, חברים וחברות, אך הצעתנו זו בכללה - כלום להנמקה ולהטעמה היא צריכה ?

כרוז זה של המחנכים, שהכנות מבצנצת בין שורותיו, בשאר כמעט ללא-היד. חג-השבועות כ"חג מתן תורה" לא לריהביליטציה הוא זקוק. לא להמלצה חמה. החג יבוא על תיקונו אם הוא ייחרת בתודעה היהודית שלנו כחוויה ממשית החוזרת ובשנית משנה לשנה. "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים... ואתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם". אתם ולא מישהו אחר. לא מספיק ללמוד על החג, להוסיף עוד טקס מאודגן, את החג צריכים לחיות וזאת הודו לנו אבותינו: כך קרא גם ש"י עגנון ספרו על מתן תורה ומעמד הר-סיני בשם "אתם ראיתם". אין חג יהודי בלי אותו מומנט של קידוש הזמן במימד הנצח: "ארמי אובד אבי" - "ואתם ראיתם כי מן השמים דברתי" - הם צדדים שונים לחוויה אחת. חוויה היסטורית-דתית שבצירופה יחד היא-היא היהדות. היא יכולה וצריכה להיות חוויה אישית של כל אחד מאיתנו. ראי - אפשר לחג יהודי בלי חוויה זו. הוא הדין ב"זמן מתן תורתנו" והוא הדין ב"חג הביכורים".

יהראש (תורגם בידי ש. שבהוד)

עֲרֵב מִתּוֹן תּוֹרָה

מגל מרקע פחול שמים,
הר-סיבי ראשו זוקף הנא,
מאזין לסוד פוכבת,
רם ליום מחרת צופה הנא...

הנדען פבר פרכיע
ניצוצות זהב וכסף,
יפאתי מזרח כלהו
תעטיבה גוון הזהב,

יתפפה החר זבחר ההא,
ערפל כעיו לבוש לו,
למתביר יחגור עבבת,
הלראשו האש פפתר...

רעמים עזי-הגפז,
פרכבי-מדבר זנהמה,
מו הערפלים להמה
אלהי עברים יופיע...

רששים רבוא העבד,
הרואים קולות ונשון,
את לצם ואת נפשם הם,
בהוד זיו פביר יטלגו.

סימני עבדות הנסרו,
גארה תרגיש פל נפש,
פי אדם היא, וחליה היא,
לאמה בחירת אלוה....

כחפה כהת-המכלת,
רקומה פרחים של פסוף,
ככהבים תלויים שמים
על מדבר-חולות ושקט...

אהלים גפי האלף
מפזר עומדים בעמק -
פתמי לבו הם בחשך,
מתנה ריחות-מדבר הם.

הבאהלים האלה,
מני-מדבר פראים יבדמו,
הם ששים רבוא העבד,
מני-חריו פבר שהתרג

מפכלים המגחשמים
אך בלב עוד נבטח
סימני עבדות נשארה,
נשארה פמו מקדם...

הלטשים רבוא העבד,
פלא דת הבלא אלוה,
אין מוסרות ששאדה
לאמה אחת פלהם...

רק לכף הגב הספינה,
בזשה סחב החמר,
ששרם זקף הגב למדו,
מרם גארה ידעו...

כחפת קטיפה במכלת,
רקומה פרחים של פסוף,
ככהבים תלויים שמים,
על ששים רבוא בני-עבר...

הבאהלים בלילה,
החלום יטוה לו חרש
את זימיו הגמשכות אל
הר-סיבי באדר בקרש....

הרב יששכר יעקבסון
= = = = =

מצות וזמון לפי התורה ובעיית השם "מתן תורה"

בתורה בזכר החג הזה במקומות הבאים: (1 שמות כ"ג 14 - ו-16: "שלש רגלים תחג לי בשנה... וחג הקציר בכורי מעשיך"; 2) כבר בשמות ל"ד 26 מצוין המקום שאליו צריכים להביא את הביכורים - במלים הבאות: "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' א-להיך"; 3) ויקרא כ"ג 15-21: כאן אנו מוצאים תיאור יותר מפורט. לאחר הזכרת ענין ספירת העומר קובעים בפסוק 16: "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'". בפסוק 17 מוסברים לנו הפרטים על מנחה חדשה זו: "ממשבת יום תביאו לחם תנופה שמים שני עשרונים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים לה'". מתברר מתוך דברי התורה עצמם, כי הביכורים אינם סתם ביכורים כמו שאנו קוראים בפרשת כי תבוא כ"ו 1-11 - המכרזים ליחיד, אלא "חג הקציר" וגם ביכורי אדמתך מכרזים ל"שתי הלחם" המוקרבים בבית המקדש. בויקרא כ"ג 18-20 מצוינים עוד קורבנות בוספים "על הלחם", ובפסוק 20 מתוארת דרך הגשת "שתי הלחם" - כדלקמן: "והביף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' על שני כבשים קדש יהיו לה' לכהן". בפסוק האחרון 21 מצוינת קדושת החג - בדברים אלה: "וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו חקת עולם בכל מושבת יום לדרתיכם". (4) במדבר כ"ח 26-31 - הפסוק הראשון חוזר על השם "בכורים" וגם על השם "שבועות" בצורה "בשבועתיכם". ומן הראוי להביא כאן פירושו של ספורנו: בשביל (ירמיה 24) "שבועות חקת קציר" ששמרתי לכם... מפסוק זה אנו למדים גם את ההלכה ש"שתי הלחם" בחשבות ל"מנחה חדשה" ואחר כך מפרטים קרבנות החג, המודגשים בפסוק 31: "מלבד עלת התמיד ומנחתו תעשו, תמימים יהיו לכם ונסכייהם". (5) בדברים ט"ז 9 - 12 חוזר השם "שבועות" בפסוקים 9-10 במלים אלה: "שבעה שבועות תספור-לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות. ועשית חג שבועות לה' א-להיך". אחר כך מודגשת שמחת החג. העלייה לרגל בזמנת במלים (פסוק 11): "במקום אשר יבחר ה' א-להיך לשכון שמו שם", ומסתיימת בפסוק 12 בהזכרת יציאת מצרים" וזכרת כי עבד היית במצרים".

דין חדש הבלמד מצירוף המלים "מנחה חדשה" מובא במסכת מנחות פרק י' משנה ו': "העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש". ר' עובדיה מברטינורה מבאר: "העומר היה מתיר במדינה" - לאכול החדש בכל המקומות: 'ושתי הלחם במקדש' - שקודם 'שתי הלחם' אין מביאים מנחה מתבואה חדשה, דכתיב ב'שתי הלחם' (במדבר כ"ח 26): 'מנחה חדשה' - שתהא חדשה לכל המנחות".

בעייה כבודת משקל היא העלם השם: "זמן מתן תורתנו" - בכל התורה כולה. לשם גירור הענין נביא שלוש הסברות, והן: א) ספורנו לויקרא כ"ג 36: "עצרת היא". ואלה מקצת דבריו: "... אמר אם כן שזה היום אחר חג הסוכות אשר בו שלמו כל שמחות הרגלים הוא קדוש להיות יום 'עצרת'; שייצרו במקומות הקדש, ותהיה שמחתו של תורה ומעשים טובים, כאמרו (תהלים קמ"ט 2): 'שמח ישראל בעשיר'... ובהיות שביום שביעי של פסח בעצרו ישראל עם משה יחדיו לשורר לא-ל יתברך כאמרו (שמות ט"ו 1): 'אז ישיר משה ובני ישראל', קדש אותו היום להיות 'עצרת' לה', אף על פי שלא היתה התשעה בתחלת היום, וזה באר ב'משנה תורה' (דברים ט"ז 8) באמרו: 'וביום השביעי עצרת לה' א-להיך, לא תעשה מלאכה'. ובהיות שהיה יום החמישים ליציאת מצרים 'יום מתן תורה', קראוהו רבותיבו ז"ל (מועד קטן פרק ג משנה ו) 'עצרת'. אמנם בתורה לא הוזכר אותו היום (ו' באייר) בזה השם כלל, וזה מפני שקלקלו ישראל את המושג בעצירתם, (שמות ל"ג 6): 'ויתבצלו בני ישראל את עדים מהר חורב'. לפי דבריו 'עצרת' כזמן מתן תורתנו היה 'העדי' מהר חורב, ייחודם של ישראל, וזה לדעת ספורנו טעם מספיק להעדר מאורע של מתן תורה בהקשר עם חג השבועות.

הדוגמה האופיינית ביותר שבמשנה הכיבוי לחג השבועות הוא "עצרת", הוא מה שאומרת המשנה בראש השנה פרק א משנה ב: "בארבעה פרקים העולם בידון... בעצרת על פירות האילן".

ב) הסבר אחר - מובא בספר "ערוך השולחן", אר"ח תצ"ד, ב. המחבר משתדל לשכנע אותנו שהזכרת שם יום מיוחד בתורה לזכר מתן תורה היה גורע מחשיבות התורה - ואלה דבריו: "אף על פי התורה לא זכרה ענין מתן תורה בשבועות, לפי שהתורה כשניתנה, ביתנה לעד ולעולמי עולמים, ואין שייך לקבוע יום מיוחד בשביל זה כבכל המועדים, שרק ביום זה היה ענין המיוחד לזה - כמו יציאת מצרים בפסח וסוכות - ענני הכבוד בסוכות שהיתה לזמן קבוע בהליכתם במדבר,

אבל התורה היא לעד ולעולמי עולמים, ולכן תלזזה התורה החג הזה בהקרבנות של שתי הלחם, שהיתה קרבה ביום זה. מכל מקום בתפלה אנו אומרים 'זמן מתן תורתנו', מפני שבאותו היום שחל אצלנו 'שבועות', דהיינו ששה בסיון ביתנה תורה לישראל, כדתניא בשבת (דף פ"ו ע"ב): 'תנו רבנן: בששה בחדש ביתנה תורה לישראל, ר' יוסי אומר: בשבעה ברו' - והלכה כחכמים, ואף על גב דפסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי והתורה ניתנה בשבת. אם כן לפי חשבון שלנו דאייר לעולם חסר וניסן מלא, והיה ראש חודש סיון ביום חמישי ראשון, ואם כן ביתנה התורה בז' בסיון, דיש לומר דבעת שקבעו על פי הראייה, היה יכול להיות גם אייר מלא, והיה ראש חודש סיון ביום שני".

ג) את ההסבר המפורט אנו מוצאים בפירושו של ר' ד.צ. הופמן לספר ויקרא, תרגמו לעברית צבי הר שפר וד"ר אהרן ליברמן, וולק שני, הוצאת 'מוסד הרב קוק' בעמ' קנ"ח - קס"ח. ההוכחה החשובה בעינינו היא התצפית הלשונית, שבתורה עצמה: בקרא יום מתן תורה בשם 'יום הקהל', ואלה המקומות: (1) דברים פרק ט' פסוק י: "ויתן ה' אלי את שבי לוחות האבנים כתובים באצבע א-להים, ועליהם ככל-הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מתור האש ביום הקהל"; (2) דברים פרק י פסוק ד: "ויכתוב על הלוח כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתור האש ביום הקהל ויתנם ה' אלי"; (3) דברים פרק י"ח פסוק ט"ו: "ככל אשר שאלת מעם ה' א-הליך בחרב ביום הקהל לאמר: לא אסף לשמע את קול ה' א-להי ואת האש הגדולה הזאת לא אראה עוד ולא אמות". כאן אנו מביאים מה שאמר העם בזמן מתן עשרת הדברים (שמות פרק כ פסוקים י"ה-י"ט): "וכל העם רואים את-הקולות ואת-הלפידים ואת קול השפר ואת ההר עשן, וירא העם וינעו ויעמדו מרחק. ויאמרו אל משה: דבר אתה עמנו ובשמעה, ואל-ידבר עמנו א-להים פן נמות". בעמ' קס"ב בהערה 165 מעיר הופמן שיש לעיין במקומות שונים בתרגום יובתן. בויקרא כ"ג: 36 מתרגם יובתן את המלים "עצרת היא" באפן הבא: "כנישין תהון לצלחה קדם ה' על מיטרא". במדבר כ"ח: 35 ביום השמיני עצרת תהיה לכם" - מתרגם יובתן: "ביומא תמינא כנישין תהון בחדא מן מטיילכו לכתוכון כנישת חדוא ויומא טבא". דברים ט"ז 8 וביום השביעי עצרת" מתרגם יובתן: "וביומא שביעאה ההוא תהון כנישין בתושבא קדם ה' א-להכון".

אנו מוסיפים, שרק במקום אחד מתרגם אונקלוס את השם 'שבועות' במלה "עצרת". בספר במדבר אומר הכתוב (פרק כ"ח 26): "וביום הבכורים בהקריבכם מבחה חדשה לה' בשבעתיכם" - מביא תרגום אונקלוס את הדברים הבאים: "וביומא דבכוריא בקורביכו מנחתא חדתא קדם ה' בעצרת תיכו".

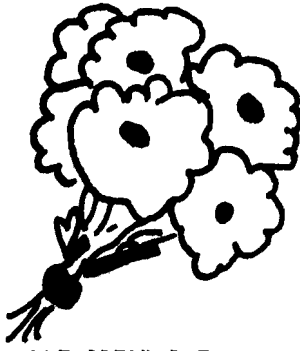
הן המילה "כנישתא" בתרגום יובתן והן המלה "עצרת" - הן ביטויים זהים, ולכן גם מתרגום אונקלוס ברור שהוא תפס את המובן של חג השבועות כ"עצרת". הוכחה מעניינת על ידיעה של מתן התורה בסיון, על ידי המלך והעם - מובאת על ידי הופמן בעמ' קס"ב, ואלה דבריו: "אל זמנים קדומים יותר מוליכים רישומים אחרים, בדברי הימים ב"ח ו אילך מסופר: 'וכשמוע אסא... ויקבץ את כל יהודה ובנימין והגרים עמהם מאפרים ומנשה ומשמעון, כי נפלו עליו מישראל לרוב בראותם כי ה' א-להיו עמו, ויקבצו ירושלים בחודש השלישי... ויזבחו לה'... בקר שבע מאות צאן שבעת אלפים, ויבאו בברית לדרש את ה'... וכל אשר לא ידרש לה' א-להי ישראל יומת... וישבעו לה' בקול גדול ובתרועה ובחוצרות ובשופרות". אין איפוא להטיל ספק בדבר, שאסיפה זו בחודש השלישי חלה בזמן חג השבועות. הרי בעת ההיא באו יראי ה' גם בלא הזמנה מיוחדת אל המקדש, ואם ערכו באותו החודש עצמו אסיפה, הרי היה יום החג המתאים ביותר לדבר זה. ואם כל העם התאסף בחג השבועות ובא בברית לעבוד את ה' היחיד, ובשבע בקול גדול ובתרועה ובחוצרות ובשופרות, הלא זה העלה את זכר ההתחייבות החגיגית 'נעשה ונשמע' (שמות כ"ד, ז). האם היה זה רק מקרה גרידא, שהעם נשבע שבועת-אמונים דווקא בחג השבועות, או היתה זאת בכוונה תחילה, שבאותו יום שאי-פעם ניתן החוק מה' בהר סיני בקולות ושופרות, יחדש העם שוב את הקשר עם החוק הזה בשבועה ותרועות? יש יסוד להכריע לסברה האחרונה ולראות בסיפור זה הוכחה, שערכו ההיסטורי של חג השבועות היה מוכר כבר בימי אסא...

את הרעיון שהבאנו לעיל בשם בעל "ערוך השולחן" שאין לייחד - כמו לחירות ולקיום א-לוהי בפסח ובסוכות - יום מיוחד להזכרת מתן תורה, מביא ד.צ. הופמן (עמ' קס"ד - קס"ה) כדי להוכיח, מדוע אין מצוה מיוחדת לחוג בה את מתן התורה, ואלה דבריו: "ואם מצד אחד דורש מאורע סתגלות ה' בהר סיני, שלזכרו יוקדש חג זכרון מיוחד, הרי ראוי מצד שני מצד חג השבועות, שבודמה לפסח ולסוכות ישולב בו מאורע היסטורי. בשמות כ"ג 15-16 ול"ד 22,18 בזכרות שלוש הרגלים וערכן ביחסן לכלכלת העם. חג הפסח יחול בחודש האביב בזמן התחלת הקציר; בחג השבועות יבוא חג גמר הקציר, ובחג הסוכות סיום איסוף הפירות ובציר. אולם לחג הפסח ולחג הסוכות נודעת, מלבד החשיבות מבחינת הטבע, גם חשיבות היסטורית. הראשון מזכיר את יציאת מצרים והאחרון - את השגחת ה' על העם בלכתו במדבר (ויקרא כ"ג 43); וודאי דגם לחג השבועות נודע ערך היסטורי; ואין זה אלא זכרון קבלת התורה בסיני. אולם בעוד שלמאורעות ההיסטוריים, שלהם הוקדשו החגיגות של פסח וסוכות, מתואמים טכסי חג מובהקים (קרבן פסח, לזכר הצלת בכורי ישראל; מצה, לאות החפזון

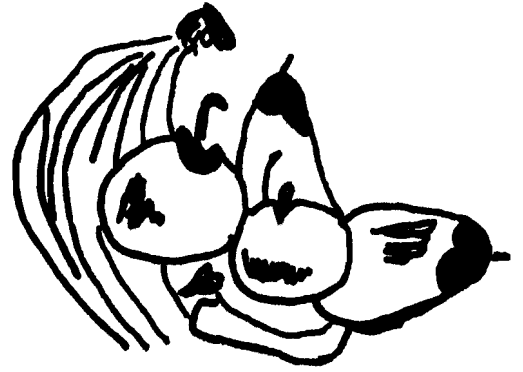
בשעת היציאה; ישיבה בסוכה, סמל הבטחון בחסותו של ה'), לא הותקן לחג השבועות שום טכס סמלי, להזכיר את חזיונות סיני - ויש טעם לדבר: חזיון סיני אינו עשוי להתגשם בסמל גשמי, אלא בבישראל ישימו אל לבם כי לא ראו כל תמונה ביום דבר ה'... בחורב מתוך האש' (דברים ד 15), כדי שלא ייכשלו בהזיה לעשות פסל לדמות א-להים, אלא יזכרו את המראות הגדולות, ויחוגו ביום מתן תורה את סיום הקציר, למען יודו לה' על ברכת האדמה בהביאם את הביכורים (שתי הלחם) אל המקדש, ויכירו כי ה' הוא האדון השליט על הכל ואותו חייבים לעבוד, ואל מצוותיו צריכים לשמוע ולחזור, כאילו, בכך על הבטחתם 'בשעה ובשמע' (שמות כ"ד 7)..."

ד. צ. הרפמן מנסה להוכיח שהקשר בין פסח לשבועות הוא כמעט הוכחה בעקיפין שהספירה היא פעולת מבוא לזמן מתן תורתנו. ואלה מקצת דבריו בעמ' קס"ה-קס"ז: "...רק בחג הפסח בותבת התורה ביאור היסטורי מדויק בשמות י"ב 14 (ובמקומות אחרים) - בדברים אלה: 'והיה היום הזה (של יציאת מצרים) לכם לזכרון וחסותם אתו חג לה'', ואפשר להבין זאת בשל החשיבות המיוחדת שהתורה מיחסת ליציאת מצרים, שהיא משמשת זיכרון ועידוד לקבלת המצוות, ומשום כך אין להתפלא, שהכתוב אינו מפרט את כוונת החג ביום מתן התורה. את שמר קיבל חג זה בהתאם ל'קציר' או 'שבועות הקציר', כדי להרגיש את הצד האחד, ולצד האחר - להתגלות - לא היתה הכוונה להקדיש טכסים מיוחדים, מתוך הנימוקים שהבאנו לעיל. אבל העובדה שזמן חג השבועות מותאם לזמן מתן-התורה אומרת לנו שיש קשר בין החג ההוא ובין המאורע ההיסטורי הזה... אולם יש עוד עובדה מסייעת להבחה, שחג השבועות הוא חג מתן-התורה, והיא גם מסבירה לכו, מה טעם לא גילתה זאת התורה במיוחד. מוסכם הוא, שבחג השבועות יש לראות את גמר חג הפסח. בדומה לזה היה מתן-תורה בסיני השלמת השחרור משיעבוד מצרים; 'וגאלתי אתכם' (שמות ו 6) הוא רק אמצעי והתחלה ל'ולקחתי אתכם' (פסוק 7). כבר בתחילת שליחותו של משה (שם ג 12) דיבר ה' אליו לאמר: בהוציאך את העם ממצרים תעבודון את הא-להים על ההר הזה' (חורב), ומשה דיבר בכל פעם בשם ה' אל פרעה 'שלח את עמי ויחגו לי במדבר' (שם ה 1, ז 16 ועוד), חג זה ועבודת ה' בו בקראים בפי משה 'חג לה'', (שם י 9) גם משה וגם ישראל ציפו לכך, שעבודת ה' זו תיעשה בצורה העלאת המון קרבנות, וכשפרעה התאמץ למנוע הוצאת הבהמות על-ידי בני-ישראל, אמר אליו משה (שם י 25-26): 'גם אתה תתן בידיו זבחים ועלת... ראבחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד באבו שמה. אולם בבוא ישראל אל ההר, שנועד להיות מקום העבודה הזאת, לא נדרש ממנו שום הבאת קרבן, רק לשמוע בקול ה' לשמור את בריתו (שם י"ט 5). לפי זה חג ישראל את עבודת ה' שלו ואת ה'חג לה'', בזה שעמד על הר סיני וקיבל את התורה. ובכך, מהווה יציאת-מצרים יחד עם עבודת ה' על הר סיני מאורע אחד מאוחד, השיחרור הגופני והרוחני של ישראל מעבודת מצרים. וכשם שמבחינתם הטבעית של החגים, פסח הוא התחלת הקציר, ושבועות - הסיום שלו, כך יש לראות מבחינה היסטורית בשבועות את הסיום של גאולת ישראל. ואם חג הפסח מוקדש לזכר יציאת מצרים, כך כמוכן, יוקדש סיום החג, שבועות, לגמר הגאולה. היינו לזכר מתן-תורה בשבועות. ומאחר שהתורה בצורתה לספור את הימים מפסח ועד שבועות, רמזה על הקשר שבין שני החגים וציינה את עבודת ה' על הר סיני כתכלית השחרור ממצרים, וגם קבעה את מועד חג השבועות בהתאם לזמן מתן-תורה - כל זה מחייב שחג השבועות - בבחינת סיום השחרור ממצרים, הוא חג מתן-התורה.

הרב מדוכי הכהן

חג השבועות

כשם שישנן הלכות קבועות לכל חג בישראל, הלכות חג בחגו, כך יש מנהגים קבועים ונסועים לכל חג ועם שהמנהגים הללו לא בטבעו מעולם בדפוס ההלכה ובדרך כלל אינם חובה כלל אלא רשות בלבד, מכל-מקום, מתוך שנשתרשו בעם ועברו מדור לדור נתקדשו במסורת הדורות עד שממש לא יתואר כל חג מבלעדי מנהגותיו.

יש מנהגי חג הנובעים מתוך ההלכה ועודפים עליה, יש מנהגים שלא יסוד ולא שורש להם בהלכה ויש גם מנהגים שכאילו עוקבים את ההלכה ומנגדים לה וגם הם, מתוך שנקבעו ובשתרשו בעם, נכללו בתוך הכלל של "מנהג אבותינו תורה" (1) תורה שלמה, שאפילו "יבוא אליהו ויאמר לבטל מנהג קבוע אין שומעין לו" (2).

יתר על כן, אם בדרך כלל אמרו "אין הלכה נקבעת עד שיעשה מנהג" (3) הרי דבר זה בראה בעליל במנהגות החגים, שבהם גדול כח המנהגים מכח ההלכות בעיצוב דמות החג. על-פי רוב, המנהגים ה"עמא-דבר" ולא ההלכות, הם הקובעים את הצורה המסוימת של החג, והם הטובעים את מסבעתו המיוחדת, עד שלא הרי פני החג האחד כחג השני, אלא לכל חג וחג צורה מיוחדת, אופי מיוחד, ואפילו טעם וריח מיוחד לו לעצמו. ואפילו תיבוקות של בית רבן יודעים להבחין ולהכיר כל חג על פי צביונו המיוחד, הטעם והריח הספוגים בו על ידי המנהגים שלו המסמלים אותו.

חג השבועות מצויין בשורה של מנהגים גדולים נאים ונכבדים:

(א) מרבנים העם לקשט בירק בציצים ופרחים ושושנים ומיני בשמים את בתיהם נריהם וביחוד מקדשי - המעט אלו בתי כנסיות.

"ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בבתי הכנסת והבתים זכר לשמחת מתן תורה" (4)

ריעב"ץ (רבי יעקב אשכנזי בן צבי מעמדן) כותב: "נוהגין לשטוח עשבים זכר למתן תורה שהיה בהר ירוק כמו שכתוב (5) "אל ירעו אל מול ההר ההוא". גם נוהגין להעמיד ענפי אילנות ומרבנים במיני פרחים המריחים לשמחת היום-טוב הזה" (6)

וכתב האדמו"ר רבי צבי-אלימלך "מנהג ישראל תורה היא להכין שושנים ושאר מיני עשבים בחג השבועות הוא לדעתי על פי דברי המדרש פרשת אחרי: משל למלך שהיה לו פרדס בטוע, לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס ובמצא מלא חוחים, הביא קוצים לקוצו, ראה בו שושנה אחת - אמר המלך בשביל שושנה יבצל כל הפרדס, כך בזכות התורה יבצל עולם כולו" (7)

פה בעיר הקודש ראיתי, ושמעתי שכן המנהג בקהלות יהודי המזרח וביחוד בקהלות צפון אפריקה, לזלף בחג השבועות מי-שושנים על המתפללים ועל החוגגים זה על זה. וטעם נתנו לדבר על-פי, המדרש; בשעה ששמעו ישראל דיברה ראשונה - אנכי ה' - מפי הגבורה פרוחה בשמתם, המסיר עליהם הקדוש-ברוך הוא טל של תחיה וחיו. וזכר לטל זה מזלפין מי-שושנים.

טעמים מטעמים שונים ניתנו למנהג נאה זה של שטחת ירק העמרו אילנות ופזור פרחי בושם בחג השבועות.

יש אומרים שזה זכר להבאת הבכורים שחג זה חג הבכורים הוא והבכורים שהיו מביאים אותם בסלים של בצרים וערבה היו מעטרין אותם בכל מיני שושנים, ורדים ופרחים. וכמו שמצינו במשנה (8). "והשור הולך לפנייהם וקרבינו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו... עד שמגיעים קרוב לירושלים שלחו לפנייהם ועטרו את בכוריהם".

יש אומרים: מפני שחג שבועות הוא חג הקציר וחג הבציר. (9) יש אומרים: מפני שביום ז' באדר בולד משה רבנו ולסוף שלשה חדשים שאז חל שבועות הושם בתיבה והועמד על שפת היאור. היינו בירק קני הסוף (10).

גדול הדורות הגאון מווילנה קרא תגר על זה המנהג וצוה לבטלו "משום שעכשיו הוא מנהג העמים להעמיד אילנות בחג שלהם שקורין 'זלאביא שווענטע' או 'פינגשטן' ויש בזה משום בחקותיהם לא תלכו" (11)

אפשר שאילו עיירות בליטא בטלו את המנהג בגלל כן. אולם, בכל תפוצות ישראל מנהג לא זז ממקומו ונשאר בכל תקפו והדרו.

ראמנם המנהג הזה, עתיק הוא ואנו מוצאים את זכרו עוד בתרגום שני למגילת אסתר (שרש"י מביאו וקראו תרגום ירושלמי) שם - בדברי השטנה של המן הרשע על תגי ישראל ומנהגיהם אנו מוצאים: "ובחדש סיון עושים היהודים שני ימים טובים ובאים לבתי הכנסת שלהם וקוראים לחג זה עצרת או חג השבועות, ועולים היהודים על גג בית הכנסת שלהם ומפזרים שושנים ותפוחים ומלקטים אותם ואומרים זה היום שניתנה התורה לאבותינו בהר סיני".

(ב) אכילת מאכלי חלב והלחם הארוך של ארבעה ראשים.

"וזההגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. וזראה לי הטעם: שהוא כמו השני תבשילין שלוקחין בליל פסח, זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואחר-כך מאכל (בשר" 12).

יש הרבה טעמים "ומ"כ הטעם: דאיתא בזוהר שאותן ז' שבועות היו לישראל שבעה נקיים... וידוע שדם בעכר ובעשה חלב, והיינו מדין לרחמים. ומנהג אבותינו תורה היא, אך יש לזהר שלא יבוא לידי איסור (13).

גם נהגו לאכול דבש וחלב בחג השבועות מפני התורה שנמשלו לדבש וחלב כמו שנאמר (14) "דבש וחלב תחת לשונך" ונהגו בכל ישראל לשים בעוגה זפר"ן והטעם לפי שמשמח הלב. גם נהגו הנשים לעשות בשבועות לחם ארוך ולו ארבעה ראשים - וזראה לומר כי נמצא המנהג זכר לשתי הלחם הקרב בעצרת או מפני מזל תאומים המשמש בסיון" (15).

וכבר מקובלנו שגם מנהג נשים בנות ישראל תורה היא (16).
ורושמי רשומות גם טעמים נתנו למנהג הנשים לעשות לחם ארוך בעל ארבעה ראשים:

משום שהתורה בקראת לחם דכתיב "לכו לחמו בלחמי" (17) וכתיב "ארוכה מארץ מדה" (18) ועושים בלחם ארבעה ראשים כנגד ארבעה פנים של תורה, פרד"ס: פשט, רמז, דרש, סוד. (19)

משום שמפסידין בהפסדה ד"מעשה מרכבה" שנאמר בה "ומתוכה דמות ארבע חיות... וארבעה פנים לאחת... וארבע כנפים".

כנגד ארבעה שמות שיש ליום טוב זה:

חג השבועות, עצרת חג הבכורים, חג הקציר.

וזהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, חג-הבכורים, לפי ששניהם כתובים בתורה בפסוק אחד (20) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך - לא תבשל גדי בחלב אמ" (21).

תרי"ג המצוות שבתורה מתחלקות כידוע לרמ"ח מצוות עשה, שהם כנגד רמ"ח אברים שבאדם, ולשס"ה מצוות לא תעשה" כנגד שס"ה ימות השנה, צא וחשוב ותמצא שה"לא תעשה" של "לא תבשל גדי בחלב אמ" חלה בשני בסיון, ולפיכך נוהגים לאכול בו מאכלי חלב: (20).

כיון שניתנה להם תורה לישראל לא יכלו יותר להשתמש בכלים שהיו להם מקודם מפני הכשרות ולכן בעל כרחם הסתפקו במאכלי חלב בלבד (23).

החלב הזה אין מחזיקים אותו אלא בכלים פשוטים, כלים שפלים כלי חרס וכלי זכוכית, שאם אתה נותנו בכלי כסף וכלי זהב מיר הוא מתקלקל נפסד ונבאש, גם התורה כך רק בבני עניים, במי שהוא שפל ועבו היא מתקימת אבל לא אצל עשירים וגסי הרוח וכסימן לכך אוכלים מאכלי חלב בחג מתן תורה (24).

יש גם מי שמצא דמז להסתפקות במועט ואפילו סימן לצמחוניות בטעם אכילת מאכלי חלב בשבועות - מאחר שקבלו ישראל את התורה ממילא דבקו במדה הטובה של הסתפקות במועט ולא לאכול מן החי רק מן הצומח - והתחילו מסתפקים במאכלי חלב. (25).

כך היה דרך העכו"ם הקדמונים לבשל בשעת הקציר, עת הבכיר גדיים בחלב אמן ולאכלם ולכך הסמיכה תורה "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' – לא תבשל גדי בחלב אמו" ואנו שהתורה הזהירנו על בשר- וחלב, עושים זכר לכך לאכול מאכלות חלב בחג הקציר, (26)

"ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד טעם נכון, כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה וירדו מן ההר לביתם לא מצאו מה לאכול תיכף כי-אם מאכלי חלב, כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק ולבקר חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים על כך בחרו מאכלי חלב – ואנו עושים זכר לזה." (27)

על כל פנים טעמים מטעמים שונים ומשובים כבר נאמרו ובאמרים באכילה זו, אלא שכבר די לו לעם בטעם הפשוט והטוב והוא טעם המטעמים גופא, טעם הלבניות והחמיטות ומולייתא דגבינה וחמאה.

(ג) שיר ה"אקדמות" : -

"מימי עולם ושנים קדמוניות נהגו כל הקהלות אשכנז ופולגיה שביום א' של שבועות העולה ראשון בתורה אומר ברכת התורה וקורא החזן פסוק ראשון ואחר-כך אומר פיוט "אקדמות מילין" ואחר-כך ממשיך וקורא" (28) ואף-על פי שאסור להפסיק בקריאה אפילו לספר בדברי התורה, כל-שכן, בשבח הזה שהוא אינו מעבין הקריאה כלל, מכל-מקום תקף עליהם המנהג והתירו לעשות כן משום "אל תטוש תורת אמך" ואף שההפסקה היא בגד הדין "מנהג שובר הלכה" (29).

אבל יהודי ספרד ותימן אינם אומרים כלל שיר זה שחברו רבי מאיר ברבי יצחק ש"ץ בהוראי מגרייזא. אלא "מנהגן של ישראל ללמוד ביום שבועות אזהרות אשר יסד מהר"ש בן גבירול או אזהרות הרב יצחק בר ראובן וכיוצא, וכבר ידוע שכל אלו הזהרות אינם עולים יפה לדעת הרמב"ם" (30).

וגם האשכנזים כבר הנהיגו בדורות אחרונים שלא להפסיק באמצע הקריאה רק "קודם הברכה של הכהן אומרים אקדמות" (31). ואף-על-פי שגם המנהג שלנו מוזר הוא בעיני ההלכה, להביח ספר התורה פתוחה על הבמה ולדקלם השיר ויש בזה גם משום "אין מעבירין על המצוות" בכל זאת לא מצאו כח ורשות בעצמם לעקור לגמרי מנהג קדמונים אלא עשו פשרה, שלא להפסיק על-כל-פנים באמצע הקריאה.

ומענין, שבוורמס עצמה, העיר בה היה חי המחבר בעל ה"אקדמות" ובה מנוחתו כבוד, לא נהגו כלל לומר "אקדמות" בשבועות. (32).

ולמה אין אומרים "אקדמות" בוורמס מקום מגוריו של רבי מאיר ברבי יצחק מחבר האקדמות, בעוד שאומרים אותו בכל אהלות ישראל שבאשכנז, שבפולגיה ובשכרפת?

"משום מעשה שהיה בחזן אחד שאמר אקדמות בקול בעים ובכוונה גדולה, לאחר שסיים לקח אותו אלקים. ועל כך אין אומרים אותו." (32)

וקוראים את ה"אקדמות" בלחן מתוק וערב המשתפך בכל האברים ומשרה חגיגות גדולה, ביגון מרומם את הבשמה ומחיה בפשט.

ולמה חברו המחבר בלשון ארמית ולא בלשון הקודש? לפי שלשון ארמית אין מלאכי השרת בזקקים לה וכדי שלא יתקבאו בהם בישראל בשל שיר יקר ובשגב זה שאין דוגמתו לא בעליונים ולא בתחתונים ושוררו המשורר בלשון ארמית. (33)

ואמנם כבר עמדו להם סופרים לישראל שעמדו ותרגמו את ה"אקדמות" לעברית (34) אבל לא שמענו על כל קהלה או בית-כנסת שהנהיגו לאמרו עברית, ועדיין הוא בקרא תרגום בכל מקום.

ומסורת אגדה יש: שמחבר האקדמות "רבי מאיר ב"ר יצחק ש"ץ, היה לו ויכוח דתי עם כומר אחר, וכדי לענות על שאלותיו הפליג רבי מאיר אצל עשרת השבטים ושם למד חכמה כדי שידע מה להשיב לכומר, ואחרי שחזר וביצח את הכומר חיבר את השיר הנפלא והבערץ הזה. (35).

ואמנם עקבות ויכוח דתי עם הגויים מורגשים בשיר הזה שבוודאי מקורו בהוי החיים שבימי שהכמורה הכריחה מזמן לזמן את גדולי ישראל להתווכח על ענין הדת.

(ד) ליל התקדש חג השבועות: "איתא בזוהר (36) שחסידי הראשונים היו בעורים כל הלילה ועוסקים בתורה. וכבר נהגו

רוב הלומדים לעשות כן. ואפשר לתת טעם על-פי פשוטו, לפי שישראל היו ישנים כל הלילה הוצרך הקדוש-ברוך-הוא להעיר אותם כדאיתא במדרש - לכן אנו צריכים לתקן זה"ל (37)

וכדר לימודים מיוחד בסדר לליל זה הנקרא "תיקון ליל שבועות".

ומקור הדברים ברבי שמעון התנא האלקי שאומר: "ההוא לילה... לעמול בתורה מתורה לבניאים ומבניאים לכתובים ובדרשות המקרא וסודות החכמה... שכל המתקן תיקוני תורה בזה הלילה הקדוש-ברוך-הוא מברכו בשבעים ברכות ומעטרו בשבעים עיטורים עליונים" (38)

"מכל ההתעוררות הגדולה שבאה מתוך השפעת הרב קארו בליל חג השבועות ושהביאה תוצאות חשובות להתרחבותו של הישוב העברי בארץ-ישראל לנו דוקמנט נפלא ומענין מאד כתוב מאת ר'שלמה אלקבץ (מחבר הזמר לכה דודי) והלא כה דבריו:

דעו לכם כי הסכמנו הרב החסיד בר"ו ואני עבדו ועבדכם והחברים לעמוד על נפשינו ליל שבועות, ולנדיד שינה מעיבנו. ותהלה לא-ל כי עלה בידנו, כי לא הפסקנו רגע. וזה הסדר שתקנתי וסדרתי בלילה ההוא, ראשונה תורה... ואחר-כך למדנו משנה... ובעת שהתחלנו ללמוד המשנה ולמדנו שתי מסכתות זכנו בוראנו ובשמע את הקול המדבר בפי החסיד בר"ו קול גדול בחתוך אותיות, וכל השכבים היו שומעים ולא מבינים, והיה הנעימות רב והקול הולך וחזק. ובפלנו על פנינו ולא קמה עוד כוח באיש לישא עיביו ופניו לדאות מרוב המורא, והדיבור ההוא מדבר עמנו והתחיל לאמר: שמעו ידידי... שלום לכם, אשריכם ואשרי יולדתכם... אשר שמתם על נפשכם לעטרני בלילה הזה... והבני המשנה, האם המישרת את האדם באתי לדבר עמכם... חזקו ואמצו ועצרו ידידי המהדרין ואל תפסיקו הלימוד... ועתה עמדו בני, ידידי, על רגליכם והעלונ... וחזרו ואמר: אשריכם בני, שובו אל לימודיכם ואל תפסיקו רגע ועלו לארץ-ישראל... כי לא כל העתים שרות ואין מעצור להושיע ברב או במעט, ועיביכם אל תחוסו על כליכם, כי טוב הארץ העליונה תאכלו... ואם תאבו ושמתם טוב הארץ תאכלו, לכן מהרו ועלו" (39)

(ה) בשבועות קורין מגילת רות,

אמרו רבותינו: "ומה ענין רות אצל עצרת, שהיא בקראת בזמן מתן תורה? ללמדך: שלא ביתנה תורה אלא על ידי יסורים ועובי. - אמרה תורה לפני הקדוש-ברוך-הוא: רבנו-של-עולם תן חלקי בשבט של עובי, שאם עשירים עוסקים בי יהיו מתגאין, אבל כשהם עניים הן מתעסקים בי ויודעים שהם רעבים" (40)

"לפי שהתורה כולה גמילות-חסדים ומגילה זו כולה גמילות-חסדים. לכן קורין אותה ביום מתן תורה" (41)

דבירושלמי אמרו דוד המע"ה בסתלק בעצרת והקדוש-ברוך-הוא ממלא שנותיהם (של צדיקים מיום אל יום) ובודאי בולד בעצרת ומגילת רות ליחס את דוד המלך. (42)

רות בגימטריא תר"ו וישראל קבלו בהר סיני תר"ו מצוות בוסף על שבע מצוות רבני נח שכבר היו בידם, ביחד תרי"ג. (43)

כדי שיהא קורין ביום מתן תורה, תורה בביאים וכתובים שמרועה אחד ניתנו. קורין בתורה ומפטידין בבניאים ומשלימין בכתובים, ולמה ביות? שהיא ספר האשון של כתובים כמו ששנו רבותינו (44) סדרן של כתובים רות, תהלים, איוב משלי וכו'.

הטעם הפשוט הוא, להכניס ספרי תורה חדשים וספרים חדשים לבתי כנסיות ובתי מדרשות ביום מתן תורה וכן ראיתי בזהגים אחינו יוצאי גלות ספרד פה עיר הקודש ירושלים תבנה ותכונן.

וכתבו: "הנותן ספר-תורה חדש לבית הכנסת בעצרת כאילו הקריב מנחה חדשה לה" (45)

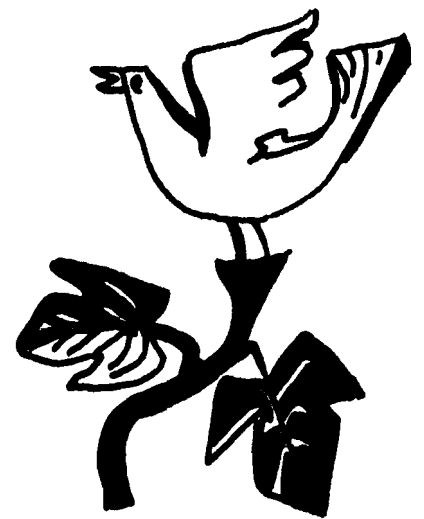
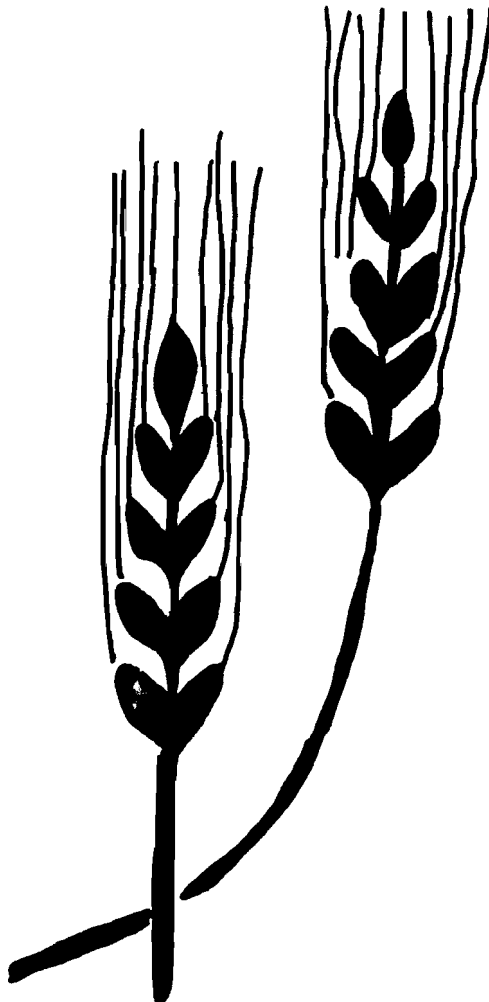
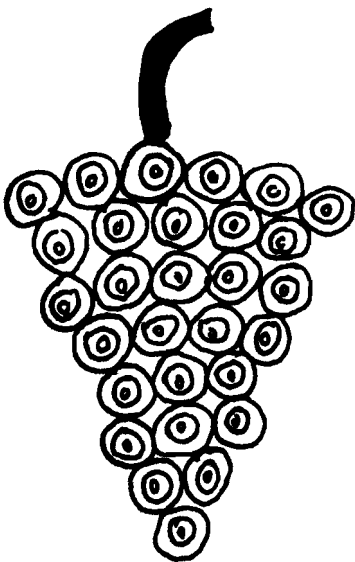
ביבליוגרפיה:

- 1) שו"ע י"ד סימן שע"ו סעי"ד ומקורו תוס' מבחות כ, ב, ד"ה בפסל
- 2) שו"ע י"ד סימן רג"ט
- 3) מסכת סופרים פי"ד.
- 4) הרמ"א באו"ח סימן תצ"ד.

סדר בית יעקב	(6
בכורים פ"ג מ"ג	(8
שם	(10
הרמ"א אר"ח סימן תצד.	(12
שה"ש - ד, יא	(14
הירושלמי פסחים פ"ד ה"א	(16
אירוב יב - ט	(18
שמות ל"ד כ"ו	(20
	(22
עוללות אפרים	(24
עפ"י פירוש אבן עזרא לשמות כג, יט.	(26
מהרי"ל ושו"ת עפר יעקב וט"ז תצ"ד ס"ק א.	(28
ברכי יוסף תצד - כ	(30
עמודי העבודה	(32
הקדמה לאקדמות במחזורים	(33
ד"ר יו"ט לוינסקי, (קובץ על יד שבה ד')	(35
דראה קויפמן "געזאמעלטע שריפטען" ב. וכן	
ד. "הסטארישע אלעגאריק פון ר' מאיר ש"ץ"	
ליצחק ריבקינד	
מג"א אר"ח תצ"ד.	(37
חגים ומועדים להרב מימון	(39
שם	(41
ברכי יוסף.	(43
עוללות-אפרים.	(45

שמות ל"ד ג'	(5
בני ישכר	(7
ספר מטעמים	(9
חיי אדם הלכות שבועות	(11
מג"א שם.	(13
חק יעקב נשם הכלבו	(15
משלי ט - ה	(17
לב דוד	(19
	(21
ספר גאולת ישראל	(23
קובץ "הצמחוני"	(25
משנה ברורה סימן תצ"ד - יב.	(27
שער אפרים ושבות-יעקב	(29
ערוך השלחן ועוד	(31
ספר הזכרון לד. קויפמן	(32
גבריאל פולק, ש. קנטרוביץ ועוד	(34
זוהר פרשת אמור דף צח.	(36
זוהר בראשית ח. א.	(38
ילקוט רות	(40
שמלה חדשה	(42
ב"ב יד.א.	(44

ט ע מ י ה מ נ ה ג י ס

(א) מדוע נוהגים להיות ערים כל הלילה בחג השבועות?

לפי מקורות מדרשיים היו ישראל יושבים כל אותו הלילה קודם מתן תורה והיה משה רבינו מעורר אותם ובה עליהם בקולות וברקים. כדי לתקן את הפגם של מקבלי התורה הראשונים בעורים בלילה ולומדים תורה, הלימוד בליל שבועות בקרא "תיקון ליל שבועות".

(ב) מדוע שוטחים עשבים?

זכר למתן תורה שהיה בהר ירוק, לפיכך גם מרבנים בענפי אילנות ובפרחים ריחניים לשמחת היום הגדול הזה (דיעב"ץ)

משה רבינו נולד בז' באדר, "ותצפנהו שלושה ירחים" - עד ר' בסיון - "ותשם אותו בסרף". וסרף הוא הקבים והעשבים, שאנו שוטחים, לזכר הבס שנעשה למשה רבינו, עליו השלום.

וב"מגן אברהם" ב"אורח חיים" סימן תצ"ד מביא הטעם, שיזכירו שבעצרת בידובין על פירות האילן ויתפללו עליהם.

(ג) מדוע אוכלים מאכלי חלב בשבועות?

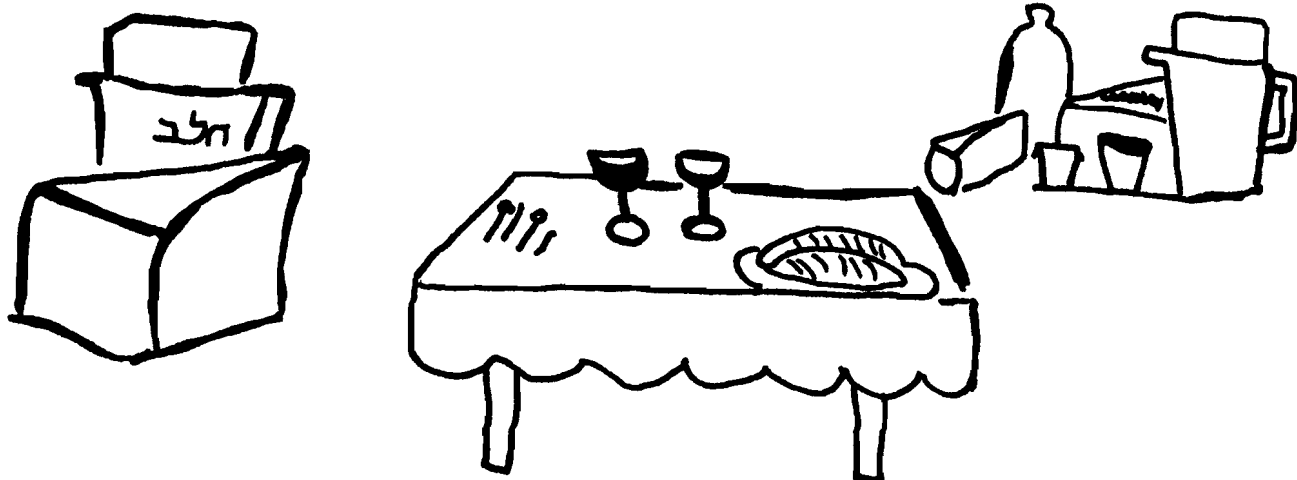
לפי שירם, שמשו את משה ששי בסיון היה, ולא רצה ליבוק אלא מחלב אשה עברייה, על כן מזכירים את זכותו ביום זה במאכלי חלב. טעם אחר: עד מתן תורה היו ישראל מותרים בבשר בחירה ובהמה טמאה, ומשניתנה התורה נצטוו ישראל על השחיטה ועל מאכלות אסורים (שכל תרי"ג מצוות כלולות בעשרת הדיברות), ונאסרו עליהן כל כליהם, וכיוון שהתורה ניתנה ביום השבת, לא יכלו להגעיל את הכלים, והוכרחו לאכול מאכלי חלב.

טעם נוסף: קודם שניתנה להם התורה חששו לאכול מאכלי חלב מטעם איסור איבר מן החי, שבוהג בבני בוח, עכשיו שקיבלו את התורה, אכלו חלב בהיתר. "מבחה חדשה לה' שבועותיכם" (במדבר כ"ח, כו) ראשי תיבות "מ ה ל ב".

חלב בגימטריה ארבעים - כנגד ארבעים יום שעשה משה בהר סיני.

גבינה מזכירה את השם "ג ב נ נ ג י ס", שהוא אחד משמותיו של ההר סיני.

מאכלי החלב הם מאכלי הפרושים והאוהזים במידת ההסתפקות במועט, וכן יוכיח הפסוק (משלי כ"ז, כז): ודי חלב עזים ללחמן ללחם ביתך וחיים לבערותיך". ועל כך אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: "מכאן לימדה תורה דרך ארץ שלא ילמד אדם את בנו צבשר ויין" ומפרש רש"י: דיבור המתחיל: "תן חיים לבערותיך", לבני ביתך למד דרכי חיים להסתפק במזונות קלים. (חולין פ"ד, עא). והתורה, כידוע, בקנית בארבעים ושמונה דברים וביניהם: במיעוט תעבוג. על כן אוכלים מאכלי חלב בזמן מתן תורתנו להזכיר את החוגגים לאחוז במידות ההסתפקות במועט ולא יתארו למלא בטנם בבשר המרבה את הדאגה להשיג כסף מקנתו והיא תקדיר זוהר המחשבות וטוהר הרעיונות... (ר' יעקב רייפמאן).

ה ג י ג י ם ל ח ג ה ש ב ו ע ו ת / י ע ק ב ה ו כ ר מ ן

חז"ל הוסיפו על שמותיו של החג (חג שבועות; יום הביכורים; חג הקציר; זמן מתן תורה) שם ברוף: עצרת. כפי שאמרו חז"ל על שמיני עצרת, שאמר להם הקב"ה לישראל, לאחר ימי התשובה, ראש השנה, יום הכיפורים ושבועת ימי חג הסוכות: "עיצרו לפני עוד יום אחד שקשה עלי פרידתכם", כך הוא חג השבועות עצרת של פסח. הקשר שבין פסח ועצרת מהורים ימי הספירה, שבהם עולים מספירה לספירה מיציאת מצריים הגשמיית עד שמלדככת הנפש ובעשית ראויה לקבלת התורה. במצא שלא רק שלושת ימי ההגבלה הם ימים של היטהרות לקראת קבלת התורה, אלא כל ימי הספירה מכינים ליום מתן תורה; ההתחלה היא בפסח החומרי והארצי, עבור דרך גשר הספירות עד מתן תורה הרוחני והשמימי בחג השבועות. שני קצות הגשר תלויים זה בזה ומותבים זה בזה.

וכך כתב הר"ן בסוף פסחים: עיקר הספירה לחבר את חג הפסח עם העצרת.

במדרש (שיה"ש רבא): "אמר ר' יצחק: ראויים היו ישראל בשעה שיצאו ממצריים שתיבתן להם התורה מיד, אלא אמר הקב"ה: עדיין לא בא זיוורם של בני: משיעבוד טיט ולבנים יצאו ואין יכולים לקבל התורה מיד. משל למה הדבר דומה? למלך שעמד בנו מחוליו, ואמר לו פדגוגו: ילך בנך לאסכולי שלו. אמר: עדיין לא בא זיוורם של בני ואתה אומר לו: "ילך בנך לאסכולי שלו"? אלא יתעדן בני שניים ושלושה ירחים במאכל ובמשתה ויבריא ואחר-כך ילך לאסכולי שלו. כך אמר הקב"ה: עדיין לא בא זיוורם של בני; משיעבוד טיט ולבנים יצאו - ואני נותן להם את התורה? אלא יתעדנו בני שניים ושלושה חודשים במן ובאר ושליח ואחר-כך אני נותן להם את התורה".

יש להבין שהלכורך (טיט ולבנים) אינו חיצוני גרידא. בני ישראל היו משוקעים במ"ט שערי טומאה, יציאת מצריים החומרית עדיין לא ריפאה את רוחם, וכדי שייטהרו נפשתיים מזוהמתן היו צריכים לעלות ממדרגה למדרגה עד שיגיעו לתכלית כוספם: לאט לאט הוכשרו ובא זיוורם והיו מסוגלים למעמד הנכבד של מתן תורה.

עניין החירות בעייתי מאוד; מושג זה שוברו בצדו. התורה ניתנה ליוצאי מצריים למען יחיו בה ולא יאבדו דרך באי-סוף של חירות. חירות בלא חוקת-חיים, בלא נורמה מחייבת עלולה ליהפך לרועץ. אנוכיות של יחיד ואנוכיות של ציבור שני מיני חירות הן ורעה בשתייהן. בסיני שמענו: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" - כלך לך מכל מיני "אנוכי", רק "אנוכי" אחד, אנוכי עליון - "אנוכי ה' אלהיך!".

מספרים על אחד מתלמידיו של המגיד ממזריטש, שעבר פעם אחת, בדרכו חזרה מרבו, דרך העיר קרלין. כשנכנס לעיר היה חצות הלילה והשתוקק לראות פני הצדיק ר' אהרן הגדול, שגר באותה העיר. ניגש לביתו, דפק בחלון ואמר: פתח לי, אהרן! ורבי אהרן ישב באותה שעה והתעמק בעיון רב בלימודו, וכששמע קול הדופק בחלון, שאל:

- מי אתה ?

- אנוכי

חשב אותו חסיד שמסתמא יכיר ר' אהרן את קולו ויפתח לו את הדלת. אך ר' אהרן לא ענה לו כלום ואת הדלת לא פתח. כשדפק שנית ושלישית על החלון ואמר: אהרן, מפני מה אינך פותח לי את הדלת, השיבו - מי הוא זה שיכול לומר "אנוכי"? כביכול הקב"ה הוא שיכול לומר אנוכי, אבל לא זולתו.

אמר החסיד: אם כן עדיין לא למדתי כלום אצל רבי! ומיד חזר לאחוריו ונסע שוב למזריטש.

כורבת הדברים: כל זמן שהאדם דואג רק את דאגת גופו ובמרכז הווייתו עומד האני של נפשו הבהמית - עדיין הוא שקוע בבהמיות ולא מצא את הקשר לשורשו הרוחני. ר' אהרן מקרלין העמיד את חברו, תלמידו של המגיד, על כך שעדיין הוא כפות לאני שלו ועדיין לא כלל את עצמו ולא שעבד את רצונו לרצון העליון. החסיד הבין את הרמז וחזר מיד למזריטש... לתקן את נפשו. שורש העבודה הזרה היא הפיכת דברים חומדיים למטרה. היהדות שאפת, לעומת זאת, להפוך מטרה עליונה לצורך.

ל ק ט ד ב ר י ת ו ר ה ל ש ב ו ר ע ו ת י . ה - ז

"וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את - עומד התנופה שבע שבתות תמימות תהייבה. עד מחרת השבת השבועות תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה".

העומד, שהקריבו בס"ז בביסן, של שעורין היה - מאכל בהמה, ושתי הלחם, שהקריבו בעצרת של חוטאים היו - מאכל אדם. לחם מייצג אמונה, כמו שכתב הזוהר הקדוש וחסד לחם - חסד מהימנותא (זוהר ח"א קס"ו, ע"ב). הקרבת המנחה מסמלת את האמונה וההכנעה להשי"ת להודיע שהכול שלו. והנה בתחילת יציאת מצרים כתוב "ראת עירום ועריה (יחז' ט"ז, ז) והיתה ההכנעה מצד פחיתות מדרגתם - ומשום כך עומד - מאכל בהמה. אחר-כך זכו לברך המידות עד שבתקרבנו להר-סיני, ואחר כל ההשגות צריכים גם-כן להכניע עצמם ולהאמין בהשי"ת, כי תכלית ההשגה היא להכיר כבודו יתברך; וזאת המנחה שבאה אחר הספירה בקראת מ נ ח ה ח ד ש ה , שיש בה כוח התחדשות, ע"י שבאה על-ידי הדעת שבאים... (שפת אמת).

עניין קריאת דות בשבועות, כי מצות יבום היא חסד שעושים עם המת, והוא בכוח התורה שבקראת עץ חיים ויש בה טל תחייה, כמו שאמרו ז"ל: אין לך אות בתורה שאין בה להחיות מתים אלא שאין אנו יודעין לדרוש. ועל כן חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת. הרמז שזה החסד אי-אפשר לעשות אלא בכוח התורה שבקראת אמת, ועל-זה אומרים "באור פניך נתת לנו תורת חיים ו א ה ב ת ח ס ד". והעוסק בתורה לשמה ואוהב חסד יש בו כוח להחיות מתים, ונתקיים במעשה בועז שעשה חסד עם המת וברא מזה מלך המשיח, וזה היה בכוח התורה. כמו שאמרו בו-עז - עוז של התורה. ולכן במתן התורה יצאה בשמן של ישראל והתורה החזירתן להם להודיע שיש בתורה להחיות מתים, ולכן ניתנה התורה לתחתונים, כמו שכתוב (איוב כ"ח, יג): "ולא תמצא בארץ החיים" רק בעולם הזה השפל שיש בו מיתה, ניתנה התורה להחיות ישיבי עפר. והמשפיל יבין יותר. (שם)

חזל אמרו: בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת: אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה. הקשה הבעש"ט ז"ל, מה נפשך, אם הכרוז נשמע למה אין אדם שומע, ואם אי אפשר לשמוע - הכרוז למה? אלא למעלה הוא עולם המחשבות, אין אומר ואין דברים, והכרוז הוא מחשבות והרהורי לב לטוב, לכך אין רשע שאין לו הרהורים טובים בכל יום מכוח הכרוז, אלא כשבאים ההרהורים הטובים מפנה הוא אותם ומעבירם מלבו ומפנה לבו לבטלה (תולדות יעקב יוסף)

קול ה' בכוח (תהלי כט) - בשעת מתן תורה צמצם את קולו לפי כוחן של ישראל, שנאמר: "והאלהים יעננו בקולי" (שמות י"ט, יט) - בקולו של משה (רש"י).

וירד ה' על הר סיני... (שמות י"ט, כ) תרגם אונקלוס "ואתגלי ה' וגו'". וביאר הרמב"ם (מ"ב ח"א, פרק כ"ז) שהתרגום פירש כן כדי להרחיק את הגשמיות מהשי"ת. ותמה על כך המהר"ל מפרג בספר תפארת ישראל (פרק ל"ג) אם התורה לא חששה למה בחוש אנו?

אולם אין תימה כלל, כי לשון הקודש מיוחדת לדברים רוחניים בלבד, ומה שאנו משתמשים לדברים גשמיים הוא רק בדרך השאלה. והתורה כיוונה באמת בתיבת ר י ר ד לעניין הרוחני, ואין בזה כלל משום הגשמה. ואילו לשון התרגום מיוחדת לעניינים גשמיים, משום כך הוצרך לתרגם ואתגלי שלא לייחס הגשמה כלפי מעלה. וכשם שאין לייחס ירידה גשמית כלפי התורה, שכן התורה לא נתגשמה בירידתה למטה, אלא שנתגלתה בכל מלוא עוזה והדרה כמו שהיא למעלה (מי מרום).

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (שמות כ' א)

מפני מה אומרים זמן מתן תורתנו ולא זמן קבלת תורתנו? אמר ר' מבחם מקוצק בשם ר' שמחה בובם מפשוטחא, מתן תורה בחודש סיוון היה, אבל קבלת התורה בכל יום זמנה. ואמר ר' מבחם מקוצק, נתיבתה שווה לכל אחד ואחד, אבל קבלתה לפי השגתו של המשיג (אמת ואמונה).

וכל העם רואים את הקולות (שמ' כ', טו)

כתב הרמב"ם ז"ל, תמצא בלשון העברי השגת חוש אחד במקום השגת חוש אחר, אמר (ירמ' ב) דאו דבר ה', כמו: שמעו דבר ה', כי המכוון: השיגו עניין דברו, וכן (בראשית כז) ראה ריח בני, כאילו אמר: הרח ריח בני, ולפי זה נאמר: וכל העם רואים את הקולות ואת הפיידים (מ"ב ח"א, פרק מ"ו).

המדאות המפחידות אשר ראו במעמד הר סיני היו פי שניים. א) מחזות נבואיים שהשיגו בעת החזון על ידי הכוח הדמיוני וחוש המשותף הפנימי, כמו הקולות והמראות שהשיגו הנביאים בעת החזון; ב) קולות ומראות ממשיים, שראו ושמעו בעיניהם ובאזניהם הגשמיות. שכבר אמרו חז"ל (שבת פ"ח) שעל כל דיבור ודיבור ששמעו מפי ה' יצאה נשמתם, רוצה לומר שלא היו מוכנים אל הנבואה והיה חמרם מסך מבדיל בינם ובין הקודש, ולא יכלה נפשם להיפרד בעודה בגוויה, לכן התפשטה לגמרי ובפרדה מגופם כמו בעת המיתה, ובעת ההיא ראו הקולות והלפידים בעין הנפשית הפנימית, בעין הנבואית, ועל זה אמר: וכל העם רואים את הקולות. ואמרו חז"ל, שהיו רואים את הנשמע ושומעים את הנראה, שזה על ידי חוש המשותף הפנימי. ואחרי כלות הדיבור חזרה נפשם לגופם, וכמו שאמרו חז"ל, שהזיל הקב"ה טל של תחייה והחזיר נשמות לפגרים מתים, אז ראו הקולות והלפידים בעין בשר... (מלבי"ם)

וירא העם ויבועו ויעמדו מרחוק (שם, שם, שם)

כי ראו הרחקתם עדיין עצומה מאוד ובזדעזעו מהעניינים הנוראים אשר לא יכלו שאתם (עקדת יצחק)

וכל העם רואים וגו' וירא העם ויבועו וגו', תחילה כתוב רואים, שזכו להשיג לראות דבר נשגב ובעלה בקודש יותר ממלאך, שאין כל אדם זוכה לראות, ואחר-כך כתוב: "וירא העם ויבועו", שראו שהוא יותר מכפי כוחם באמת, כאדם שנושא משא לפי שעה יותר מכפי כוחו אינו יכול לעמוד אלא מתנועע תמיד. כך היה משא הקדושה עליהם יותר מכפי כוחם (העמק דבר).

אמר ר' מנחם מקוצק, אפשר לראות ולבוע, ואף עלפי כן לעמוד מרחוק (עמוד האמת).

מדוע ביכורי קציר חשים ?

יש לדייק חג העצרת שנקבע ביום מתן תורה מכונה בתורה חג הביכורים ולא זמן מתן תורתנו - חג לאומי-ארצי - כלכלי.

על הר סיני היתה התגלות אלוהית וניתנו בו עשרת הדיברות והרשאה למשה להיות שליח ה' להורות לישראל החוקים והמשפטים. אין לחוג מחזה אלוהי כזה באכילה ושתייה. לכן לא נצטוונו בתורה הנגלית לחוג המחזה האלוהי במעשה במאכל ובמשתה. אמנם בחוג היום הזה ובשמח בו חדווה רוחנית למתן תורה בכך שנהיה בעורים כל הלילה ועוסקים בתורה ובדבקות אל הקדושה, כמו שבא ב ק ב ל ה. אבל טעם החג במעשה, באכילה ושתייה, מצטרף אל הנאת תקופת הזמן: ביכורי קציר חשים.

דעת תורה, ר' יהושע גיפשוטיין

עשרת הדברות (זהר ח"ב, צ, ע"א - ע"ב -)

שנ"י: בחמישה מאמרות אלה כלול הכול. בחמישה מאמרות אלה נגלפו חמישה אחרים, וראי חמישה תוך חמישה. זה כיצד?

"אנכי ה' אלהיך" כנגד "לא תרצח", ששנינו: שניים אלה בכלל אחד בכללו, שמי שהורג ממעט דמותו וצלמו של קונו, שכתוב (בראשית ט', ו) "כי בצלם אלהים עשה את האדם", וכתוב (יחזקאל א', כו): "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם".

אמר ר' חייא, כתוב: בראשית ט' ו, שופך דם האדם באדם דמו ישפך - באדם העליון מגיע פגם זה מן הדם ששפך. מה הטעם? משום: "כי בצלם אלהים עשה את האדם". ולפיכך זה בזה תלוי.

"לא יהיה לך" כנגד "לא תנאף", שהרי משקר הוא בשמו של הקדוש = ברוך = הוא, שנרשם באדם; ובזה כמה וכמה עובות וענשים תלויים. ומי שמשקר בזה, משקר במלך, שכתוב: "בה' בגדו כי נבנים זרים ילדו" (הושע ה', ז). וכתוב: "לא תשתחוו להם ולא תעבדם" (שמות כ', ה).

"לא תשא" כנגד "לא תגנב", וכתוב: "חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד" (משלי כ"ט, כד), וראי זה תלוי בזה, שהרי הגנב מזומן להישבע בשקר, מי שפלוסו זה - עושה זה.

"זכור את יום השבת" כנגד "לא תענה ברעך עד שקר", שאמר רבי יוסי: שבת - עדות נקראת, וצריך האדם להעיד על זה שכתוב (שמות כ', יא): כי ששת ימים עשה ה' וגו', ושבת היא עדות על הכול. ואמר ר' יוסי, מה שכתוב: "תתן אמת ליעקב" (מיכה ז', כ) כמו שנאמר: "ושמרו בני ישראל את השבת" (שמות ל"א, טז), ומי שמעיד שקר - מ ש ק ר ב ש ב ת, שהיא עדות אמת, ומי שמשקר בשבת - משקר בתורה כולה. ולפיכך זה בזה תלוי.

"כבד את אביך" כנגד "לא תחמוד אשת רעך". ואמר ר' יצחק: "כבד את אביך" - אביך ממש, שהרי מי שחמד אשה והוליד בן, אותו בן מכבד אחר שאינו אביו, וכתוב: "כבד את אביך וגו'". "לא תחמוד בית רעך שדהו" וכתוב כאן: "על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך", זה שנתן לך יהא שלך ולא תחמוד אחר. וראי זה תלוי בזה.

ואלה חמשת הראשונים כוללים חמשת האחרונים, ומשום כך: "מימינו אש דת למו" (דברים ל"ג, ב), שהכול נעשה ימין, ועל כן בחמישה קולות ניתנה התורה.

אמר רבי יהודה: כולם היו חמישה תוך חמישה, כנגדם חמישה חומשי תורה. (משנת הזוהר, חלק ב' תמ"ג - תמ"ה)

ה ב ה נ ע י ר ן

י . ה - ן

(מכות כ"ג)

אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו

עין בשני הקטעים הבאים ועמוד על ההבדל שביניהם:

קטע א'

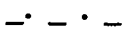
א. המב"ם, הלכות יסודי התורה פרק א' הלכה א': יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא מציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת הימצאו. הלכה ב': ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יגדל להימצאות; הלכה ו': וידעת דבר זה מצות עשה שנאמר (שם' כ', ב) אנכי ה' אלהיך וכל המעלה על הדעת שיש שם אלוה אחר חוץ מזה ערבר בלא תעשה, שנאמר (שם, שם, ג): "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני"; וכופר בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכול תלוי בו.

דרשת הר"ן, הדרוש התשיעי

זוה פירושו אצלי מה שאמרו ז"ל (מכות כג) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעבנים... מן הידוע שכל עוד שהדבר יותר זר הוא שצריך התאמתו גדולה, וכל עוד שהוא יותר קרוב אל הדעת ראוי שייאמן פנקלה, ואחרי שאבותינו לא היו פתאים מאמינים לכל דבר אלא אחרי ההתאמתו הגמורה שלא יישאר בה ספק, כמו שנתבאר בכמה מקומות בתורה, היה מתחייב מזה שהמצוות השמיעות שאין להם טעם כלל, שלא יקבלו אלא אם כן ישמעו מפי הגבורה, אבל המצוות המושכלות שהדעת מכריעתן ושכל משכיל, מצד השכל הנטוע באדם, משכיל אותן ומודה בהן, למה יצטרכו לשמען מפי הגבורה? והלא האם בצטרך אות ומופת להאמין במושכלות הראשונים, כמו: שהכול (= השלם) גדול מן החלק? ואין מין ואפיקורוס בעולם שירצה לכפור בזה, שלא בכריחהו בטענות שכליות להודות כן, שאי אפשר להכחישן, וכיוון שכן, למה היה צריך לשמוע דבר זה מפי הגבורה, והלא יותר היה ראוי שייאמן משה בזה משייאמן ב"לא תלבש שעטנז" (דברים כ"ב, יא), וכן ראוי שייאמן יותר במה שכתוב "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" ממה שכתוב "שדך לא תזרע כלאים" (ויקרא יט, יט), כי ייראה בתחילת המחשבה, שאין ראוי לעבוד שום דבר בלתי לה' לבדו. אמת שאפשר מיושב בזה, שעם היות המצוות האלה מושכלות, עם כל זאת מפני שהן עמוד התורה ושרשה רצה השם יתברך שיגיעו אלינו מאתו בלתי אמצעי, וזו תשובה הגרבה. אבל אני מוסיף בה דברים על הדרך שכתבתי, והוא שאין אצלי המצווה הראשונה שהוא "אנכי ה' אלהיך", להאמין שיש שם עילה וסיבה הוא פועל לכל הבמצאים... ואין לשון הפסוק מורה על זה כלל עם היות שהוא בכלל דבריו, אבל עיקר המצווה אצלי להאמין

בכלל שיש תורה מן השמיים, ושדבר ה' מגיע אלינו, לפיכך פתח ואמר אנכי ה' אלהיך, והשם הנכבד הזה מן ד' אותיות הוא מורה על עילה מחוייבת המציאות, וזה לא בא על צד המצווה אבל על צד הדבר הפשוט, שהיו מודים כבר, שלא היה להם ספק כלל, שהיה בעולם מחוייב המציאות, אבל מה שהיה מחדש להם עכשיו ומצווה שייאמרו בו, הוא שאמר כמדבר בעדו, אני הוא אותו מחוייב המציאות מנהיגך - והוא פירושו אלוהיך - ואמר אחרי אשר הוצאתיך, כאומר לחברו: אינך מכירני? אני הוא אותו שעשיתי לך כה וכה, ועל דרך זה אמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים, והוא שורש המצווה שנאמין שמאותו שאנו יודעים שהוא מחוייב המציאות ושהשכל הנטוע באדם מחוייב זה ואי אפשר לחלוק עליו בשום פנים, שממנו מגיעות אלינו מצוות ואזהרות, הפך הדעת הו'ע;ה) שחושבת ומאמינה מצד ערוכה שזה ליאות וחטון בחוק השם יתברך. זו היא המצווה הראשונה; והיא בכלל לומר, שנאמין שהוא מנהיגנו ומזהיר אותנו; והמצווה השנית: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", כלומר: לא תעבוד אלוה אחר בעולם זולתו, כי אותי לבד תעבוד מפני שאני מנהיגך. ואלה שתי המצוות אין טבע השכל

נותן, אבל מצד עורבנו בטעה ובשפוט ההפך, והוא שבחשוב ובאמר - אילו לא האירה לנו התורה שה' יתברך מרום מכל מעשינו ועבדינו, ושחלילה לו שהוא ישים לבו לצורתנו ולהזהירנו, כמו שחשבו הפילוסופים ובנו עליו כל בנינים הרע, מהרה יינתק וייעקר. ואף הנביאים, אף על-פי שידעו שאמיתתו של דבר כן, תמהו עליו ואמרו (תהלים ח') מה אנוש כי תזכרנו וכו', ואמר גם כן אירב י"ג): מה אנוש כי תגדלנו וכי תשית אליו לבך, וכיוון שכן, אם לא שהאירה לנו התורה היינו חושבים ומאמינים מצד שכלנו, שה' יתברך מרום משיגיעו מצוותיו ואזהרותיו אלינו, ושאינו ראוי שנעבדהו כלל, לפי שאם כן נאמין שהוא יתפעל מצד מעשינו ושתהיה לו איזו היתלות והיקשר בנו, אבל ראוי שנעבוד כו"ם (=כוכבים ומזלות) מצד שיש לנו קשר עמהם, ובחשוב כל זה לדעת-אמת גמורה, ושכל מי שחושב זה מגדל ה' יתברך וכל מי שיסבור ההפך מייחס הליאות, ולפיכך אמרו חז"ל: אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענום, והוא על דרך משל, שאם איש אחד משרי המלך הקרובים יצווה אותנו דבר מה שייראה לנו שהוא גרעון וזלזול במלכותו, שיהיה ראוי לנו שלא נאמין אליו בשום צד, אבל נשיבהו שבשום פנים לא בעשה כן אם לא שבשמע אותו הציווי מאת המלך פנים אל פנים ופה אל פה, עם היות שנאמינהו בציוויים אחרים שיצווה לנו מצד המלך".

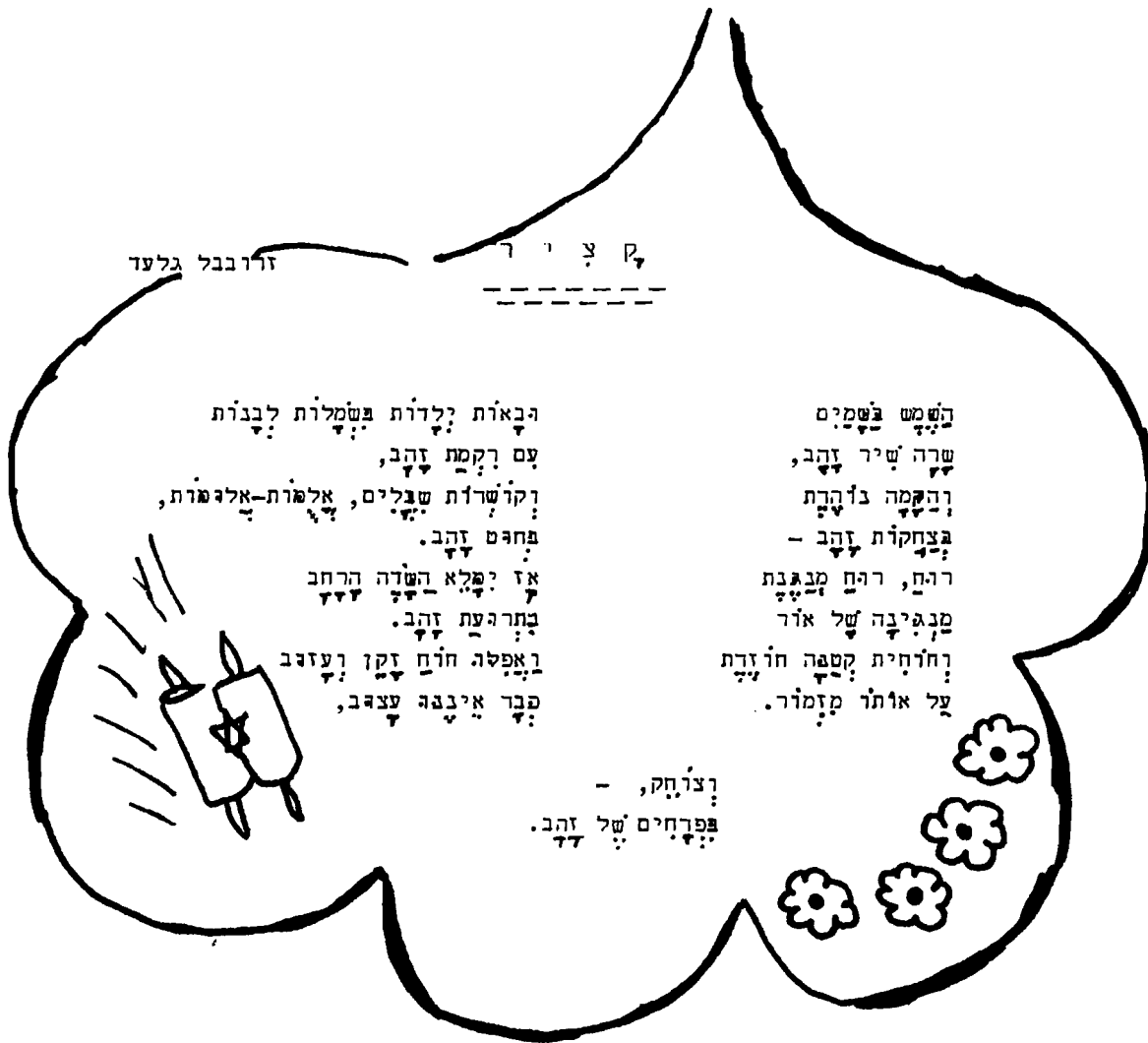

1. עמוד על הניגוד שבין הרמב"ם ובין הר"ן.
2. מדוע אין לשון הפסוק מורה על ציווי בהאמת השם?
3. יש מי שאומר ש"אנוכי" אינו מצווה אלא הכרזה להודיע מי הוא המדבר. כלום זוהי גם דעתו של הר"ן?

קטע ג'

ר' נפתלי הירץ וייזל בפירושו לחכמת שלמה (דף צ"ב) ... "כלומר: שמע ישראל אנכי ה', אף כי אין אל בלעדי, הנבי אלהיך ביחוד מנהיגך ומלכך, לכן אתה חייב לעבדני בתודתי ובמצותי שאצורך, מה שלא צויתי לשאר העמים". -

בהשראתו של מי כתב רב"ה את פירושו לאבכי?

אברהם כהנא

ה ר - ס ו נ י

למה נקרא שמו הר-סיני אמרו חז"ל שממנו יצאה שנה לאומות העולם, אחרי תרדמה של אלפים, בשנה, ושיעבוד חמרי ורוחני, בעור מצפון העולח, וקול גדול שלא יסף בשמע מהר-סיני, בהיגלות ה' עליו ללמד לעמו תורה ומצוות ואין פלא שיצאת ממנו גם שנה כי עשרת-הדברות, היו מחאה, מפגן, כנגד המקובל והחביב באומות העולם.

העולם היה שקוע ומורגל לחטא ופשע, עולמו של עשו ועולמו של ישמעאל, ושאר האומות ששיחקו אז בזירת העולם, בהיסטוריה של הימים ההם.

ואברהם אבינו לא מצא אשה לבנו בסביבתו, שכבר בימי יצחק היו נשי עשו למורת-רוח ליצחק ולרבקה. ועם ישראל קיבל עליו בהר-סיני את התפקיד הקשה להשמיע את קולו קול קורא במדבר העמים, אשר - על כן העמים על עצמו שנה ויסורין, אבל כל היסורין הללו היו בשביל עם ישראל יסורין של אחכה ובעקשנות נשא עמנו על כתפיו את מסורת הקדושה, וזיכור המידות והרמת האנושות, וכשם שעל אברהם העברי נאמר למה בקרא שמו העברי שכל העולם מעברמזה ואברהם מעבר מזה, כך היו צאצאיו עם קבלת התורה, אלילות מצד זה, ואחרות אלקים מצד זה.

תורתנו תורת אמת ימיה כימי השמים על הארץ, ולכך נאמר לא תשא שם ה' אלקיך לשוא - שלא יהא מתעטף בטליתו והולך וגונב. אסור לזייף חותמו של הקב"ה, חותם האמת והרי זה נאמר גם לגויים המזייפים כל כך תדיר את הגושפנקא של הקב"ה - גושפנקת האמת. "אולם עלינו מוטלת ביותר האחריות להשגיח על טהרת הגושפנקא הזו - והן כך נאמר ואתם עדי באום ה". ועוד נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". עלינו בודאי תמיד להיות למופת לאחרים.

וזהו ענין של" כי מציון תצא תורה" כי הן ודאי ברי וברור כי בגולה לא יכולנו לקיים את התורה כי היינו עבדים לעבדים - וגם היינו עניים, ואיזהו עני כל שאין לו קרקע - וקרקע לא היתה לנו. זאת היתה קללת הגלות של "ותם לריק כוחכם ושל "והיו חייך תלואים לך מבגד". והגויים, מארחיבו, הזכירו לנו תמיד את החטא הזה, ולחמנו בהסך בקרבנו למרורות פתנים. והן הזכרנו את כל זה תמיד בתפילותינו: "יהי רצון שלא ניגע לריק ולא ניגע לבהלה" סימן שהרגשנו תמיד, שאנו בונים על חול, ושאונו דומים ליושב בראש חבל, לא בטוחים במחרת, כי תמיד היינו תלויים בשרירות לב הגויים.

ובשובנו עכשיו בחדסי ה' לאדמתנו, לא נשתחררנו רק בגוף, כי אם בעיקר נבשמתנו - בתורתנו - לכן אמרו: "אין תורה כתורת ארץ ישראל". אלא ששכחנו כבראה לשם מה באנו לארץ - מסני שאין בעל הנס מכיר בגסו, אשר על כן אנו מלאים תדיר תלונות וטענות ואי שביעות רצון "ויהי העם כמתאוננים רע בעיני ה'" ועלינו כן להכיר בגסנו - ועלינו כן לזכור, ועלינו לא להסיח דעת אפילו לרגע מחטלא הגדול שקרנו - אחרי חלום בלחות של כאלפיים שנה.

ושוב אנו רואים בחתגשמות דברי הנביא: "כי הנה החושך יכסח ארץ וערפל לאומים וכבוד ה' עליך זרח".

כבוד ה' הוא זה שנתגלה לעינינו במעמד הר-סיני, ויאיר תמיד את אפקנו - והוא מלווה אותנו כל ימי מדבר הגלות הקודרת - עד בואנו לכאן - וכבוד ה' זה ישמש לנו עמוד אש, ותכנית חיים גם להבא - לנו ולעולם כולו שמשוקע במ"ס שערי טומאה ושואף לגאולה.

אבל כמובן עלינו להיות ראויים לכך. נאמר קשום עצמך ואחר כך קשום אחרים. והייתם קדושים כי קדוש אני, ומעט מן האור מסזר הרבה מן החושך, על אחת כמה וכמה הרבה מן האור רעיון חג התורה.

ולאור החג הזה - גסע ובלך - לקראת הגאולה השלמה.

אפרים טריבנהויז

שיר האקדמות לשבועות ומתברר

שנים על שנים דור לדור מושר בבית-הכנסת שיר "אקדמות". בחג שבועות, שנתקדש בקדושת המסורת הריטואלית ומשמש כעין שיר-פתיחה לקריאת עשרת הדברות.

מי חיבר את הפיוט המסורתי הזה?

היאגדה העממית, שיש בה, אליבא דכל הדיעות גרעין היסטורי מספרת, כי נתחבר בידי ר' מאיר ש"ץ, אשר חי בדורו של רש"י בעיר ווורמיזא (וורמס) ובפטר לערך בשנת 1091.

הוא היה למדן מופלג, ורש"י עצמו למד תורה מפיו ובפירושו מובאים דברי תורה בשמו (רש"י הושע ר', ט'; עמוס ג', ב'). אולם מתולדות ימי חייו ומימי חנוכו לא נשתייר מאומה גם כפי העם.

מימרות מעטות שנזרקו מפיו פותחות לפנינו את אופק נפשו. היה מבקש לו מפלט מסער-צער החיים בשיר ובנגון. חלק הגון מפירוטיו נשתמר בקבצי פיוטים שונים. פינת-קודש שמשוה לו החזנות שהיה יורד לפני התיבה בבית-הכנסת המפורסם בוורמיזא, ולכן גם נקרא בשם הכבוד ש"ץ - שליח צבור.

תמים היה עם אנשים ותמים היה עם אלקיו, ובמעטפת האגדה יעטפו את דיוקנו. אגדה אחת מספרת על ויכוח דתי, שצריך היה להתקיים בעיר מגוריו ווורמיזא, וכדי לדעת מה להשיב, בשלח ר' מאיר ש"ץ או רבי מאיר בהוראי, אל עשרת השבטים שמעבר סמבטיון לבקש מהם עצה ונחבולה.

החוקר נייבויאר בספרו "עניני עשרת השבטים" (קובץ על יר'ד' בהוצ' "מקצי נרדמים") מביא בשם ר' אברהם יגל:

"לקהלות הקדושות בני אשכנז נמצאת מגילה אחת אשר קצתם נוהגים לזכרה בשבועות על דבר נס שנעשה ליהודים בארצות ההן בקום מלך עריץ אשר שמע לקול הכומר להכות ביהודים מכה רבה והיה מבקש לשרשם מארץ החיים, אולם לבקשת היהודים נאות המלך להגביל להם זמן שיביאו גם המה איש אשר יעמוד בפרץ, ואשר תהיה היכולת בידו להלחם עם הכומר הזה בפעולותיו ודבריו, וכשהגיע הזמן הביאו היהודים איש מבני עשרת השבטים אשר גבר בחכמתו על הכומר ההוא והציל את היהודים".

החוקר יצחק ריבקינד, ספרן בבית המדרש לרבנים בניו-יורק, הוציא בוילנה בשנת 1929 ספר בשם "די היסטארישע אלעגאריע פון ר' מאיר ש"ץ" ספר זה כולל מעשה-עם שנדפס בפירודא בשנת תנ"ד בשם "מעשה פון איין גליק ראד פון איין מינך פון עכו"ם און פון ארויסען יידן און דוארם מיר אקדמת זאגין".*

וספר עממי זה הוא שריד למאורע היסטורי, שחל בתקופת-בינים של מאורעות כבירים, עת של תנועה משיחית בקרב היהודים ובין מסעי הצלב האיומים, שהכשירן את הקרקע לרקמת ספור-גאולה בעזרת יהודי אדמוני מעשרת השבטים, ועקבות תקופה זו והדים הימנה אנו שומעים בין שורות מגילת ר' מאיר ש"ץ, ויש אשר יאזינו גם בצילי הפיוט "אקדמות", שהמחבר הוא הוא היהודי האדמוני שמעבר לסמבטיון,

נגוני האקדמות בתפוצות

מקום מיוחד תופסים הביגונים לאקדמות, חוקר בגינות ישראל מ. ש. גשורי הקדיש לכך מחקר מיוחד. הביגון המסורתי נתקבל מהר לאחר מות מחברו בכל תפוצות ישראל, וביחוד בעדות האשכנזיות ומרוב חשיבותו מפסיקים בקריאת התורה אחרי הפסוק הראשון ומנגנים בו את ה"אקדמות" ע"י אדם מומחה לנגינה. בשיר זה מובע קודם כל שבח לבורא עולם ואח"כ בא וויכוח בין אומות העולם וישראל על-דבר עיקרי הדת ותקוות ישראל ביום בוא הגאולה ותגמולו באחרית הימים ובתור שיא התגמול - הקרב בין ה"שור הבר" ו"הלוייתן".

יש אשר התנגדו לכך שיקראו באמצע קריאת התורה. חכמי ויניציאה רצו לבטל את המנהג הזה ולא עלה בידם כי יקרה היא שירה זו ואמר: שמע בני מוסר אביך - זהו פסוק א' שבתורה ואל תטוש תורת אמך - זוהי "אקדמות" (שו"ת שער אפרים סימן י').

הפוסק הגדול של החסידים ר' שניאור זלמן מלאדי כותב ב"שולחן ערוך" שלו:

הנוהגין לשורר "אקדמות" אחרי שקראו בתורה פסוק ראשון, אף-על-פי שמפסיקין באמצע הקריאה בדבר שאיננו צורך הקריאה - אין למחות בידם. אבל במקום שאין מנהג, יותר טוב לשורר "אקדמות" קודם קריאת התורה (ש"ע, אורח חיים, חו"ד).

וכמו-כן כותב ר' נחמן מברסלב בספרו "לקוטי הלכות" (ח"ג על ש"ע או"ח, הלכות שנועות הלכה ב') "אקדמות הוא שיר ושבח נעלה ונפלא מאוד". "ומי שמנגן אותיות התפלה וקול הנגינה הוא הבהירות גדולה, הוא מלביש אז את השכינה בלבושין דנהירין והקדוש ברוך הוא רואה אותה".

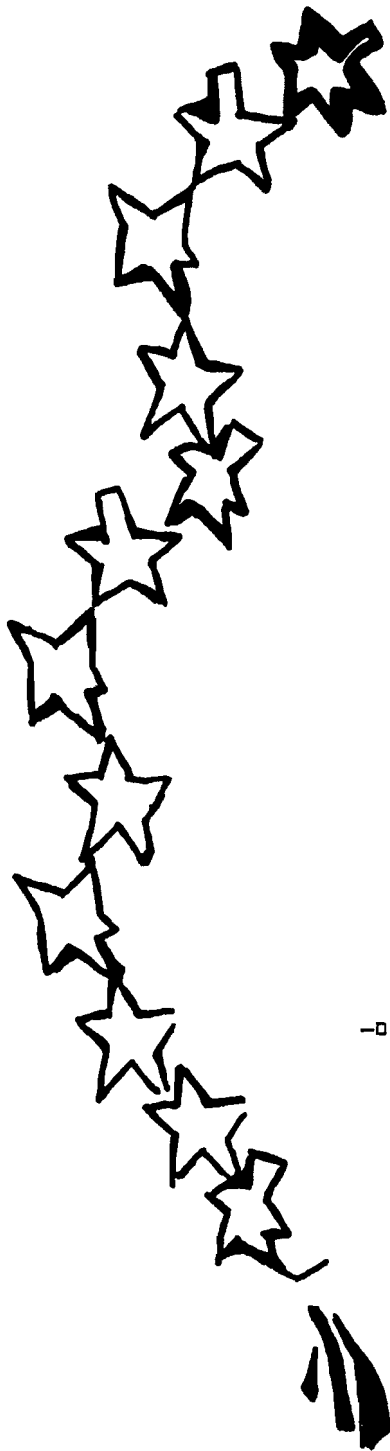
כצל מתוק היה ליהודי בתפוצות הגולה ניגון ה"אקדמות"; שהזכיר לו את החלום הזך של שואפי הגאולה מדור דור. תום קדמון שפוך על פני הפיוט ותום האגדה עוסף את מחברו ר' מאיר ש"ץ איש ונורמיזא אשר התהלך עם רש"י. אשר אצלו התערבו הגבולים, גבולות הדמיון והמציאות, נגעו הא בדא.

* סיפור מעשה על גלגל אושר של כומר עכו"ם ויהודי אדמוני, ועל שום מה אנו אומרים אקדמות.

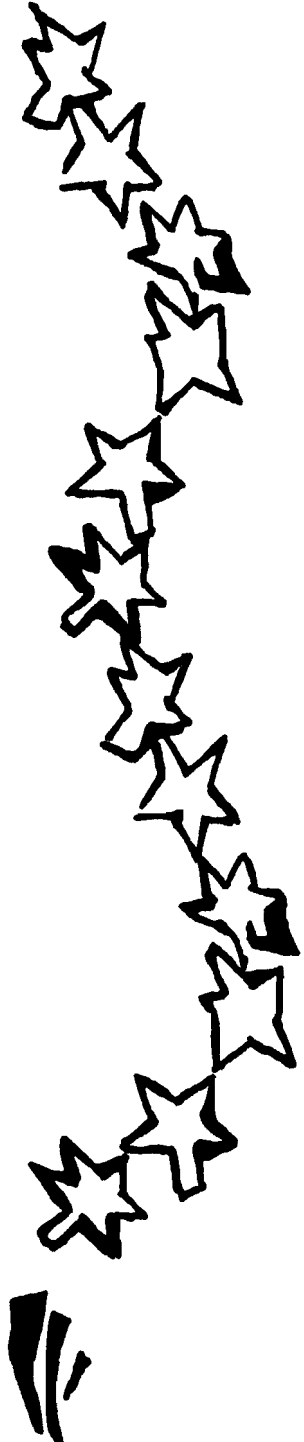
א ק ד מ ר ת

שיר תהלה בשגב, לחג השבועות, חבר בשפה הארמית.

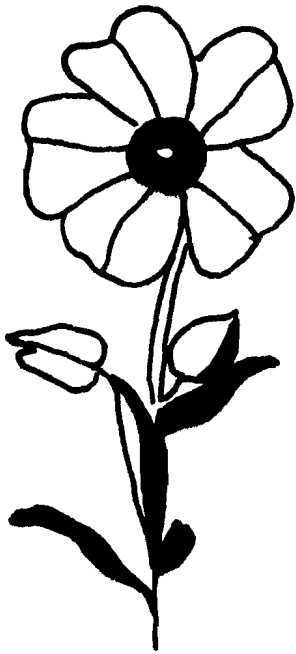
תרגום לעברית: ש. ש. קנטורוביץ

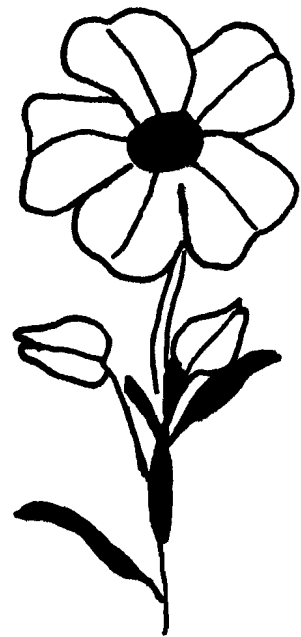
א עֲרֵה יְבֵא מַלְיוֹ, אֶעְרַכֶּה שִׁיר תְּהִלָּה.
א רַחֲמֵיךָ אֶשְׂאֵלָה, אֶשְׂאֵל מִמֶּךָ תְּחִלָּה
ב שְׂפִימִי, שְׁלֹשׁ הַלְתוֹת, זֶה אֶחָל בְּחִילָה.
ב וְרֵא נְבוֹשָׂא כָל, בִּזְרָא הָעֲלִילָה!
ג בְּהוֹת עוֹלָם לוֹ - הִמֵּי יְסַפֵּר בְּדַבְרִים!
ג וְיֵל אֱלֹהֵי דְקִיַּע, קְנִים כָּל הַיַּעֲרִים
ה יוֹ אֱלֹהֵי כָל יְמִים, אֲגַמִּים וּבְהָרִים;
ה הִי אֶרֶץ סוֹפְרִים מְהִירִים אִף בְּבַחֲרִים -
ה דֵּר שְׁלִיט בְּאֶרֶץ הַמַּשָּׁל בְּשָׁמַיִם
ה קִים עוֹלָם וְהַעֲלִים סוֹד יְסוֹדֵיךָ מְעִיבִים.
ה בְּלִי לְאֵת כְּלָלָהּ הַבְּאִין יְגִיעַ יְדִים
ו אַךְ בְּאוֹת זֶה קִלְחָה מִכָּל עֲשָׂרִים הַשְּׂפִימִים.
ז מִן שְׁלֹם הַמְּלָאכָה - הַיְשָׁבִיעֵי לְקָמִים
ז הֵר הוֹד יִקְרוּ בְּשֵׁה כְּסֵא עוֹלָמִים.
ח יֵל שְׂבֵאֲנֵי שְׂחָק רַבּוֹ רַבּוֹתִים,
ח דְּשִׁים לְבַקְרִים יִצְרֶה בְּשָׁמַיִם;
ט הוֹרִים שְׂרָפֵי אֵשׁ, פְּלֹהֲלֵי שֵׁשׁ פְּבַפִּים,
ט הֵם חֵק יִצְתוּ לֹא יִפְטֹרָה שְׂפִתֵיכֶם.
י קְרֵאָה זֶה אֵל זֶה הַבְּחִילָה הֵם מְחַלִּים,
י שְׁלֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ, שֵׁם אֵל אֱלִים מְעֵלִים;
י קוֹל מְלַפְנֵי שְׂבִי, פְּהֵמוֹת קוֹל יֵם לְגַלִּים,
י רַבִּים בְּקוֹל הַמְּלָה יַעֲבֶה מִדֵּל גַּלְגָּלִים.
ל מְרֵאָה בַת עֵין פְּחָצִים אֲצִים טָשִׁים,
ל כָּל מְקוֹם יִשְׁלַחוּ, כְּבַרְקִים רַצִּים חֲשִׁים
מ בְּרַכִּים: "בְּרֵיךְ פְּבוֹדוֹ - בְּכָל קוֹלוֹת הַלְחָשִׁים -
מ לֹא הָאֶרֶץ הוֹדוּ, אֲדוֹן כָּל הַבְּפִשִׁים!"
נ עִימֵי שִׁיר פְּלָהֵם וַיִּזְמְרוּ בְרַעְדָה:
נ אֲדָרָה מְלַכְהֵתוֹ, לְדוֹד נְדוֹר יְסוֹדָה.
ס דִּבְרָה לֵהֶם קוֹשְׁתָם - הַפְּעַם אֵךְ הַגְּדָה,
ס וַיִּפְּקֵז לַעֲד, לֵהֶם עוֹר לֹא בּוֹעֵדָה.
ע דָּתוֹ מֵהַ חֲבִיבָה, מֵהַ אֲשֵׁרָה בְּחִלְתוֹ,
ע רַב גַּם בְּקֵר שִׁיר לְשִׁירָה תְּהִלְתוֹ.
פ לֵאמֹם הַפְּלֵם יֵה לְשִׁמּוֹר חֲשֵׁי מִצְוֹתוֹ,
פ

פ יהם כל היום מלא עז הדרתו.
 צ דקם ירצה בחמד נעמלם בתורתו,
 צ ורם על פו יקבל תפלתם ממעו בתו.
 ק שהרה היא בכתרו, בשבועה תפק שמה,
 ק בועה מיל הוד טוטפות, בהן ירו רשמה,
 ר הם תהלות עמו פין משפחות אדמה.
 ר צון קושו נעריצו כל עוד בהם נשמה,
 ש ם פבוד מלכותו יזמרה ויפארה,
 ש בחיר בפני גוים ומלכים יספרה.
 ת מהים רבים עמים, כגלי נמים יסערו.
 ת ני אותותיו ישאלה וידברה;

"מה הורה מדור, היפה בגשים,
 אשר עליו תעמי, שוכנת בין בחשים?
 יקרה! לה מהרה, בחרת חקים חדשים,
 רתמים רצון יחד הלא אז לה בפגשים!"
 בחכמה תפתח פיה ואליהם תביע:
 יודעי בנה האזינו, קשט מלין אשמיע -
 רהם הודכם מה נחשב מיל הוד עלי יופיע,
 רוממות יח עת אלגט, מועד פי יגיע.
 בהופע לי נהרה ויכס ליל אפל צרים,
 ימין אל פי תגלה המעשיו הגאדרים
 וחיזה לשעם זדים, גמול ידם - האכזרים,
 צדקתם - עם חביב, פעלתם-בני ישראל;
 חדוה שלמה בבאה - ויכמנחה בשעריה
 קרנת מועדבה תקבל בני פזוהריה,
 יומם ולילה יופע פבוד שפי עליה,
 גרבנה יכרבנה, בכליל הדר יבנה.
 יק עגני זהר, שפירי אהלים
 לכל איש אפריונו, שזכר לפי מעללים.
 בקסאות שן הפז, בשבע מעלות נבדלים
 תמימים נחסידיים לפני אדון מפעלים;
 והוד מראה פנימו פאור שבעת הימים,
 רקיע בזהרה - גרק פוכבים רמים.
 הדרי קדשם מספר לשון הפה נאלמים,
 ולא שמע כל גביא, מעיו חזה בעלמים.
 בעדו יתהלכו, שם קול שפי יאזיבו.
 מחול יעשה להם המטוב לבם ירניבו,

עֲלֵינוּ יִרְזָמֶהוּן בְּאֵימָה: "זֶה הוּא, לוֹ קָיִיבֵהוּ!
שְׁפָרְבֵה לוֹ בְּשָׁבִי, עֲלֵינוּ גַם עֲצִיבֵה,
יְבַהֲגֵבֵה עֲלֵמֹת, עוֹלָמִים יְבַהֲגֵבֵה,
מִקֶּדֶם לוֹ קִבְּבוּ, לְבִצְחִים יִחְיֵיבֵהוּ!"
אִשׁ שְׁחֹק לְלוֹ יִתֵּן עִם שׁוֹר הָרִים הַרְמִים,
וְחַר בְּאֶחָד פִּי יִגְשֵׁן - וְעֵרְכֵה קֶרֶב הַמִּים:
אֵל לוֹ יִתֵּן יִתְמַרְמֵר אֵלָּהּ גֵּעוֹ קֶרְבִּי
שׁוֹלַח דָּג סִבְּפִירֵי בַחמָה לְמַדֵּל פְּבִיר;
בַּחֲרֵבוֹ יִקְרַב אֵל, הַלְמַעוֹן פְּבִי בְּאִמְבִּיר
בְּרִיָּה יִבְרֵה וְכִרְה - יִרְוֹם מִשְׁתֵּה שְׁמִבִּיר.
רְבִצֵּם עָלֵי כְדֹסֵד, לְפִנֵּיהֶם בְּהֵרֵי שְׁמִבִּים,
זוֹ אֶפְרֹסְמוֹן בְּרִיחוֹ - פְּלֹאוֹת בְּחֵלֵי עֲדָבִים.
מִתְעַדְּבִים רְחֹמֵיךָ גַם יִרְרֵה נֵיז רַב שְׁבִים -
חֲמֵר הַמְשַׁמֵּר בְּעֵבְבִיר מְלַפְּבִים.
זַפִּיו כְּאֲשֶׁר שְׁמַעְתָּם רַהֵם יֵה יִתְהַלְתוּ,
קְבוּעִים פְּכֵה תֵהִיֵה בְּתוֹךְ בְּבִי סִגְלֵתוֹ
וּבְרַגְסֵם מַעְלוֹת תִּשְׁבֵּה וְתַחֲזֹז הַיָּד תִּמְצַבְתוּ;
אֲזַנְכֶם פִּי הִטִּיתֶם לְדַבְּרֵיךָ, לְמִצְוֹתֶיךָ.
מְרוֹמֵם אֱלֵהֵיבֵר, רוֹמְמֵבוּ בְּאֵהֲבֵתוֹ
צִהֵק עֲשׂוֹ חֲפֵץ, הַמְסֵר לוֹ תוֹרָתוֹ!

כתובת התורה לחג השבועות

לשמחת דודי צח דגול מרבבה.
אשורר בנרעם זאת הכתרבה.
שמע ידיר - והם אזניך,
לקורא את הכתרבה הזאת לפניך.
בזכותה תמהר גאולת בניך.

בישועת ימינך בנחת ושובה :
ירד דודי לגבי לערוגת בשׁמו.
להתעלס עם בת נדיב ולפרש עליה ספּת שלומר.

א פ ר י ו נ ע ש ה ל ו ה מ ל ר ש ל מ ה :

שרפים נאֹפְפִים בטש ופרשיו ורכבו. ובין שמחת אֵלֶת אֲהַבִּים שׁם מְסֹבֵר. ביום חתרבתו.

ו ב י ו ם ש מ ח ת ל ב ו : דעיתי יונתי בראי אתי לדביר ואולם. כי למענך
אעזוב כל המוני מעלה וחילם.

ו א ר ש ת י ר ל י ל ע ו ל ם :

- אמרה איומה את שמעת דוד שמעתיהו.
ואזבת עולם אהבתיהו.
"ישקני מנשיקות פיהו";
לחפה בתרבתה
מחולת המחבים.
ולכנגד בעשה רבשמע
לקחה ששים רבוא עֲדֵי עֲדִים,
בחדש השלישי
לצאת בני ישראל מארץ מצרים:
ויהי הקשר אמיץ
עם צם-זד-קנה בסיני.
ואת ספר המקנה והחתום
אקרא באזני הַמְּרִי.
"הנה היא כתובה לפני":

בששי בשבת אגיד את הרשום בכתב הנשתון.
יום להנחיל אוהביו תורה אל חי בתכונ.
"ששה ימים לחדש סיון":

ביום מסיני בא וזרח משעיר אל בעלם.
הופיע מהר פארן על מלכי גוים כלם.
"בשנת אלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה לבריאת עולם:
למנין שאנו מובין וקהל עדתי בכל תפוצותיה,
פה בארץ הַלְזָף ביד-אל בתלו אשירותיה.
"כי הוא על ימים יסדה ועל בהרות יכוננה":

איך החתן שר שרים ונגיד-נגידים,
יחיד ומיוחד הוא מושיב יחידים.
"יחכו ממתקים ובלו מחמדים":
אמר ליקרה ובעלימה הבת רבת-מעלות.

בשאה חן בעיביו מכל הנשים והבתולות.
"יפה כלבנה ברה כחמה איומה כבדגלות":
ימים רבים תהיה לר ואני אליך לגואל.
הנה שלחתי לך פקודים נחמדים מזהב על יד יקרתי אל.
הַרְיָ לִי לְאֵתֶּר
כִּדְתֵּם שֶׁהוּא שֶׁרָא לִּי:
נֶאֱמַר אֲדַקֵּר וְאֶזְהֶן יְתִיכִי נְאֻכָּה.
כִּי אֵהִיָּה עִמָּךְ לְמִסְתוֹר וְלִמְחִסָּה וְלִמְכִסָּה.
"והוכן בחד כסא":

ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי.
תורת חכם, מקור חיים,
תחי את רביכי.
"הרופא לכל תחלואיכי.
הגואל משחת חייכי":

וצביאת כלתא דא והות לי לאנתו.
וברית עולם לקשר אמיץ ביניהם שות שות.
"יומם ולילה לא ישבותו":

וצבי חתבא דבא והוסיף על עקר כתובתה.
מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש: באוריתא,
"וספרא וספרי ואגדה ותוספתא":
הקדים לה בתורת מוקדם רמ"ח מצות עשה מהן לא ימישון.
כי אם אותם יום יום ידרשון.
"את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר ישון":

ועוד כתב לה בתורת מאוחר מצות לא תעשה בקדשו.
למנין שלש מאות וששים וחמש **פשו**.
"מעשים אשר לא ישון":

ודא בדוביא דהבעלת ליה נלתא דא לעלות ולראות.
מאת אביה אדון הנפלאות.
"לב לדעת, ואזנים לשמוע, ועיניים לראות".

נמצא סך הכל בין כתובה ודוביא וחקר כבודם.
ותוספת ומאוחר ומוקדם: "את האלהים
ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם":

ורצה החתן לזכות את ישראל עם גורלו.
ולוועלות נכסים אלו בפרי ישוה לו.
"שאם פחתו, פחתו לו; ואם הותירו הותירו לו":
וקבל עליו החתן אחריו שטר כתובה.
להתפרעא מכל שפר ארג נכסין אשר לא יהגה בה.
"מחץ ראש על ארץ רבה":
וקבלו תרויהון תנאים
באים הכל בכתב
נאספו אסוף כל אחד מהם כאשר יכסוף.
"תבאי בית דין מראש ועד סוף":

מעשי ידיה לו ועליו כל תכשיטיה.
בלילה שירה עמה וביום חוט של חסד משוך עליה.
"תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה":

והירושה כמבנה דת ודין על לוח חרותה.
מטובה הצפונה לצדיקים עין לא ראתה.
"עלה בעלה וירשבו אותה":

והדירה תורה בקרן זרית מעובה.
כל הרוצה לטול יטול סחרה ואתנה.
"ומדבר מתנה".

ושלא ישא אשה אחרת עליה מילדי נכרים הנלוזות.
כי אם בבת שעשועים ידבק ואתה ישים בלב ובחזות.
"לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת".

ושלא יזיחנה מתוך כעס והתרשלות.
ולא יאכל עמה לחם עצלות.
"בוהג בחכמה ולאחוז בסכלות":

ושלא ימשכן כלי חמדה ולא ימכר.
אך להרבות ספרים תמיד יזכור.
"אמת קנה ואל תמכור":

ושלא יצא למקום רחוק או בים ישים נתיבו.
כי אם ספר תורה מונח נגד לבו.
"והיתה עמו וקרא בו":

וכל התבאים הללו שרירים וקימים.
כצבא השמים בשחק ברשמים.
"לעדי עד ולעולמי עולמים":

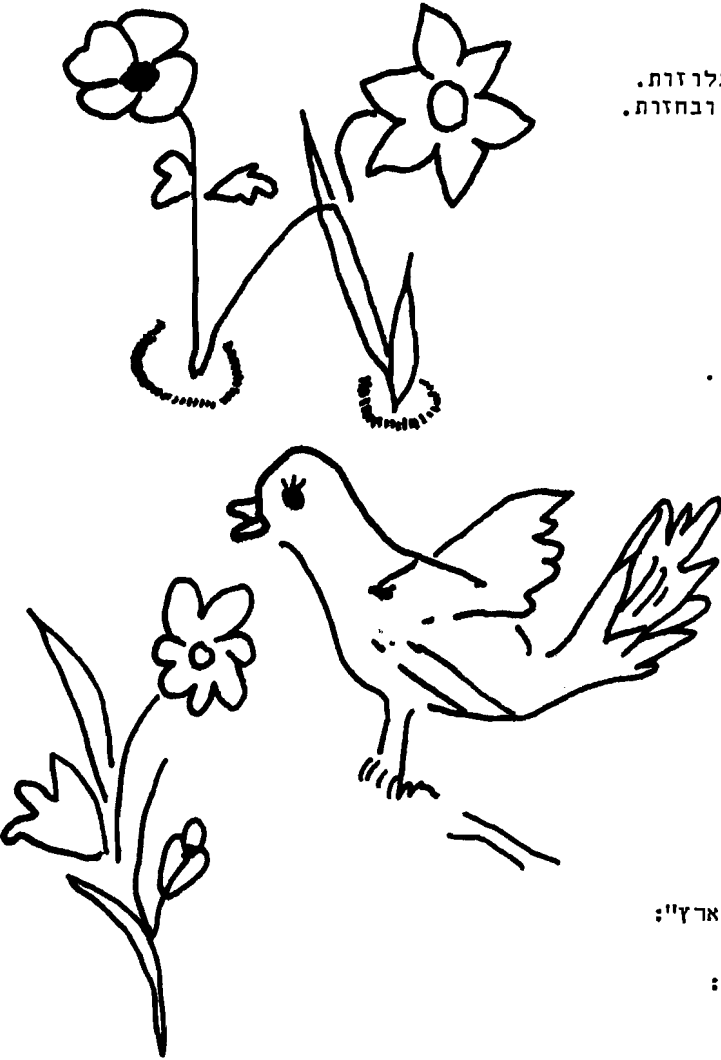
ונשבע החתן לקים כל דבר להמונו.
ולהנחיל יש לאוהביו ולעושי רצונו.
"נשבע ה' בימינו":

רקנה החתן קנינים חמשה.
ומהם תורה ותעודה וסגלה מאורשה.
"והוציא את האנן הראשונה":

יראו צדיקים וישמחו ויאכלו את פרים.
בתעודה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים.
"והכל שריר ובריר וקים":

ריקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל במרץ.
ואמר להקים גדריה מאין פורץ פרץ.
"ואעידה לי עדים נאמנים את השמים ואת הארץ":

ישמח חתן עם כלה. לקחת לו לגורלו.
וישמח לב כלה בבעל גערדיה ותאמר למהללו:
"אשרי העם שככה לו":

י. ד. ברקוביץ

ב ח ג ה ש ב ר ע ר ת

חג השבועות הוא חג קצר מאוד, בסך-הכל בן שני ימים, ואין רישומו ניכר כשני החגים הגדולים, פסח וסוכות. אבל יש לו לחג קצר-ימים זה מעלה טובה, שהוא משמח את הלבבות בתוכנותו הקיצית, בריחו וכטעמו המיוחדים לו. חג השבועות הוא חג הקיץ - חג החלובות הפתוחים לרוחה מבית אל בית והחצרות הטובלות בשמש ממוצאי בוקר עד מוצאי ערב, חג השדות המוריקים בראשית תרובתם, חג גבי-הירק המתחילים להבשיל ביכוריהם והעצים העומדים בליבלובם.

בערב חג השבועות קישטה אמה את חלובות ביתנו בפרחי תכלת, הנקראים "מאי", שהביאו לה הגויות מן הכפר, ואפתה עוגות-חמאה, מתובלות בקיבמון, - מאכל תארה מיוחד ליום טוב זה. להרבות השמחה בא הדוד ליפא ממרחקים להתארח אצלנו בימי החג ולשהות כאן עד חתונתה של באדאנה, שתהיה, אם ירצה השם, בשבת שאחר שבועות, וראשית מעשהו היתה להביא מן העיר צרור ספרים לקריאה על הדוגש, שעליו הוא ישן.

אחרי הדלקת הנרות של יום טוב יצאנו שלשתנו לבית-הכנסת - אבא וליפא ואני ביניהם, הם עם המחזורים הגדולים תחת זרועותיהם, ואני עם סידור-התפילות שלי בידי. הדרך לבית-הכנסת כבר היתה בהירה לי, ובאחת השבתות שבין פסח לשבועות כבר היריהבתי עוז בנפשי והלכתי לתפילת שחרית לבדי, ללא בני-לויה מן הגדולים. גאולם עדיין חושש הייתי מפני שני מקומות בדרכי: מפני צלם דמותו העירומה של בן-האדם, הנשקף מן העמוד אשר במרום "ההר", שאסור להביט אליו, אך אי-אפשר שלא להביט אליו; ומפני ביתו של הגוי סימון, הנמצא לא רחוק מבית-הכנסת, ממול האגם, שנשקפת ממנו סכנת כלב. אמנם חוביה-ברל של מושה המשוגע אומר, כי הוא אינו ירא מפני כלבים. כיון שהוא רואה כלב רץ אליו ורובח, מיד הוא צונח לארץ ושוכב לישון, ואז מובטח לו, שהכלב לא ישוך אותו, אלא יגש אליו ויריח בו, יכשכש בזנבו וילך לו כל-עומת שבא. ואף-על-פי-כן אין אני רוצה להעמיד את עצמי בבסיון מפוקפק כזה ולהפקיר את חיי בידי כלב.

גם בנימירסי בית-הכנסת כבר הייתי בקי ורגיל, וכבר השתתפתי אפילו בתפילה - לעת עתה רק בקריאת-שמע ובקדושה ובעמידת שמונה-עשרה. למדתי להרים את קולי ב"שמע ישראל", לעצום את עיני ולהאריך ב"אחד" כגדול, והייתי קורא "קדוש, קדוש, קדוש" וקופץ בשעת מעשה שלוש קפיצות יחד עם הגדולים. הפעם, בליל ראשון של שבועות, היה בית-הכנסת מלא מפה אל פה, קטן וגדול התפללו ברגש, החלובות היו פתוחים אל הערב חגיגי, המאפיל באפלולית חמה של קיץ על השדות והגנים אשר מסביב, והצפרדעים המקרקרות באגם ענו במקלה אחרי החזן המזמר לפני התיבה, אמרו אף הן שירה לכבוד ליל חג השבועות.

יום ראשון של שבועות היה לי יום של חידושים נפלאים. עמדתי בבוקר בבית-הכנסת בין אבא ובין ליפא ולא גרעתי עין מדודי יודיל-ברוך, שתפס לו מקום בספסל הכפול שלנו, מאחוריבו. מה בשתבה הדוד יודיל-ברוך מיום חתונתו בל"ג-בעומר! הכל חדש אצלו עתה: בגדי-שבת חדשים, כיפה חדשה של קטיפה על ראשו היוני, המשורה לו מראה משונה, טלית חדשה עם כל קמטיה החדשים, מחזור גדול חדש פתוח לפניו על עמוד-עץ חדש, ואפילו זקן-תיש חדש כבר צמח לו בסנטרו היוני, שהיה קודם כמעט בלא זקן. כמה חתובה עושה באדם! עוד אני עומד ומשתאה להבה קרב אלינו הרבי הירשל-ברל, שהוא כאן השמש, וקרא לאבא ללכת עמו, אבא חכך בדבר והעמיד פנים כמסרב. אך כשביגש אליו אחד מן המתפללים והשמיע אף הוא את דברו, נטל אבא את המחזור מעל העמוד, הרים את הטלית וכיסה בה על ראשו ופנה ללכת אל תיבת החזן. ביקשתי אף אני ללכת אחריו, אך ליפא עצרני בפנים שוחקת:

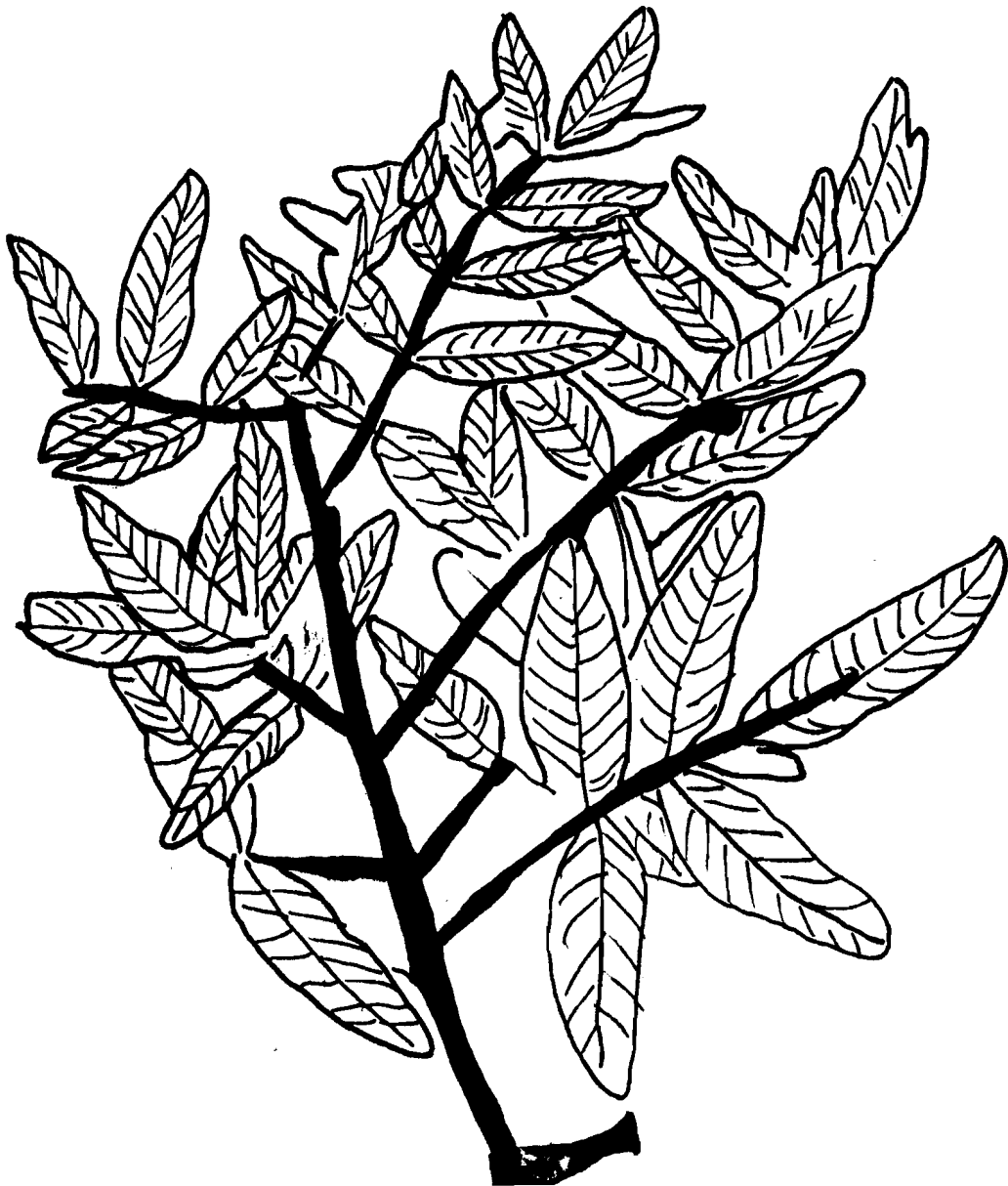
- אתה תישאר כאן. אבא הלך להיות חזן!

לא היו רגעים מועטים ומן התיבה הגבוהה, המוארת בנרות דולקים בעצם אור היום, בשמע קולו של אבא הפותח בתפילה, תחילה קול מהסס, נמוך וצרוד קצת, ההולך ובעשה קימעה קימעה דם וצלול ובטוח, מסתלסל ועולה למעלה בסילסולי ביגון של חזן בקי ורגיל. לא האמנתי למשמע אזני. עמדתי בנוך ותוהה והרגשתי מעין נושה, שאבא הגדול, הזהיר במעשיו ובבימוסיו, מרים את קולו בזמרה לפני קהל אנשים זרים ואינו מתבייש כלל, ואולם לאט לאט בתיישה עלי דעתי, ורגש הנושה בתחלף במין הרגשה של גאווה כי הבה אבא זה, הכובש שם בקולו את כל בית-הכנסת והכל בשמעים לו וערבים אחריו אמן, הוא אבא שלי, הוא ולא אחר, ואני הריני הילד שלו. הרימתי עיני אל ליפא וראיתי, כי אף הוא מגחך מתחת לשפמו. אות הוא, כי גם דעתו בוחה מתפילתו של אחיו לפני התיבה.

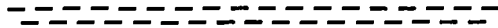
בצאתנו מבית-הכנסת בלור אליזו אנשים זרים, שהיללו את אבא על תפילתו. הייתי שכור שמחה ואושר. ולא עוד, אלא שהדוד יודיל-ברוך, על-פי בקשת אבא, הואיל לסוד אתנו אל ביתנו לקידוש. אהבתי לראות את אבא עם שני אחיו, כשהם במחיצה אחת. שלשתם בעלי קומה גבוהה (אבא, אף כי בקרא ברחוב בשם "זליג הגבוה", היה הנמוך משניהם), ושלשתם יש בפניהם משהו, המאחד אותם בתכונה אחת, זו המעוררת אמונה ובטחה בכל מה שהם אומרים.

אחרי הקידוש על כוסות ייש, שאני, מחמת קטנותי, עדיין לא בהייתי ממנו, באה החמדה הגבוהה של חג השבועות: אמא הגישה לכולנו עוגת-חמאה עם ציקורייה מתוקה, מהולה בחלב.

למחר, ביום שני של שבועות, עם גמר התפילה בבית-הכנסת, הלכנו כולנו, הגברים, וגם אני בכלל זה, לקידוש אל בית דודי יודיל-ברוך, שהוא גם בית סבתא ובאדאנה. זה היה ביקור-גומלין של יום טוב מאח לאחיו. את אשתו של הדוד יודיל-ברוך, בלומה שמה, שהיא דודתי החדשה, ראיתי עד עתה רק פעם אחת ראייה חטופה, ועדיין לא עמדתי על אופיה, אך משיחותיהם של אבא ואמא גונב אלי, כי סבתא אינה שמחה ביותר בכלתה הצעירה. והנה קיבלה אותנו הדודה החדשה דווקא בסבר פנים מאירות. אמנם דבר כמעט לא דיברה עמנו, אך את הכיבוד הגישה לנו אל השלחן ביד רחבה, ולי נתנה עוגת-חמאה שלימה (אמא בצעה את העוגה לשניים - לי ולאחותי). התבררנתי אל סבתא - אכן פניה היו עצובים מאוד. היא ישבה מן הצד והחרישה, כאילו כבר מסרה את כל הבית עם הגשת הכיבוד לאורחים לרשותה של בעלת-הבית החדשה, ולה לעצמה לא השאירה כלום. גם באדאנה היתה עצובה, אף כי בעוד ימים אחדים עומדת להיות חתונתה. למראה פניהן של סבתא ובאדאנה התעצבתי אף אני אל לבי. אך עד מהרה הסחתי את דעתי מכל זאת מצאתי תנחומים בעוגת-החמאה המתוקה, המתובלת, הנמוגה בפה ומשאירה בו את הבושם המופלא של הקיבמון - קיבמון זה, שבטעמו ובריח ביחורו החגיגי הרגשתי את כל מרתקו וחמדתי הטובה של חג השבועות.

פ ר ש ת ה ב א ת ה ב כ ו ר י ם

והיה כי פנוא-אל-הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: ולקחת מראשית כל פרי-האדמה אשר תביא מארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל-המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכון שמו שם: ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו: הגדתי היום ליהוה אלהיך כי-באתי אל-הארץ אשר נשבע יהוה לאבותינו לתת לנו.

ולקח הכהן הטנא מידך והגיתו לפני מזבח יהוה אלהיך: וענית ואמרת לפני יהוה אלהיך: ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי-שם לגוי גדול עצום ורב: וירעו אתנו המצרים ויעבדונו ויתנו עלינו עבדה קשה: ונצעק אל יהוה אלהי אבותינו וישמע יהוה את-קלנו וירא את-עבינו ואת-עמלנו ואת-לחצנו: ויוצאנו יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים; ויבאנו אל-המקום הזה ויתן-לנו את-הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש; ועתה הנה הבאתי את-ראשית פרי האדמה אשר-נתתה לי יהוה; והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחית לפני יהוה אלהיך; ושמת בכל-הטוב אשר נתן-לך יהוה אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך.

(דברים כ"ו, א' - י"ב)

ה ב א ת ב כ ו ר י ם

כיצד מפורשים הנכורים? יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, רמון שבכר, קושרו בגמי ואומר: הרי אלו בכורים.

כיצד מעלין את הנכורים? כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד ולגין ברחובה של עיר, ולא היו נכבסין לבתים. ולמשכים היה הממונה אומר: קומו ובעלה ציון אל בית ה' אלהינו.

הקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים. והשור הולך לפניו וקרבו מצפות זהב ועטרה של זית בראשו. החליל מכה לפניו עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים שלחו לפניו ועטרו את בכוריהם. הסחות, הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם; לפי כבוד הנכבסים היו יוצאים. וכל בעלי אמניות שבירושלים עומדים לפניו ושואלין בשלומם: אחינו, אנשי מקום פלוני, בואכם-לשלום.

החליל מכה לפניו עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, אפלו אַךְפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכבס, עד שמגיע לעזרה. הגיע לעזרה ודברו הלויים, בשיר: ארוממך ה' כי דליתני ולא-שמחת אריבי לי.

הגוזלות שעל גבי הסלים היו עולות, ומה שבידם נותנים לכהנים.

עודהו הסל על כתפו קורא מ'הגדתי היום לה' אלהיך" עד שגומר הפרשה. רבי יהודה אומר: עד "ארמי אבד אבי", הגיע ל"ארמי אבד אבי", מוריד הסל מעל כתפו ואוחזו בשפתותיו, וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו וקורא מ'ארמי אבד אבי" עד שהוא גומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח, והשתחוה ויצא.

בראשונה, כל מי שיודע לקרות קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו. נמנעו מלהביא. התקיבו שיהיו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע.

העשירים מביאים בכוריהם בקלות של כסף ושל זהב והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלושה, והסלים והבכורים נתנין לכהנים.

(משנה ביכורים, פרק ג')

ב פ ה ר י ם

פִּי לְאֵלִים בְּכִי הַאֲזַנֹת הַלְאַחַר בְּלוֹת פְּקֻדָּתִי -
אוֹרֵךְ, חַמּוֹן, וְרֵאשִׁית בְּבוֹרֵי לֶךְ שִׁי אֲגִישָׁה.
פֹּה אִם יִמְוַמַּת שְׁפָתַיִם דָּמַע גִּיל הַזֵּילָה
וּבְנֵה בְכוֹרָה לֶךְ מְרַמַת הַקְדִּישָׁה.

פָּעַץ נוֹבֵל עֲמֻדָּתִי בִּיגוֹן שְׁלֶכֶת -
וְאֲבוֹי, עוֹדְנִי בְעַר |
אֶחָד אֶחָד בְּשֵׁרֵי טְרָפֵי הָעֲנַבִּים
וּפֶאֶר גְּזֵרֵי שְׂדֵי הַסָּעַר.

עָלִי סִפְרָה מוֹתְעֵשֶׁף הַכָּאֵב בְּפִשִׁי
אֲכַדְלַת הַחֲרֵב וְהַכְּפֹר -
לְפִתְיַחַת שְׁעַר הַסִּיחֵי הַפְּלִל
מִיָּוֶן חֲגִילֵי הַשְּׁחֹר.

* * * * *

בְּאִשׁוֹן הַלֵּיל קוֹלֵךְ שְׁמַעְתִּי נְעִיבִי לְפִתַּע אֲרֵה:
אֶבֶק עָמֵד לְפָנַי פְּתוּחַ לְרִנְחָה |
בְּצִמְאוֹן-עַז הַעֲמַקְתִּי צֶלֶל בְּתוֹהוֹם גְּבוּזֵךְ
וְאִשָּׁה עֲדָנִים לְרוּיָה מִמְקוֹר הַמְּרַכָּה.

בְּגֵהִי פְלָאִים הַאִירָה שְׁבִיל בְּהִדִּי
וְצִיץ הַכְּסוּפִים בְּלֵב פְּרַח.
בְּרוֹן שְׁאֲבָתִי אֲהַבֶּה מִמַּעֲיָבוֹת הַיָּקָר
וּבְרַחֲמִים טַפְחָתִי הַאִיץ הַרָּה.

בְּמַהֲרִים נְעַנְבֵּיִם הַטְּלוּגִילִי דָּמַע זֶךְ
בְּאֵלִים שְׁשׁוֹן טְהוֹר לֶךְ אֲגִישָׁה.
פֹּה אִם זֶכֶה דְמוּמַת שְׁפָתַיִם דָּמַע גִּיל שְׁפָכָה
וְרֵאשִׁית אוֹבָה לֶךְ לְעַד הַקְדִּישָׁה.

גרות וגיון

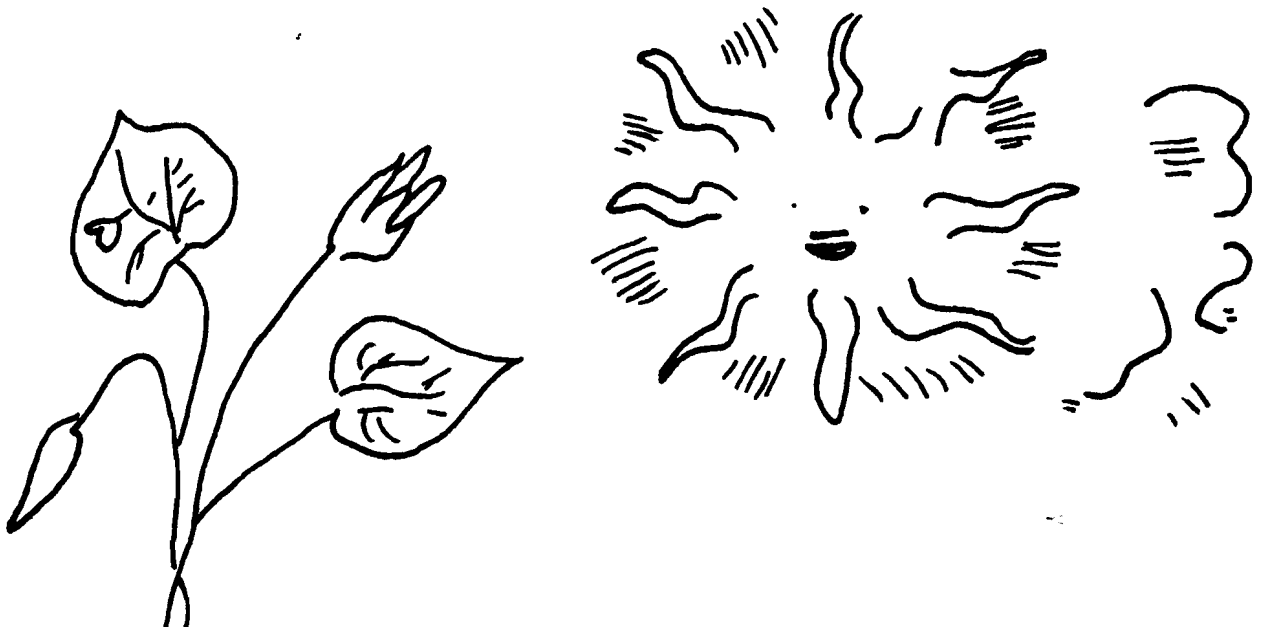
תבו רבבן: גר שבא להתגייר בזמן הזה, אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר?

אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים דחופים סחופים ומטורפין ויסורין באין עליהם? אם אומר: יודע אני ואיבי כדאי, מקבלין אותו מיד. ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עבי. ומודיעין אותו עבשן של מצות, אומרים לו: הרי יודע, שעד שלא באת למדה זו, אכלת חלב אי אתה עבשן כרת, חללת שבת אי אתה עבשן סקילה, ועכשיו, אכלת חלב עבשן כרת, חללת שבת עבשן סקילה. וכשם שמודיעין אותו עבשן של מצות, כך מודיעין אותו מתן שכרן. אומרים לו: הרי יודע שהעולם הבא איבו עשוי אלא לצדיקים, וישראל בזמן הזה אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות. ואין מרבין עליו.

אמר מר: גר שבא להתגייר, אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר? ומודיעים אותו מקצת

מצות קלות ומקצת מצות חמורות מ"ט? דאי פריש בפרוש, אדא"ר חלבו: קשים גרים לישראל כספחת, דכתיב: "ובלורה הגר עליהם ובספחו על בית יעקב". ומודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עבי: מ"ט? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: אבן בח בהרג על פחות משהו פרוטה, ולא ביתן להשבון. (ומודיעים אותו עון שכחה ופאה): ואין מרבין עליו ואין מדקדקים עליו: אמר רבי אלעזר: מאי קרא? דכתיב: "ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה" אמרה לה: אסיר לן תחום שבת! "באשר תלכי אלך" אסיר לן יחוד! "באשר תליבי אלין" מפקדינן שש מאות וי"ג מצות! "עמך עמי" אסיר לן עבודת כוכבים! "ואלהיך אלהי" ארבע מיתות במסרו לב"ד! "באשר תמותי אמרת" *ב' קברים במסרו לב"ד! "ושם אקבר" מיד "ותרא כי מתאמצת היא וגו'": קיבל מלין אותו מיד: מ"ט? שהרי מצוה לא משהיבן:

יבמות מז.:

ד"ר צמח צמירון

הגיוור המקראי באטפוקלריה הלכתית - היסטורית

=====

מתוך המאמר "שתי מגילות
רשבי עמים ובעיה אחת"

ספר ברסלבי, תש"ל

.... האמת היא, שאין היהדות דוחה גרים, אך היא דוחה גיור יזום ואין היא מעודדת במיוחד את הגיור. במקרא, ובמיוחד בישעיהו ובתהילים, מדובר על כך, שעמים יכירו בעליונות ציון ויקירו את אלוהי ציון. אולם לא נאמר (פרט לרמזים באגדה ובמדרש על האבות, ובמיוחד על אברהם ושרה) כי ישראל ישלח שליחים אל הגויים כדי לגיירם. "בימים ההמה יחזיקו עשרה אנשים בכנף איש יהודי, לאמור: בלכה עמכם, כי שמענו אלוהים עמכם", דהיינו: מתוך הכרה עצמית ומתוך שכנוע עצמאי יגיעו הלאומים להכרה בטוהר האמונה הצרופה בבורא עולם, שהוא אשר בתן להם קרדם לכן את צבא השמים לעבודה. אפילו אין אחידות בתלמוד בדבר היחס לגר, בתגובה הגישה ההיסטורית-הלכתית לקולא, וזאת תוך חששות שמא יפריע זרם של זרים את התפתחות היהדות בצנינות ובגיבושה לדור-דור. אפשר שלזאתפתחות זו גרמה גם חולשתו של העם. אשר הרתיעה רבים מהצטרף אליו. אפשר שגרמו לכך מושג אחרות האלוהות הצרוף של היהדות וזהות המושגים של אמונה -אומה-ארץ על כל המשתמע מכך ביהדות. אפשר שגרם לכך עול המצוות המעשיות של היהדות. אפשר שאת הגויים הרתיעה ההרגשה, כי בהצטרפותם ליהדות עלולים הם להודות בצדקת אמונה שלחמו בה כה רבות. אפשר שהמעבר מן הפוליתאיזם לאמונת השילוש היה קל יותר מאשר מעבר ישיר לאמונת הייחוד והאחדות. אולם אם כך ואם אחרת - אין גם מאמר תלמודי, בבוסח "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים". אין גם מאמר תלמודי זה אומר, כשם שהמקרא אינו אומר, כי עם ישראל יעסוק בהטפה מלולית לאמונתו בגויים, שבקרובם ישב. אפילו נביח, כי היו בטירת בתקופה ההלניסטית להפצת היהדות בעמים, הן דעכו חיש מהר, ועם לידת הנצרות החלה היהדות להיית פאסיבית בדרך... בניגוד לנצרות, אין היהדות מגיירת ביד חזקה, או בלשון אחרת: לא זו בלבד שהיהודים לא שלחו שליחים לגייר, אלא שהם יעצו עוד לבאים אליהם לבלתי התגייר.

תורת משה והנביאים גונשה בתוך עם נווד בדרך לארצו, תוך חייו בארצו וכעם נווד לאחר חורבן ארצו - והיא "מורשה קהילת יעקב". חולשתה וכוחה, שבגיבושה ניצמדה לכתוב - "חולשתה", כי לעתים רוקנה בדרך זו כתובים מתוכנם המקוריים, "וכוחה" יען כי בצמידותה לכתוב שמרה על רציפותה. חולשתה וכוחה בכך שאיבה מגיירת ביד חזקה, בכך שאיבה שולחת שליחים לגייר ובכך שהיא מדברת על לב הבאים אליה לבלתי התגייר; אך חולשתה וכוחה גם בכך, שאיבה נועלת דלת בפני הרוצים להיספח על דגלה - וכאן האיזון שלה: לא לשלוח שליחים, אך לקבל בסופו של דבר את המצטרפים. חולשתה וכוחה בכך שאיבה מטיפה בגויים, וממילא איבה מכחידה לא-מאמינים, ומאמיניה יאמרו, כי עליה "הורגנו כל היום". חולשתה וכוחה גם בכך, שתוך כדי היותה מצומצמת ומוגבלת בקהילת יעקב ובאוהליו, ידעה היהדות ההיסטורית להרחיב ארפקיה ולפתוח גבולותיה לבני העם ולבאי עולם....

הרב יחיאל יעקב ויינברג

ד ר ך ה א ה ב ה ש ב נ פ ש
= = = = =

שוב, מעשה בבכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל - אמר ליה: דעלך סבי לחברך לא מעביד זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא, זיל גמור. (שבת י"ט)

הספור על יחסם של הלל ושמאי אל הגר הוא קצת מוזר. קשה לנו לצייר בנפשנו, ששמאי היה דוחה אדם שבא אליו, אך ורק משום שדעותיו שונות היו מדעות עצמו. והלא שמאי הוא בעל המאמר "והוי מקבל את כל האדם נסבר פנים יפות!" והלל מה עשה הוא? הוא גייר אותו ואמר לו רק "דעלך סבי לחברך לא תעביד וכו'". כלום אפשר לסבור שהלל דרש מן הגר רק קיום מצוות שבין אדם לחברו והעלים את עיניו לגמרי מן המצוות שבין אדם למקום? רש"י אמנם הרגיש בקושי זה ונסה ליישב בפירושו, שחברך משמע הקב"ה; לפי זה כלולות במאמרו של הלל גם שתיהן: מצוות שבין אדם למקום, ושבין אדם לחברו. ברם בזה עוד לא סר כל הקושי, כי לפי זה עצת הלל היא בלתי מובנת. וכי מה יעץ לו? לפי זה הוא מיעץ לו לשמוע בקול ד', אבל לא הגיד לו מה עליו לעשות כדי לקיים מצוות "שמע תשמע בקול ד' אלהיך", ודוקא זה רצה הגר לשמוע מפי הלל, כי חובת השמיעה בקול ד' היתה בטח ידועה לגר גם בלאו הכי, ודבר מובן מאליו הוא שיהודי עומד ומצווה לשמוע בקול א-להים. מפי הלל ושמאי רצה להכיר ולדעת מה טיבו של המעשה שעליו לעשות.

ברם אם נסתכל קצת לזרמי החיים שבימי הלל ושמאי ונדמה לנו בנפשנו את הסביבה ואת האוירה שמתוכה יצא ובא הגר הזה, אז נבין את הספור הזה לאשורו. הרבה יהודים היו אז מתיוונים, כי התרבות היונית משכה אחריה את הלבבות ביפיה ובשכלולה האמנותי בכל ענפי החיים, בברק צורותיה במחשבה ובמלאכת יד. ומאידך גיסא היו בין היוונים והרומאים הרבה אנשים שפשטם בחלה בעבודת אלילים ולבם היה נוהה אחרי הטוהר והקדושה, הרוך והרחמים שבדת ישראל. אחד האנשים האלה היה הגר שלנו. אבל בין אחיו ובני עמו שעד עכשיו שמע הרבה ספורים ושמועות על ישראל ועל תורתו, דברים שבשקר יסודם. ספרו לו על חומרות גדולות וקשות במקצוע המצוות המעשיות, מצוות המנתקות את האדם הישראלי מן האור ומאושר החיים. ועל כן ירא היה להכניס את ראשו בעול זה. וכיון שבא לפני שמאי בקש ממנו לגייר, בתבאי שיקבל עליו רק את "היפה" שבדת ישראל, כשהוא עומד על רגל אחת בבית המדרש ורגלו השניה במבגהי חזיו שעד עכשיו (למדני כל התורה כשאני עומד על רגל אחת). שמאי היה איש שרק את הדרך הישרה ידע ונפש שבה כל עקום ועקוף. דוגמת אמת הבנין שביד האדריכל, שדרושה היא כדי להכיר אם ישרים יסודות הבנין וקירותיו ואין בהם אף חשש קל של נטיה ועקמימות, באשר אז סכנה צפויה ליציבות הבנין וסופו ליפול, כך חשש שמאי גם בענין הגירות. חשב שאם ירשה לגר לקבל על עצמו רק חלק מעול היהדות, אז סופו לבלי הכות שורש בחיי ישראל. אמנם יספוג לתוכו את ריח בית המדרש, אבל מהרה קל יתרחק שוב ממנו, בחזק עליו כח המשיכה של החיים שבצד השני. ועל כן דחה אותו "באמת הבנין", כלומר: מתוך הנמוק של אמת הבנין.

לא כן הלל. הוא הבין שאמת הבנין היא אמנם כלי מועיל לשמוש בבנין בתי חומר, אבל אין להשתמש בזה גם בבנין בתי רוח. הלל האמין בכחו של היופי שביהדות. האמין שבן אדם שיבוא רק פעם ויגע בקצה אורו - סופו להיות נמשך יותר ויותר בחבלי קסמיו, עד אשר יכנס ויתמכר כולו ליהדות. הוא דרש מאת הגר רק דבר קל זה, לבלי עשות לאיש רעה. אף גם לא להעמיס עליו תיכף את המצוה בצורתה החיובית של "ואהבת לרעך כמוך". קודם כל רצה לעקור מקרב לבו את השבאה לזולתו ואז להתחיל בנטיעת הצו החיובי של ואהבת. והאהבה שהיא יסוד גורל בחיים טיבה בכך, שהיא הולכת וגדלה, הולכת ומתפתחת. ועל כן האמין הלל, שאהבת הגר לאחיו בישראל תלך ותגדל ברבות הימים, תפתח ותעלה מעלה מעלה עד אשר תהפך לאהבת קדוש ישראל ומרשיעו, ובבחיבה זו צדק רש"י בפירושו, שהחבר במאמר זה הוא קודשא בריך הוא. האהבה מתחלת באדם וגומרת במקום, פותחת ביציר ומסיימת ביוצר. הדרך מן היצירה אל היוצר היא ישרה ונבטוחה, זו היא דרך האהבה שבנפש, זו החובקת זרועות עולם עדי השתפכה לרום כסא כבודו יתברך.

מתוך הספר "לפרקים"

אריה סטריקובסקי

הירידה מן הארץ במדרשי מגילת רות

הפסוקים הראשונים שבמגילה מתארים בלשון קצרה ומאופקת את ירידת משפחת אלימלך והאסון שפקדה. במקום זה שהמגילה קצרה הרחיבו חז"ל בדברי שיחזור, פרשנות והגות.

משפט המשפחה בבית דין של מעלה.

שני הפסוקים הראשונים שבמגילה מתארים את ירידת המשפחה. בפסוק א' נאמר: "וילך איש... הוא ואשתו ושני בניו" ובפסוק ב' הובאו שמותם: אלימלך, נעמי, מחלון וכליון. תופעה סגנונית זו של סתימה שאחריה פירוט היתה ידועה לחז"ל. אך כאן הם ביארו את השוני בניגוד שבין הפסוקים. בפסוק הראשון נשמע קולו של ה' החפץ להעלים את זהות המשפחה ובפסוק השני נשמע קולה של מידת הדין הנוקבת בשמות החטאים.

א"ר פרחיה באותה שעה היה הקב"ה דן את העולם ובית דין של מעלה עומדין והקב"ה מסתירו שנאמר: "וילך איש... עמדה מדת הדין והזכירו שנאמר "ושם האיש אלימלך". מיד בגזר עליו ועל בניו. מה כתוב בתריה: "וימת אלימלך, ושם האיש אלימלך ושם שני בניו...". מה צריך הכתוב להכריז עליו ועל אשתו ובניו? - לפי שלא היו מעכבים זה את זה מצרות עין שהיתה בכולן. בזמן שהאיש רוצה ואשה ובניה אינם רוצים או איפכא הגזרה מסתלקת, אבל בזמן שאין אחד מעכב על חברו הגזרה חלה עליו.

(ילק"ש, רות)

מדרש זה מצביע על דמיון בין מגילת רות לספר איוב. בפתיחת שני הספרים מתקיים ויכוח בבית דין של מעלה בין ה' למידת הדין. להלן נביא מדרשים המוצאים סימוכים והקבלות נוספים בין שני האסרבות. פשוטו של מקרא משלים את ההקבלה. בשני הספורים קמה המשפחה לתחיה משרידה האחרון. שם מאיוב וכאן מנעמי ורות.

הויכוח על אלימלך שהתקיים בבית דין של מעלה נשמע גם בבית מדרשם של חז"ל. בעל המדרש הזה בימק את מידת הדין בצרות עין ובאחריות קולקטיבית של בני המשפחה. להלן בראה גם את שיטתו של ר' יהושע בן קרחה שצייד בגדלותו של אלימלך.

בדברינו ננסה לעקוב אחרי השיטות העיקריות בדברי חכמינו.

אין זכות אבות בחוק לארץ

רב נימק את אסון המשפחה בעצם הימצאותה בחוץ לארץ. בארץ מסייעות זכויות למיניהן אך בחו"ל חשופי האדם למידת הדין או לפגעי טבע.

אמר רב חנן בן רבא אמר רב: אלימלך ושלמון ופלוגי אלמוני ואבי נעמי - כולן בני נחשון בן עמינדב הן. מהו משמיע לבו? שאפילו מי שיש לו זכות אבות איבה עומדת לו בשעה שיוצא מארץ לחוצה לארץ.

הדר בחו"ל כאילו עובד עבודה זרה.

משפחת אלימלך מוזכרת לגנאי בדיון נוקב על ניכור היהודי בחו"ל.

ישרה אדם בארץ ישראל ואפילו בעיר שרובה גויים ולא בחוצה לארץ ואפילו בעיר שכולה ישראל, מלמד ששיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל מצות שבתורה וכל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח; לא יצא אדם בחוצה לארץ אלא אם כן הולכין חייטין סאתים בסלע. אמר ר' שמעון במה דברים אמורים? בזמן שאין מוצא ליקח, אבל בזמן שמוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא. וכן היה ר' שמעון אומר אלימלך היה מגדולי הדור ומפרגסי ציבור ועל שיצא לחוצה לארץ מת הוא ובניו ברעב והיו כל ישראל קיימין על אדמתן, שנאמר, ותהם כל העיר עליהם ותאמרנה הזאת נעמי, מלמד שהייתה כל העיר קיימת ומת הוא ובניו ברעב: הרי הוא אומר ושנתי בשלום אל בית אבי שאין תלמוד

לומר, והיה יי' לי לאלהים, ואומר: לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים, כל זמן שאתם בארץ כנען הריני לכם לאלוהי אין אתם בארץ כנען כביכול איני לכם לאלוהי, וכן הוא אומר: בארבעים אלף חלוצי צבא עברו לפני יי' ולפני עמו, וכי תעלה על דעתך שישראל מכבשין את הארץ לפני המקום!! אלא כל זמן שהן עליה כאילו היא מכובשת, הא אינן עליה כאילו אינה מכובשת, וכן הוא אומר: כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת יי' לאמר לך עבוד אלהים אחרים, וכי תעלה על דעתך שדוד עובד עבודה זרה היה? אלא דרש דוד ואמר: כל המביח את הארץ בשעת שלום ויוצא לחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה, שבאמר: ובטעתים בארץ הזאת באמת בכל לבי ובכל נפשי, כל זמן שהן עליה כאילו בטועין הן לפני באמת בכל לבי ובכל נפשי, הא אינן עליה, כאילו אינן בטועין לפני באמת לא בכל לבי לא בכל נפשי: ר' שמעון בן אלעי אומר ישראל שבתוצה לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הן. כיצד? גוי שעשה משה לבבו והלך וזימן את כל היהודים היושבים בעירו אף על פי שהן אוכלין ושותין משלהן ושמש שלהן עומד ומשמש עליהן, עובדי עבודה זרה הן, שבאמר: וקרא לך ואכלת מזבחור:

(תוספתא, עבודה זרה, פ"ד)

בנוסף דברי הסבר. המחיר הקבוע של חטה היה ארבע סאים בסלע. הרשויות השתדלו לפקח על מחיר זה. כאשר מחיר החטה האמיר לסאתיים בסלע היתה בכך התמוטטות של הפיקוח ומערכת המחירים ואז מתור לעזוב את הארץ. לפי רבי שמעון יכלה משפחת אלימלך להחזיק מעמד ולכן בענשה. הרעב שממנו ברחה המשפחה השיגה בארץ מואב. ה' העבישה במדה כנגד מדה, ואילו יתר בני העיר, שעמדו בניסיון, נשארו בחיים.

הדרישה למסירות בפש עבוד הארץ מוסברת על ידי הקשר שבין ה', העם והארץ. העם זוכה לא-להות מלאה רק בארץ, והארץ בקראת "ארץ ה'" כשישראל עליה. חמנה הירוד מן הארץ מאדם שבולד בחו"ל. הראשון נחשב לעובד פעיל שלעבודה זרה ואילו חברו כאילו אין לו א-לוה.

שני הסברים מבימים את הירידה כעוון עבודה זרה. הראשון מבוסס על מקראות והשני על סברה. הסברה מובנת יפה. האווירה החברתית שבחו"ל הרפכת מגעים חברתיים לאבק של עבודה זרה. אך לכאורה, הראיה מהפסוק "ובטעתים בארץ הזאת" אינה מובנת. כי עוון עבודה זרה מבטא יחס פטול בין האדם לה' אך הדרשה על "ובטעתים" אינה מתארת את יחס החוטא לה' אלא את יחסו של ה' לאדם. ייתכן שמדרש זה שימש מקור לדברי המקובלים שהחטון שבהשגחה הפרטית שבחו"ל פוגם בעבודת הבורא ובייחורו כי הדברים תלויים זה בזה.

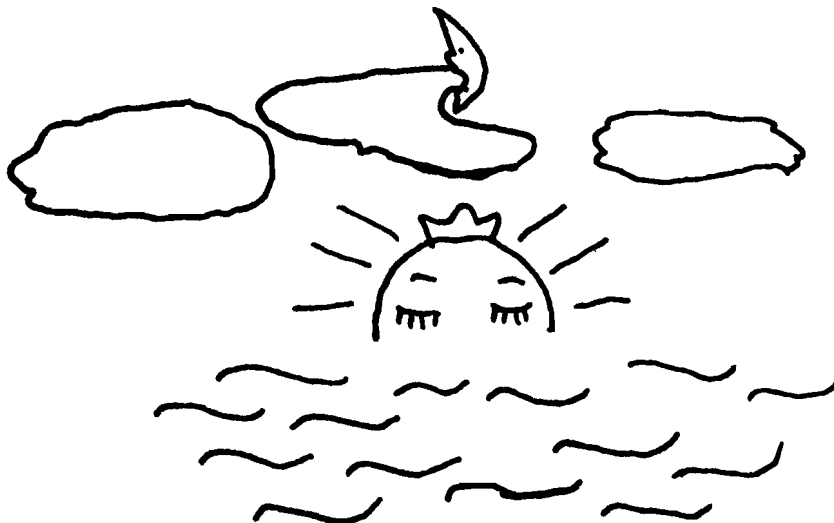
המשפחה לא התפלגה על צרות הדור

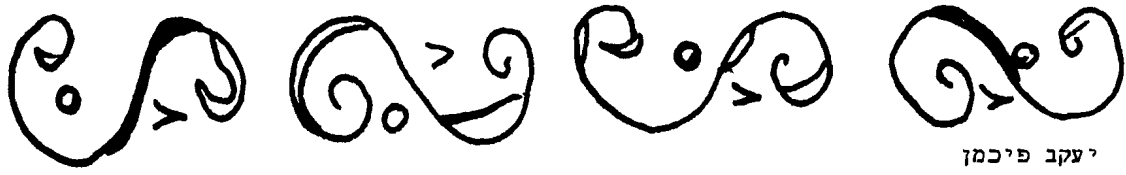
בניגוד לדבי שמעון המשמאל לחובה מצד ר' יהושע בן קרחה בזכותו של אלימלך.

אמר רב חייא בן אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: חס ושלום! שאפילו מצאו סובין לא יצאו, ואלא מפני מה בעבשו? שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, שבאמר: "בזעק יצילוך קבוציך". אמר רבה בן בון חנה אמר רבי יוחנן: לא שנו (שמותר לצאת), אלא מעות בזול ופירות ביוקר, אבל מעות ביוקר - אפילו עמדו ארבע סאים בסלע יוצאין. שאמר רבי יוחנן: זוכרני כשהיו עומדים ארבע סאין בסלע והיו הרבה נפוחי רעב בטבריא, מכיון שלא היה איסור.

(בבא בתרא צא, ב)

במחדל של אחריות רוחנית לבני הדור הראשמו כמה מצדיקי המקרא כגון נח ואיוב. אלימלך לא חטא בירידה מהארץ אלא ה' דקדק עם צדיקו כחוט השערה. בדברי רבי יוחנן יש עניין להיסטוריה הכלכלית של תקופתנו שכן הוא רואה בדפליציה סכנה חמורה מאינפלציה.

יעקב פייכמן

י ע מ ר

לא טוב פי נעזב איש את ארצו
 בצר לה והציל רק את בפשו,
 אשרי האיש, אשר בעני מולדת,
 עמה ישא חבלה; יש פחיקה,
 לכל עני שלם והיא תפייס
 כל באמו עמה גם פי רובה הסבל,
 רבסה מאדמתו - קללת עולם
 על כל חסיר וגורלו רובצת.
 אה אחרי אישה להלך - זה חלק
 אשה מל-עולם, וגם אני
 הלכתי באלם לב אחרי פעלי
 ובפשי פה בקו זה הצביע.
 לא פעם, בערוב היום עליתי
 על הרי - בכר, באיו איש רואה,
 ועיבי אל פית-לחם, עיר ספחתגי
 זה פכוכב לבן אלי האירה.

* * *

ה ג י ר ר ב י מ י נ ו
=====

אינני רוצה כרגע לרונן דיון מקיף ביחסה של תורת ישראל אל הגרים, אומר רק זאת: ברור שתורת ישראל היא במדה רבה אוניברסליסטית ובתחום התענינותה במצאים כל העולם כולו וכל בני האדם, וזאת מפני שא-להיבו הוא בורא העולם ומנהיג אותו בחסד וברחמים והוא מלך על כל העולם כולו, ובאחרית הימים הוא יהיה מלך על כל הארץ ואז יעשו כל העמים אגודה אחת לעבדו בלבב שלם, וידע כל פעול כי ה' הוא מלכו וא-להיו. ברם, מצד שני התורה ביתנה רק לישראל עם סגולה, שהוא בועד להיות ממלכת כהבים וגוי קדוש, ושאר אומות העולם מחוייבים אמנם להכיר בא-להיבו, אך אינם מחוייבים לשמור את התורה כולה כדי להיושע ולנחול את העולם הבא. אומות העולם חייבות רק לשמור את הברית שכרת ה' עם כל האנושות, היא הברית שכרת ה' עם נח; בלשון אחרת, אומות העולם מחוייבות לשמור רק שבע מצוות בני נח והגוי שומר שבת חייב מיתה, היות והוא עובר על תחומו הטבעי באותה המדה כמו האדם מישראל המחלל, ח"ו, את השבת. ברור שגישה זו היא אוניברסליסטית באמת, היות ואיננו משימים את עול המצוות על האנושות כולה ולמרות זאת אנו מאמינים בצדיקי אומות העולם; למרות שאינם שומרים את התורה יש להם אותן הזכויות כמו לנו.

אם-כן בשאלת השאלה, למה בכל זאת היו תמיד גרים ובתקופה העתיקה, לפני קום הנצרות, למה היתה תנועת הגיור מצד אומות העולם כה חזקה? התשובה היא פשוטה מאד: למרות שתורת ישראל איננה שואפת לגרים, הרי כבר אמרנו שהיא אוניברסליסטית, תכנה פרנה אל כל העולם ואל כל האומות, והיא אפילו דורשת מן האנושות לבטוש את העבודה הזרה ולקבל את האמונה בא-ל אחד, הוא א-להי ישראל. החל מימי בית שני הגיעה תורת ישראל אל אומות העולם ורבים מן הגויים התקרבו פחות או יותר ליהדות. אלה בקראו "יראי שמים" וקיימו, בדרך-כלל, את מצוות בני נח ואפילו קיבלו על עצמם יותר מצוות, כגון שמירת שבת, באופן מלא או באופן חלקי. מצבם של ה"מתיהדים" הללו לא היה ברור לא בתקופה העתיקה ולא בתקופה המודרנית, כי היתה חסרה להם, לאותם "צדיקי אומות העולם", מסגרת חברתית פולחנית. מובן איפוא שבקרב הממורים הללו הצליחו הנוצרים הראשונים בתעמולתם. בעצם אפשר לומר שהנצרות הצליחה במקרה, מפני שאליה במשכו אותם הגויים שלא נתגיירו. אותם המובי יראי השמים במשכו אל הדת החדשה, לא כל-כך מפני שהאמינו בתכנה, אלא מפני שאותה דת נתנה להם את המסגרת הדתית והחברתית, שהיתה חסרה להם עד כה. ועוד, אותם אומות העולם שהתנצרו מצאו יהדות זולה יותר, בלי מצוות ומלבד זה היתה להם יראה משלהם, מיתוס משלהם; הם הפכו בעיניהם לא פחותים מן היהודים, אלא דימו לעצמם שבגלל יראתם המיוחדת הם אפילו, ח"ו, עולים על היהדות.

בראה לי שבימי הגאולה, כשהמובי אומות העולם יאמינו בא-לוהי ישראל, תימצא בנוראם בשבילים מסגרת חברתית פולחנית, אולם דבר כזה איננו קיים בימינו, ומכאן מובן למה גויים רבים התגיירו ומתגיירים. כדי להסביר את המצב ראוי להזכיר אותו הגר שבא פעם לברקי; שאלתי אותו למה עבר ליהדות כשהרי הוא יודע שהיה מספיק אילו היה מאמין באמת ובתמים בא-להי ישראל והיה שומר את מצוות בני נח. על כך אמר לי אותו גר: "ידעתי שאין לי צורך לקבל על עצמי את עול המצוות כדי שאבחל את העולם הבא, אולם הרי אני איש בעל רגשות דתיים, ואיך אוכל לעבוד את בורא העולם, א-להי ישראל שהוא א-להי, אם שאר רק "ירא שמים"; כי הרי אז לא אוכל לעבוד את א-להי, לקיים את מצוותיו ואף פי יישאר חתום ולא אדע איך להתפלל לא-להי, אם לא אהיה ליהודי לכל דבר. אם כן, מתוך שיקולים הללו עברתי ליהדות ונתגיירתי". דברי אותו הגר מובנים והם משמשים הסבר לאותו הרצון של אלה המאמינים שתורת ישראל אמת היא, לעבור ממש ליהדות ולהתגייר.

בימינו אנו מתגברת אצל אומות העולם הנכונות להכנס תחת כנפי השכינה ולהתגייר וחלק ביכר למדי מאלה, הרוצים להיות ליהודים לכל דבר, רצונם אמיתי. ברם, נתחיל לרונן באלה המהווים, לדעתי, בעיה רצינית. הכוונה לאלה אשר רוצים לחיות בארץ-ישראל מבלי שהדת חשובה להם, אשר רוצים בעיקר להתבולל מבחיבה לאומית הכוונה היא גם לאותן הנבות אשר הכירו בחור יהודי ורוצות להתחתן עמו, דבר שאפשר בארץ-ישראל רק כשהן תהיינה ליהודיות. אני מודה שבמקרים כאלה דעתי, בדרך כלל, שלילית, אולם אבין גם את אלה אשר ירצו להקל על אותם האבשים מתוך התקווה שבמה שהם התחילו מבלי להבין את היהדות, הם יסיימו כיהודים שלמים. לדעתי יש להקל, במקרים חברתיים, ולא דתיים, כאלה, מטעמים אנושיים, ביחוד בקשר לאותן הנבות מאומות העולם, הרוצות להתחתן עם איש יהודי. כשהאיש היהודי בעצמו הוא יהודי דתי וכשהאשה לבנה פתוח להסבר תורת ישראל. ברם, לפי שעוד בראה, הבעיה העיקרית בעבייני גיור איבה, לצערי הרב, הגויים, אלא היהודים, התרחקות יהודים רבים מתורת ישראל. כאן אולי רצוי לספר הלצה: בחור יהודי עמד להתחתן עם גויה, הזהירו אביו: "אל תשא גרה". אמר הבחור: "אבל, אבא הבחורה מוכנה להתגייר!" "בראה", אמר האב, "אם הגיור ייצא יפה!" הבחורה התגיירה, התחתנה עם הבחור ואחר זמן מה ראה האב שחנות בנו בשארה

סגורה בשבת. חשב האב שבנו חולה ובסע אליו מיד, אולם מצא את כולם בריאים, והבן אמר: "אבא, אשתי שכבעה אותי שלא אפתח את חנותי בשבת". אז אמר אביו: "האם לא אמרתי שיש צרות אם יהודי מתחתן עם אשה בכרייה?"

נראה לי שאילו היתה היהדות דת מסיונארית (ישמרנו ה' ממצב כזה), הרי היו היום זורמים גויים רבים מאד כדי להתגייר. מה הם הגורמים העיקריים לתופעה משובה זו בימינו? הגורם הראשון הוא האסון הגדול והאיום שפקד אותנו בימי הנאצים. על-ידי כך ועל-ידי העובדה שצוררינו בוצחו, נתעוררה התעניינות גדולה ביהדות וביהודים ומתוך התעניינות זו לומדים רבים, לפעמים כמונח בצורה שטחית למדי מתוך ספר כיס, את תורת ישראל ואת מובנה, ועל ידי הלימוד הזה מתקרבים רבים מאומות העולם אל תורת ישראל שאותה הם לומדים מתוך אהבה, הן בגלל תכנה והן בגלל הפורענות שבאה עלינו בימי אותו שלטון הרשע.

הסיבה השניה לריבוי הגרים ולרצון אומות העולם להתגייר היא הקמת מדינת ישראל. אין צורך לחזור ולדבר על אלה מאומות העולם הרוצים לחיות אתנו מסיבה חברתית, אשר מתחננים עם יהודי הארץ ועל כן הם מרגישים שחיהם וחיי ילדיהם יהיו קלים יותר אם יקבלו את דת הארץ. כבר אמרתי שבעית אנשים אלו היא בעיה מסובכת ואיננה בעצם בעיה דתית טהורה. ברם, הקמת מדינת ישראל משפיעה גם על אלה הרוצים בכנות להפוך יהודים, ואם על יהודים רבים, לצערי, הקמת מדינת ישראל משפיעה בכך שמתרחקים מתורת ישראל, הרי את אומות העולם הקמת המדינה מקרבת אל היהדות. על ידי הקמת המדינה נעשו היהודים חשובים בעיניהם כבר מן העובדה שקוראים עליהם בעתונות. מלבד זה, אם היו רבים בין הנוצרים שחשבו שהיהודים צריכים להיות מפורזים בין אומות העולם, כעונש לכך שלא קיבלו את היראה החדשה, הרי גויים אלה, שרואים שעם ישראל חוזר למולדתו, מתעוררת בלבם המחשבה שיתכן והעם היהודי אינו מקולל, אלא שהוא עם סגולה, כפי שמסופר עליו בספרי המקרא. העצמאות המדינית מוכיחה בעיני רבים את נכונות התורה והבניאייס. יש בין אומות העולם כאלה שמסיקים מכאן, שאחרית הימים מתקרבת והולכת: אם כן אצל אנשים כאלה הקמת מדינת ישראל אמנם גורמת, שבאלצים לעשות רביסיה של הדוגמטיקה הנוצרית שלהם.

בדברנו על חשיבות הקמת מדינת ישראל, הממריצה את רצון גויים רבים להתגייר, כבר הגענו לסיבה השלישית, המפנה את אומות העולם אל היהדות. ידוע שבשנים האחרונות חלה כעין תחיה בדת הנוצרית, ואין כאן המקום לדון במסיבות תחיה זו. אנחנו חיים בתקופה, בה ההבנה ההיסטורית לתופעות רוחניות ערה ביותר, ועל כן חזרה ליראה היא איננה במקרים רבים חזרה אל תורות הכנסייה, אלא אל שורשי הדת היא עצמה. מכאן שהיום אפילו בקרב הכנסייה הקתולית רבים חוזרים לקריאת כתבי הקודש שלהם, שחלק גדול מהם אינו אלא ספרי המקרא שלבו ואפילו אם היום קוראים הנוצרים את הספרים הללו בלי ביקורת, בקרב חוגים נוצרים רחבים למדי, אם מותר לומר, הולכים ובחלשים המוטיבים הנוצריים המובהקים ומודגש בהם יותר ויותר המקור היהודי של אותה היראה. ברור איפוא שאנשים המסיקים מסקנות ממצב זה מתקרבים יותר ויותר אל תורת ישראל ומכאן מקור חשוב לרצון אנשים בודדים להכיר את היהדות, להתקרב אליה ואף להתגייר.

אני יודע מנסיוני אני שאכן מאנשים כאלה, שחדרו דרך יראתם לשורשי היראה שלהם, באים האנשים שרוצים להיכנס תחת כנפי השכינה. אם כן אותה התופעה שהאנשים מגיעים דרך הנוצרות לתורת ישראל, שהיתה קיימת במידת-מה בכל הדורות, מתחזקת ומתחדשת בדורנו במידה שלא הכרנוה קודם. אספר מתוך נסיוני רק מעשה אחד, כשביקרתי לא מכבר בחוץ-לארץ ביליתי כמה ימים בחברת שני חברים ובשבת חשתי שאוכל לברך אתם במזומן, אולם החבר האחד לחש לי שהבחור האחר אינו יהודי, וזאת למרות שבחור זה היה חי יחד אתנו כיהודי, דיבר עברית ואף הציג את עצמו כיהודי. שאלתי אחר כך את הבחור והוא סיפר לי שבשעת לימוד יסודות אמונתו הכיר באמיתות תורת ישראל ושהוא רוצה להתגייר. הוא בא אחר כך לארץ ישראל לביקור, ביקר בביתי וסיפד לי עד כמה קשה לו להסתכל על היהודים, שאינם מקנים לילדיהם אפילו את יסודות היהדות. בינתיים הוא חזר לארצו וחפץ לגמור את חוק לימודיו לפני שיצבור לארץ ולהכנס תחת כנפי השכינה. נראה לי שזה לא יהיה לפי רוח תורת ישראל ואף יהיה בגד היסודות האנושיים שבה אם לא באפשר לאנשים כגון אלה להתגייר. הרי דבר גדול הוא שבימינו הקשים, בהם אורבות סכנות כה חמורות לקיומנו, באים בני אומות העולם כדי לחיות אתנו ולסבול את כל הסבל שאינם חייבים לסבול, וזאת מתוך אהבת האמת ואהבת ה'!

כבר געתי בבעיה היהודית החמורה של הגיור בימינו, שדווקא בשעה שרבינו מבני ישראל בארצנו ר"ל מתכחשים לתורת ישראל, רואים רבים מאומות העולם, אלה שרוצים להתגייר ואלה שאינם רוצים להתגייר, את יד ה' בתולדותינו בעבר ובהווה. האם יצדקו דברי שיר המעלות: "אז יאמרו בגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה, הגדיל ה' לעשות עמנו". מכל מקום ברור, שקשיי הגיור המיוחדים הם בכך, שהגרים פעמים הרבה נאלצים להכנס לחברה יהודית חילונית ואותה חברה תרחיק אותם מתורת ישראל וממצוותיה. פעם באה אלי אחרי השיעור בחורה מאומות העולם ואמרה שרצונה להתגייר.

הזמנתי אותה אצלי, וכשבאה גערתי בה, עד שכמעט בזלו דמעותיה, ואז רחמתי עליה ובתתי לה להסביר את מניעיה. שמעתי את דבריה והמשכתי לגעור בה, עד שראיתי שבאמת ובתמים היא רוצה להתגייר מתוך הבנה טובה של תורת ישראל. ברם בתברר, שבזמן שלמדה כאן תורת ישראל באוניברסיטה, מצא אותה איש יהודי, שהוא רחוק מלדקוק במצוות. הבערה אמנם אמרה שתנסה להשפיע עליי, אולם מי יודע אם תצליח? במקרה כזה אולי אפשר להתנות את קבלת הבערה תחת כנפי השכינה בכך שישפיעו על אותו בחור יהודי שלפחות ילמד תורה. אולם מי יכול להבטיח שהדבר יעלה יפה? יכולתי לספר עוד סיפורים כאלה.

מובן שאפשר לטעון בגדי, שהבעיה שעמדה לפני אותה בערה מאומות העולם, אינה שונה מבעית אשה "דתית" שמזדמנת לבחור "חפשי". אולם הדבר מבחינה דתית תיאולוגית איננו זהה, שהרי כל זמן שבני אומות העולם טרם התגיירו, אינם חייבים בשמירת מצוות, ואם בכניס גויים תחת כנפי השכינה והגיור לא יעלה יפה, הרי בגרום אנחנו לכך, שלמרות שבהיותם גויים היה להם אולי חלק בעולם הבא, הדי עתה, כיהודים שלמים, אולי ינחלו גיהנום! נוסף על כך נראה לי שהגיור מספח את הגויים לא רק לעם ישראל אלא אף לתורת ישראל; הם בעשים שותפים למעמד הר סיני! אם כן הבעיה העיקרית בגיור אלה שרוצים היום באמת ובתמים לקבל על עצמם עול מלכות שמים היא בעיתנו אנו: האבסורד של יישוב יהודי השב לארצו ואשר אין התורה שולטת עליו בשלמותו ובאופן טבעי. הלוואי ונזכה לקבלת עול מצוות אנחנו כולנו, ואז נזכה לכך, שהגויים שיבואו אלינו יקבלו מאתנו את העול היקר הזה, הוא עול מלכות שמים. נהיה אנחנו תמימים עם ה', ונזכה בגאולה שלמה.

חיים הזז

ג ר י ם
= = = = =

כל אותו היום היה ר' פינחס ברגש ומתרגש והולך. הרהורים רבים דחקו בלבו וכולם עלו לטעם אחד של קורת-רוח ושמחה.

- גרים, גרים... לחש בינו לבינו.
- הוא חבט עצמו מחדר לחדר והטיח פניו בכל מקום.
- גרים... - אמר להם לבריות כמין דבר גבוה שאינו מצוי ואינו מתקבל על הדעת.
- ראיתי ר-אה אה... גרים בקומיטט, גרים. בוסעים לארץ-ישראל.
- הבריות לא בזדעזעו ולא תמהו. מהם אמרו מה שאמרו ומהם לא אמרו כלום.
- סלומיאק, מששמע בדבר, תלה פניו ברפיון וישב לו מהרהר, דומה תוהה ומפקפק.
- גר, גר... אמר לתוך חללו של בית. - מלשון גור. "האחד בא לגור", "עם לבן גרתי"...
- גרמנוס בלשון רומי אח וקרוב, גרמן - חוטר, גררה - לנהוג. לקיים, גרו - בטלן ושוטה.
- מיד כפף עצמו והתחיל מדקדק בעפרונו על-גבי הנייד שעל ברכו.
- בפנה ר' פינחס ויצא לפרוזדור. בזדמן לו פאלק בייטל. עמד עמו וסח לו העניין. השיב לו פאלק בייטל כלאחר-יד ואמר:
 - בעלנות של גוי!
 - גרים, גרים! - שלח ר' פינחס אצבע לפניו והטעים ואמר.
 - מברכים מאה ברכות בכל יום? - שחק פאלק בייטל.
 - הרבה פעמים נזכר הגר בתורה. - שיחרו ר' פינחס בדברים.
 - כמדומה אני, אם איני טועה, - המציא פוטאשניק עצמו להם ועמד ונכנס לתוך דבריהם, - שלושים ושש פעם.
 - יותר! - טרף פאלק בייטל בידו לפניו והפליג בקול ובקמט. - מה אתה אומר?

הרבה יותר!

- מה ראו להתגיר? - שאל פוטאשניק. - לשום נשים?
- אלו נשים? השיב ר' פינחס. - הוא אדם זקן. זקן הוא, גר צדק!
- סתם שלים-מזל. - פסק פאלק בייטל. - או חסר-דעת.
- והיא א-אה אה... אישה אלמנה, עלובה... אמר ר' פינחס.
- מי? - בנער בו פוטאשניק, - אף גירת יש שם?
- ראו קולר פנוי והכביסו ראשם לתוכו. - צחק פאלק בייטל כמלוא-שיניו.
- לשעה עלה ר' פינחס לקומה השנייה ונכנס אצל לייבלה פפר. לייבלה קיבל אותו בפנים

שוחקות.

הא, - אמר בדיבור רחב. - בו? מה דבר תאמר לבו? אתה בראה היום שמח, כאילו איש בשורה אתה.

אה, - נאנח ר' פינחס, - אני הנבי שמח יותר ממצבי.
כך? - עמד לו לייבלה מסתכל בו מן הצד, בדרך עקמומית, והייתה בת-צחוק כרוכה על שפמו,

נוגעת ואין נוגעת, - מה טעמך?

- אלמלא שידעתי כי אמרתי היום "ובא לציון" - כפף ר' פינחס ראשו וחיך ואמר - הייתי אומר, איני אלא בתוך בעולם הדמיון.

- מה הדבר? - לא הזיז לייבלה עיניו ממנו.

- מה אומר לך, ידיד? ראיתי, היום ראיתי אה-אה אה... בכבודם של ישראל, אה-אה... בכבוד שמים שמתרבה...

- דהיינו? - משכו לייבלה בדברים.

- גרים... גויים שבתגידו. שבתגידו...

- מילא בכך? - אמר לייבלה בנחת,

היה ר' פינחס תוהה בדעתו ולא מצא לו דבר לשעה, אלא שטח ידו לפניו בשאלה של תמיהה

בלבד.

- וכי מה צורך לנו בהם? - הקשה לו לייבלה.

- להם, להם יש צורך בנו. - התחיל ר' פינחס עומד כנגדו. - שנתנו אל לבם וראו

בשפלותם והכירו חשיבות ישראל ונתלהבה בפשם לאהבת הבורא ברוך-הוא.

- אט, - טרף לייבלה בידו. - ראוי היה לו לקדוש-ברוך-הוא שיעשה עמנו נסים ובפלאות

גדולים מזה.

- זה נס גדול! - הרתיח ר' פינחס. - גדול מנס: זה דרך-הטבע גבוה מאד למעלה

ולמעלה! מדרגת אברהם אנינו.

- נו, טוב, טוב. - המיך לייבלה.

- ודאי טוב! - הגביה ר' פינחס. - וטוב הכול חפצים. הכול! אין הבריות חסרים

אלא שיפקחו עיניהם לראות אי-זהו טוב... אה-אה אה... את העם בחר לנחלה לו...

אתה בחרתנו... שחק לייבלה. - נ-נה, אפולטין מחוקים מקצת, חה חה...

- יש תכלית לעולם. - לא השגיח ר' פינחס בדבריו ואמר. יש, יש תוחלת. שכן אם

גוי כמות זה, שהלך כל ימיו בגשמיות ובפסלות, פתאום הגיע עצמו וראה לו תקנה לילך בדרכי השם, הרי יש תוחלת מכל הגויים, מרובם, שייכנסו תחת כנפי השכינה.

- מי הם אלו, הגרים? - שאל לייבלה. - מה מעלתם ותוארם ומה מהות גדרם? אנשים

אינטליגנטיים?

- אלו אינטליגנטיים? - פשוטי העם. גוי זקן, איכר!

- הנה אתה רואה. - הפסיקו לייבלה. - לא משהו הוגן ונאה, אלא גוי הדיוט,

איוואן הפ. נו, טוב. אם תחזור ותראה אותו אומר, לו שיקנה חגורה לעצמו ויאזור את מותביו,

שכן קשה להיות יהודי, חה חה...

מיד בטל עצמו ותלה קולו והתחיל מדריג ומסלסל.

